

**A HAZAI MEZŐGAZDASÁGI
BIZTOSÍTÁSI RENDSZER PROBLÉMÁI ÉS
TOVÁBBFEJLESZTÉSÉNEK
LEHETŐSÉGEI**

**Budapest
2010**

Kiadó:
Agrárgazdasági Kutató Intézet

Felelős kiadó:
Kapronczai István
megbízott főigazgató

Szerkesztőbizottság:
Bíró Szabolcs, Juhász Anikó, Kapronczai István,
Kemény Gábor, Mihók Zsolt (titkár), Popp József,
Potori Norbert

Szerkesztők:
Kemény Gábor
Varga Tibor

Szerzők:
Kemény Gábor
Varga Tibor
Fogarasi József
Kovács Gábor
Tóth Orsolya

Lektorok:
Dr. Illés B. Csaba
Dr. Farkas Szilveszter

Szerkesztőség:
Agrárgazdasági Kutató Intézet
H-1093 Budapest, IX. Zsil u. 3-5.
Tel.: (36-1) 217-1011 Fax: (36-1) 217-7037
aki@aki.gov.hu
www.aki.gov.hu

Nyomda, kötészet: Prime Rate Kft.

ISBN 978 963 491 565 2
HU ISSN 2061 8204

Minden jog fenntartva. A kiadvány bármely részének sokszorosítása, adatainak bármilyen formában (nyomtatott vagy elektronikus) történő tárolása vagy továbbítása, illetőleg bármilyen elven működő adatbázis kezelő segítségével történő felhasználása csak a kiadó előzetes írásbeli engedélyével történhet.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
1. A hazai agrárkockázatok kezelésének főbb problémái	7
1.1. A hazai mezőgazdasági kockázatok és biztosítások főbb problémái.....	9
1.2. A hazai mezőgazdasági biztosítások jellemzői	12
1.2.1. Növénybiztosítások	12
1.2.2. Állatbiztosítások.....	16
1.2.3. Mezőgazdasági vagyonbiztosítások	18
1.3. Mezőgazdasági biztosítások hatóköre	19
1.3.1. Mezőgazdasági biztosítási piac nagyságának becslése	19
1.3.2. Mezőgazdasági biztosítási piac lefedettségének vizsgálata	21
1.3.2.1. A biztosítható mezőgazdasági kockázatok biztosításokkal való lefedettsége.....	24
1.4. A mezőgazdasági biztosítók teljesítménye	26
1.5. A problémákra adott állami válasz: díjtámogatás, majd Nemzeti Agrárkárnyújtási Rendszer	29
2. A biztosítás és a termelői közösség kapcsolata: struktúra, jellemzők, attitűdök.....	31
2.1. A biztosítottság termelői körön belüli struktúrája	31
2.2. A biztosított termelői kör jellemzői	34
2.3. A termelői kör hozzáállása a biztosításhoz, mint kockázatkezelési eszközhöz.....	37
3. Fontosabb európai példák a kockázatok biztosításokkal történő kezelésére	45
3.1. A francia biztosítási rendszer.....	45
3.2. Az osztrák biztosítási rendszer	49
3.3. A spanyol biztosítási rendszer	56
4. Az agrárkockázatok kezelésének főbb csomópontjai	63
4.1. Egy új kockázatkezelési rendszerrel szembeni elvárások és korlátok.....	63
4.2. A kockázatkezelési rendszerek legfontosabb jellemzői és az ezekhez kapcsolódó döntési pontok	64
4.3. Egy új kockázatkezelési rendszer felépítésének lépései.....	67
5. Modellszámítás egy jövőben bevezetendő agrárkockázat-kezelési modellre.....	69
5.1. Az új kockázatkezelési rendszer leírása.....	69
5.1.1. I. pillér.....	70
5.1.1.1. Leírás.....	70
5.1.1.2. Modellszámítás az I. pillér káraitól és a biztosíthatóság ebből következő mértékéről	71
5.1.2. II. pillér.....	79
5.1.2.1. Leírás.....	79
5.1.2.2. Modellszámítás a II. pillér káraitól és díjairól	80
5.1.3. Az I. és II. pillér koegzisztenciája, működése és a két rendszer jövőbeni fejlődése	89
5.1.3.1. Az I. és II. rendszer koegzisztenciája és működése	89
5.1.3.2. A két rendszer lehetséges fejlődése	90
Összefoglalás	93
Summary	97
Kivonat.....	101

Abstract.....	102
Irodalomjegyzék	103
Táblázatok jegyzéke.....	105
Ábrák jegyzéke	107
Mellékletek	109
A könyvsorozatban megjelent kiadványok	121

Bevezetés

A klímaváltozás folyamata az egész világon erősen kikezdte a kockázatkezelési, biztosítási rendszerek eddigi hálóját. Korábban soha nem tapasztalt nagyságú károk jelentkeznek egyre gyakrabban az egyre szélsőséesebb időjárás hatására – elsősorban a mezőgazdaságban, az időjárásnak leginkább kitett ágazatban.

E folyamatok azonnal meglátszanak az ezzel a szegmessel foglalkozó biztosító és viszontbiztosító intézetek eredményein és díjain: minden biztosító esetében romlanak az eredmények, a biztosítók egyre nehezebben hajlandók más üzletágak nyereségével fedezni mezőgazdasági részlegeik veszteségeit, így szinte minden viszontbiztosító emeli ezzel kapcsolatos díjait, ami a világ összes országának mezőgazdasági biztosítói díjaiba továbbgyűrűzik.

Nem csak ezért vannak a kockázatkezelési rendszerek a figyelem fókuszában. A világ agrár-exportőr országai egyre vehemensebben követelik a mezőgazdasági szubvenciók leépítését, így a kockázatkezelés és a biztosítás, mint eszköztár lehet az a szegmens, ahová a fejlett államok „elrejtetik” agrárszubvencióik egy részét.

E szegmens fejlesztésében az Újvilág, az USA és Kanada jár az élen, míg az Európai Unió egyelőre csak elvi lehetőségként foglalkozik a kockázatkezelés és a támogatási rendszer összekapcsolásával.

Magyarország esetében nem csak a klímaváltozás és a legújabb kockázatkezelési eszköztár alkalmazásának lemaradása jelent problémát. A hazai biztosítási kultúra a múlt örökségeként alacsony, a kezelt kockázatok köre kicsi, és eddig kudarcot vallott a piaci és az állami szféra e területen való együttműködése.

Ráadásul e fejletlen kockázatkezelési rendszeren belül is fokozódnak a válságtünetek: fél évtizede veszteségesek a biztosítótársaságok e területtel foglalkozó részlegei, több mint egy évtizede nem nőtt a biztosított növénytermesztői kör, ezzel együtt a biztosítással lefedett terület, sőt az állattenyésztésben jelentősen szűkült a lefedett termelők száma, ezzel együtt a biztosított állatállomány nagysága, ezzel párhuzamosan pedig csökkent a lefedett kockázatok köre is.

A hazai biztosítási rendszer válságban van, a 2007-ben elindított Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszer pedig, ez idáig nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

Hipotézisünk a következő: amennyiben az állam nem avatkozik be mielőbb, az eddigiektől (egyszerűsített díjtámogatás a biztosításokra, NAR) eltérő módon a hazai mezőgazdasági biztosítási piacon, úgy már rövidtávon több biztosító távozhat a piacról, és tovább folytatódik az elmúlt fél évtizedben tapasztalt biztosítói kockázatszűkítés, ezáltal a hazai termelők egyre kiszolgáltatottabbá válnak az időjárásnak éppen akkor, amikor egyébként is nőnek a klimatikus kockázatok.

Tanulmányunk célja, hogy megvizsgálja, milyen okok vezettek a jelenlegi mezőgazdasági biztosítási rendszer válságához, továbbá megnevezi azon kitörési pontokat, amelyek mentén az állam, a magánbiztosítók és a termelők együttműködésével lerakhatóak egy új, a jelenleginél sikerebb ágazati biztosítási rendszer alapjai.

Ehhez részletesen megvizsgáljuk a kockázatkezelés legfontosabb alanyait, a termelőket, és véleményüket a biztosításról. Emellett modellezzük az elmúlt 10 év mezőgazdasági kárait, ezzel alapot adva ahhoz a vizsgálathoz, mely újabb veszélynek biztosítási körbe való bevonását elemzi. A károk és a termelői hozzáállás vizsgálata pedig alapot ad arra, hogy feltárjuk, milyen nagyságrendű állami szerepvállalás szükséges ahhoz, hogy új veszélynek kerülhessenek bevonásra.

Tanulmányunk szerves folytatását képezi Kovács (2009), valamint Felkai és Varga (2010) kockázatkezeléssel kapcsolatos munkájának, amely a hazai mezőgazdaság kockázatainak számbavétele és rendszerezése, valamint a biztosítás elmélete és egy tengerentúli modell részletes bemutatása után európai példák ismertetésével és egy konkrét alternatíva felmutatásával igyekszik alapot adni a kockázatkezelési rendszer hazai továbbfejlesztéséhez.

Tanulmányunkban törekedtünk arra, hogy minél közérthetőbben, pragmatikusabban tárgyaljuk a hazai mezőgazdasági biztosítási rendszer kérdéseit, így módszertani fejtegetésekbe csak azon esetekben bocsátkoztunk, amikor a Felkai és Varga (2010) által tárgyaltaakhoz képest új elemzési-számítási eszközöket használunk.

Tanulmányunk elkészítéséhez nagy segítséget nyújtott a Magyar Biztosítók Szövetsége azzal, hogy átadta az elmúlt évtizedre vonatkozó mezőgazdasági biztosítási statisztikákat, valamint a négy hazai mezőgazdasági biztosító mezőgazdasági szakértői, akik kérdéseinkkel kapcsolatban készséggel álltak rendelkezésünkre, és átadták az aktuális hazai biztosítási konstrukciók leírását és díjszabásait. Ezen segítségért külön is köszönetet mondunk személy szerint Márki Jánosnak (Mabisz, K&H), Füzesi Tamásnak (Groupama), Kókai Gábornak (Generali) és Nagy Péternek (Allianz).

1. A hazai agrárkockázatok kezelésének főbb problémái

A mezőgazdasági tevékenység számos **kockázatot** (specifikus¹ és topografikus² kockázatok) rejt magában, és különösen akkor jelent ez veszélyt, ha egyéb, más tényezők is társulnak hozzá, mint például a tőke-, szaktudás- vagy eszközhiány, az ember által nem befolyásolható elemekről (pl.: időjárás viszontagságai - heves esőzések, árvizek, jégeső) nem is szólva. A gazdálkodó ember számára alapvető szempont a **piacképes** (eladható) **termék** előállítása, befektetéseinek megtérülése, éppen ezért a gazdálkodási tevékenység megkezdése előtt racionálisan gondolkodva, mérlegelve a lehetőségeit, felelősségteljesen kell gondoskodnia az esetlegesen felmerülő kockázatok megelőzéséről, **kockázatvédelmi rendszerének** kiépítéséről.

Ennek a kockázatvédelmi rendszernek a kiépítését különösen megnehezíti, hogy **Magyarország** a mérsékelt éghajlati öv kontinentális éghajlati övébe tartozik, amit felerősít az ország medence-jellege. Így **rendkívül szélsőséges időjárási viszonyok** is kialakulhatnak, amelyek a Nyugat-Európában ismert időjárási – agrárkockázatoknál jóval nagyobb kilengéseket okoznak. Jól mutatja ezt Pesti (2009) számítása is, amely szerint a fontosabb hazai növények hozamingadozása (relatív szórása) a nyugat-európai értékeknek akár 2-3 szorosa is lehet. Ebből következően a **hazai időjárás okozta agrárkárok nagyságrenddel nagyobbak a Nyugat-Európában szokásosnál**, és jóval nagyobb az évjáratok közötti ingadozás, az ún. évjárathatás, mint más uniós tagországban.

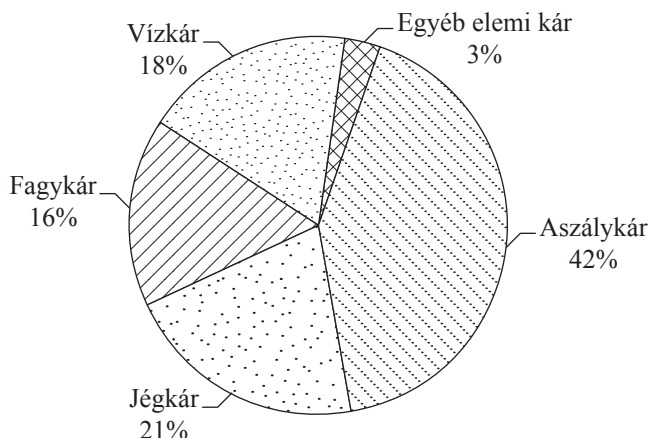
Tovább nehezíti a hazai kockázatkezelési rendszerek helyzetét a klímaváltozás ténye. Ugyanis hazánkban korábban regionálisan leszűkíthetőek voltak azok a területek, ahol az **elemi károk** előfordulásának nagyobb volt a valószínűsége, mint az országos átlagnak, így például az **aszálykárok** főként az alföldi megyék gazdálkodóit sújtották. **Jégkárral** az ország valamennyi pontján számolni kellett, mégis a több éves tapasztalat azt mutatta, hogy Baranya és Heves megye kiemelt veszélynek van kitéve. **Fagykárok** az erre érzékeny, zömében alföldi gyümölcsösöket károsítják leginkább, de például őszi vetésű növények esetében Észak-Magyarország, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg megye is kiemelten veszélyeztetett volt. **Vízkár** a nagy folyóink árterületeit sújtja elsősorban, árvizek a Bodroghözben, a Tisza menti megyékben, a Körösöknél, és a Rába menti térségekben jellemzőek, jelentős **belvízkárokat** Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben tapasztalhatunk. Az egyéb elemi károk között a **vihar** okozta károk, valamint a **homokverés** fordulnak elő. A fent leírtak természetesen korábban sem jelentették azt, hogy csak az említett megyék, régiók vannak kitéve az időjárás viszontagságainak, azonban **az elmúlt évek kárai egyértelműen igazolást adtak arra, hogy bármelyik régióban szinte bármilyen kár előfordulhat** – még ha a kárvalószínűségek terén egyértelműen maradt eltérés a régiók között.

Az elemi károk kárnemenkénti megoszlása Magyarországon évről évre ugyanazt a képet mutatja, kisebb-nagyobb százalékos eltérésekkel (1. ábra). A sokéves megfigyelés és tapasztalat alapján az **aszálykár** aránya a legnagyobb, második legnagyobb veszélyforrást a **jégkár** jelenti.

¹ A növények biológiai tulajdonságaitól és az ebből adódó kár iránti érzékenységtől függő kockázati fok.

² A kockázatba vont elemi károk megvalósulásának a helyi adottságoktól függő feltételezhető foka.

Az elemi károk kárnemenkénti megoszlása, 2009

Forrás: MABISZ (2010.)

Ha kárnak tekintünk minden, az átlagos hozamnál kisebb termés és az átlaghozam közti különbséget³, akkor Varga (2010) számításai szerint a hazai mezőgazdaság legfontosabb ágazatának számító gabonatermesztés hozamkieséséből származó átlagos kára a 2000-2008 közötti időszakban éves átlagban meghaladta a 70 milliárd forintot (100%-os kárkülöbség mellett, 2008-as átlagáron). Ez tehát az az összeg, ami éves átlagban a hazai erős terméshozam alatti éveitől kezdve kiesik. Ebből és a hazai mezőgazdasági kibocsátási szerkezetéből arra következtethetünk, hogy a magyar mezőgazdaságban éves átlagban nagyságrendileg 100 milliárd forintos természeti kár lép fel.

Ennek az éves 100 milliárdos árbevétel-kiesésnek legfontosabb okozói a technológiai hibákon túl az aszály, a jég- és fagykár, a belvíz, a vihar- és tűzkár, valamint a különböző állatbetegségekből eredő károk (Kovács, 2009).

Az átlagos agrárkároknak a viselése mindenhol a világon a termelők vállalkozói kockázatába sorolt tényező, amelyet végső soron nem háríthatnak át máshová. Magyarországon, az ilyen jellegű károk nagysága jóval nagyobb, mint Nyugat-Európában illetve más tagországokban. Ez ugyanolyan kedvezőtlen természeti adottsága az országnak, mint a tengeri kikötők hiánya.

Felmerül a kérdés, hogy ha a biztosítók és a biztosítások összességében nem tudnak mit kezdeni agrárkárokkal, akkor egyáltalán minek léteznek?

Az erre adott válasz, hogy a biztosítók nem az összes átlagos kárral szemben védik meg a termelőket, hiszen a biztosítók által beszedett díjak (amiből a kárkifizetés történik) a biztosítók üzemi költségei okán még nagyobbak is, mint maguk a károk; hanem a káresemények egyenlőtlenségeiből fakadó veszélyektől.

³ Potenciálisan a legjobb évek terméséhez viszonyított minden kiesést kárnak lehet tekinteni (a termelői szóhasználat gyakran erre vonatkozik), de minden európai biztosítási rendszerben az átlaghozamhoz viszonyított kiesést tekintik kárnak.

A károkból fakadó veszteség nagyságrendjével tehát nem tud mit kezdeni a biztosítás, mint kockázatkezelési eszköz. Annál inkább a veszteség megoszlásával. Hiszen **az agrárkárokkal nem csak az a probléma, hogy évenként 100 milliárdot emésztenek fel, hanem az, hogy időben és térben nem egyenletesen oszlanak** el a hazai termelők között, időbelileg és térbelileg is koncentráltan, csomópontokban jelentkeznek, jelentős veszteségeket okozva az érintett termelőknek, akár az önhibájukon kívüli csőd veszélyével is fenyegetve őket. Ez jelenti az igazi kárt, hiszen egy-egy káresemény olyan vállalkozókat is tönkretethet, akik egyébként sikeresen és hatékonyan tudnak termelni, hozzáadott értéket előállítva, embereket foglalkoztatva.

A hazai biztosítási rendszernek tehát egy fő célja lehet: ne legyen olyan termelő, aki az elemi károk okán legyen kénytelen felhagyni a termeléssel.

A biztosítással a biztosító egy felmerülő kockázat ellen próbál kialakítani egy veszélyközösséget (olyan szereplők közösségét, amelyeket egyformán fenyeget az adott kockázat), ahonnan beszedi a díjakat, ebből fizetve ki azokat a tagokat, akik a veszélyközösségen belül az adott évben kárt szenvedtek. Tehát a biztosítás alapvetően nem egy anticiklikus kifizetés, ahol a különböző évek különböző tagokat tartalmazó kockázati közösségei között igyekszik átcsoportosítani a biztosító a rosszabb évekből a jobbakra⁴. Ennek ellenére mégis van (országszinten) bizonyos anticiklikus hatása, hogy van olyan év, amikor sokkal több a kár. Mivel a biztosítói feltételek minden évben azonosak, egyik évben nagyobb kifizetés történik meg, mint a másokban. Ennek fedezetét egyrészt a viszontbiztosítás adja, melynek lényege, hogy a viszontbiztosító már országok között is porlasztja a kockázatot, másrészt a biztosító saját vagyona.

Nagy nehézséget jelent a biztosítás és a jótékonykodás elválasztása. **A biztosítás alapvetően az ember által nem befolyásolható tényezőkől adódó károkra szól.** Ezzel szemben a mezőgazdasági termelést és hozamokat rengeteg technológiai és szakmai tényező befolyásolja, amelyek alapvetően határozzák meg az adott évi termést. **Így gyakran csalódik a biztosítást kötő termelő, akinek, még ha van is elemi kára, a kieső hozamnál jóval kisebb részt kap meg a biztosítótól, mivel a biztosító olyan technológiai hibákat észlelt** (mondjuk a vegyszerezés elmaradását vagy rossz időzítés miatti hatástalanságát), amelyek a termés kieséshez nagyban hozzájárultak, így azokra nem ad térítést.

Megállapítható tehát, hogy mire nem való **a klasszikus biztosítás: nem veszi le a termelőről az agrárkárok költségének viselését és nem veszi le a termelőről a technológiai felelősséget sem.** Kockázatot mérsékel azáltal, hogy szétteríti azt. **Jövedelemhullámmzást mérsékel, de jövedelmet nem pótol. Viszont biztosítja a termelőt, hogy egy rosszabb évjárat esetén sem kerül csődbe, akkor sem, ha nincsenek jelentős anyagi tartalékai⁵.**

1.1. A hazai mezőgazdasági kockázatok és biztosítások főbb problémái

A hazai átlagos éves agrárkárok összege nagyságrendileg 100-160 milliárd forint lehet. Ha ehhez az összeghez viszonyítjuk a hazai üzleti biztosítók nem egészen 10 milliárd forintos díjbévételeit (2009, szinte kizárólag növénybiztosítás) és ezzel azonos nagyságrendű kárkifizetéseket,

⁴ Ekkor az is előfordulna, hogy egy olyan termelő díjából finanszírozzanak egy kockázati közösséget, aki annak a kockázati közösségnek már nem is tagja, mert már egy másik biztosítónál van.

⁵ Tehát, a mezőgazdaság jövedelempótló támogatásait nem váltja ki. Az agrárjövédelmeknek a kedvezőtlen áralakulásból származó elégtelenségeire a megoldást az érdekvérvényesítés javítására a szakemberek által folyamatosan ajánlott lehetőségek, pl. önszerveződés szolgáltatathatják. Van jövedelemgarantált biztosítás is (Kanada: CAIS). Ez potenciálisan ugyan felvetheti az agrártámogatások biztosítási rendszerbe történő konvertálásának lehetőségét, de a KAP az elmúlt időszakban sem ebbe az irányba haladt, és fordulat vélhetően a jövőben sem várható.

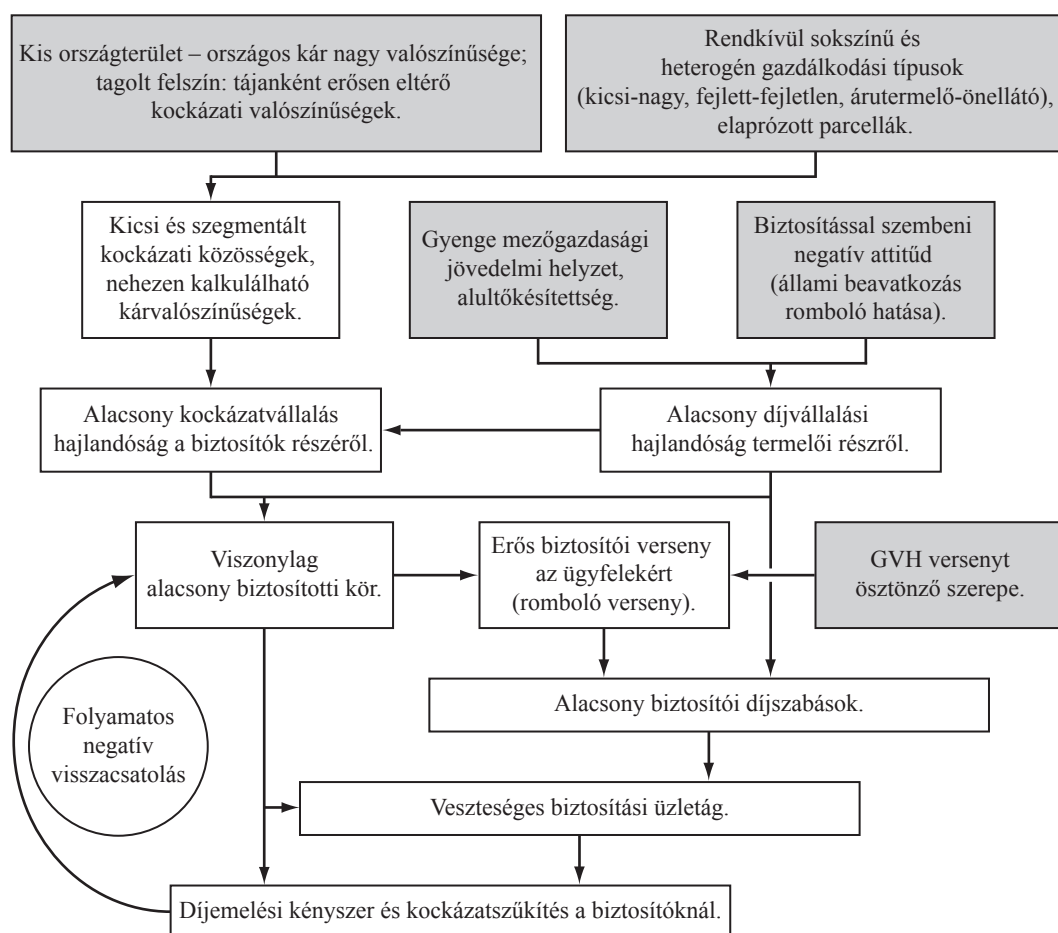
valamint a Nemzeti Agrárkárenyhítési Rendszer 5 milliárd forintos nagyságrendű tételét (kizárólag növény-kárenyhítés), akkor megállapíthatjuk, hogy a jelenlegi üzleti és állami kockázatkezelés együttesen is igen messze van attól, hogy a felmerülő kockázatokat érdemben fedezni vagy akár csak mérsékelni tudja.

Nyilvánvaló tehát, hogy a hazai mezőgazdasági károk és kockázatok kb. tizede van csak lefedve valamilyen biztosítási eszközzel, ami egyrészt objektív okokra vezethető vissza, mint például hogy az adott kockázati típus nem felel meg a biztosíthatóság valamelyik követelményének (lásd bővebben Kovács, 2009). Emellett azonban sok más tényező is szerepet játszik abban, hogy a hazai biztosítások kiterjedtsége ilyen alacsonynak mondható.

Felrajzolva a hazai mezőgazdasági biztosítási rendszer a problémáit, alapvetően természeti és emberi (történelmi) okokra vezethető vissza az alacsony biztosítottasági szint.

2. ábra

Az alacsony hazai biztosítási szint főbb okai

Az első problémát a kis országterület és a tájanként eltérő kockázati valószínűségek okozák: egyrészt van olyan veszélynem, ami az egész országot el tudja borítani (pl.: aszály), másrészt a tagoltság miatt igen jelentős eltérés lehet az egyes kistájak kockázata között. A második nehézséget a rendkívül heterogén termelési kultúra és az elaprózott parcellaméret jelenti. Ezáltal egy falu határára belül is rendkívül eltérő lehet akár ugyanazon növény ugyanazon veszélynem által okozott kára, hiszen az eltérő agrotechnológia nem csupán eltérő terméseredményekhez, de eltérő kockázati érzékenységekhez is vezethet, ami nagyban megnehezíti a nem a technológia számlájára írt kár biztosítói megállapítását. Az elaprózott parcellaméret pedig a károk felmérését teszi nehezkessé. A harmadik nehézséget az ágazat gyenge jövedelemtermelő képessége jelenti: ilyen esetekben a termelő nem szívesen vállal új költségeket (különösen nem olyanokat, amelyek kármentes években semmiféle hasznot nem hoznak), ha pedig a költségek csökkentésére kényszerül, akkor a költséglistában bizony igen előkelő helyet képvisel a biztosítási költség. A negyedik nehézséget a biztosítással szembeni negatív termelői attitűd jelenti: a rendszerváltás előtt a biztosítás kvázi kifizetőhelyként működött a legtöbb szövetkezet számára, hiszen elég nagyok voltak és elég sok ágazattal foglalkoztak ahhoz, hogy a díjfizetés mellett minden évben kárkifizetést is kapjanak (ha máshogy nem, az állattenyésztés biztosításánál). Így megszokták, hogy az a biztosítás, ami nem hoz minden évben legalább a díjhoz hasonló mértékű kárkifizetést, már nem is jó biztosítás. A rendszerváltás után, a régi struktúrák szétesésével pedig olyan termelői kör látott munkához, amelynek jellemzően nem voltak tapasztalatai a biztosítókkal (pl.: az 500 korábbi szövetkezeti tagból mondjuk 1 foglalkozott a biztosítás megkötésével), ráadásul a régi struktúrával együtt eltűnt a mezőgazdaság teljes biztosítói lefedettsége. Az így bekövetkező és az egyes termelőket sújtó károkról az állam minden évben komoly térítéseket adott azoknak, akiknek nem volt biztosítása. Így a termelők egy részét szinte „lenevelték” arról, hogy biztosítást kössön, hiszen ha megtörtént a baj, akkor érdemesebb volt a gyors és nem tételes elszámolást igénylő állami segítségre várni, mint hosszadalmas eljárásban bizonyítani a kárt a biztosító előtt.

Ezek a kedvezőtlen alapok egyrészt **kicsi és szegmentált kockázati közösségeket, másrészt e közösségekben alacsony díjvállalási hajlandóságú termelőket eredményeztek. Ez a biztosítókat is arra ösztönözte, hogy minél kevesebb kockázatot vállaljanak fel** (hiszen alacsony díjért csak alacsony szintű szolgáltatás adható), a gazdákat pedig, nem ösztönözte biztosítás kötésére (minek kössenek olyan biztosítást, ami a legfőbb kockázatokra – aszály – nem kínál megoldást). **Az így kialakult alacsony létszámú biztosított körért erős verseny indult a biztosítók között**, amit a GVH versenyt ösztönző hozzáállása is erősített. Ezáltal olyan **díjcsökkentési spirál** indult meg a biztosítók között, ami törvényszerűen vezetett a biztosítók mezőgazdasági csoportjának **vesztéséhez, amire a biztosítók törvényszerűen a díjak emelésével és a kockázatok szűkítésével reagáltak, még tovább csökkentve a biztosított kör**, tovább nehezítve ezzel egy a kockázatkezeléshez megfelelő méretű veszélyközösség kialakulását.

Ebből a folyamatos negatív spirálból a hazai biztosítási rendszer az elmúlt húsz évben nem tudott kitörni, ennek ellenére a mezőgazdasági biztosítási piac még nem omlott össze, és még nem vonult ki az összes biztosító erről a területről.

Ha feltesszük azt a kérdést, hogy **mi hat a negatív visszacsatolás ellen**, három fő okot találhatunk.

E három ok a következő:

- egyrészt az **integrátorok és más külső szervezetek kötelezik a termelőket a biztosításra**, mivel csak így lehet garantálni, hogy az integrátori finanszírozásban átadott és a földre tett inputanyagok ellenértékét a termés pusztulása esetén is viszonlíssa az integrátor.

- másrészt a **mezőgazdasági üzemeltetői és kárszakértői szakma folyamatosan küzd a biztosítókban belül az üzletág fennmaradása érdekében**. Ennek megfelelően szakmai tapasztalattal válogatja szét a technológiai és a valóban elemi kárból következő hozamcsökkenéseket – elégedettséget adva ezzel annak az ügyfélkörnek, amelyik a biztosítást biztosításként kívánja használni, valamint nullszaldóra hozva a biztosítókban belül a mezőgazdasági biztosításokat
- harmadrészt a **profi termelői körön belül megvan a tényleges igény a korrekt mezőgazdasági biztosításokra**

E három érdekkör volt az elmúlt 20 évben a hazai mezőgazdasági biztosítás legfontosabb talpköve, amely – amint a következőkben látni fogjuk – a problémák ellenére a hazai mezőgazdasági termelők jelentős részét óvta meg attól, hogy elemi károk következtében lehetetlenüljön el.

1.2. A hazai mezőgazdasági biztosítások jellemzői

Hazánkban jelenleg az üzleti biztosítók közül 4 biztosítótársaság portfóliójában szerepelnek mezőgazdasági biztosítások: az Allianz Hungária Biztosító Zrt., a Generali-Providencia Biztosító Zrt., a Groupama Garancia Biztosító Zrt. és a K&H Biztosító Zrt. foglalkozik agrárbiztosításokkal (MABISZ⁶).

Magyarországon a következő **mezőgazdasági biztosítások** köthetők jelenleg:

- növény-biztosítások (jégkár-, viharkár-, homokveréskár-, gyümölcsfaiskolák védelme, jégkár-átlaghozam, téli fagykár-, egyéb növénybiztosítások);
- egyedi igények alapján köthető növénybiztosítások (árvíz, belvív, tavaszi fagykár-biztosítás);
- üvegházi és fóliás termesztés biztosítása;
- mezőgazdasági vagyontulajdonbiztosítások (tűz- és elemi kár biztosítás, betöréses rablás és lopás biztosítás, üveg- és elektromos berendezések biztosítása, szállítmány biztosítás stb.);
- állatbiztosítások⁷ (állatállományok természetes apas- és elemi kár-biztosítása, baleset- és betegségbiztosítás, tenyészállat- és lóbiztosítás, növendék- és hízóállat- biztosítás, tenyészállat katasztrófabiztosítás, egyedi állatbiztosítás stb.).

A hazai agrárbiztosítási lehetőségek terén a **növény- és állatbiztosítások** képviselik a legnagyobb arányt a mezőgazdasági biztosítások közül, de természetesen nagy jelentőséggel bírnak a gazdálkodók **személy-, lakás-, vagyontulajdon- és épület** biztosításai, valamint nem elhanyagolható nagyságrendet képviselnek a **gépjármű- és felelősségbiztosítások** sem. A következőkben a 4 mezőgazdasági biztosítással is foglalkozó társaság díjszabásait tekintjük át, és vázoljuk fel.

1.2.1. Növénybiztosítások

A növénybiztosítások esetében **veszélynemeket** különíthetünk el, így köthető biztosítás jégkár, árvíz, téli és tavaszi fagykár, viharkár, homokveréskár ellen. A mezőgazdasági termelők igényeik, választásuk és lehetőségeik szerint köthetik meg a számukra legideálisabb szerződést. Belvív és tavaszi fagykár ellen egyedi elbírálás esetén köthető biztosítás, mivel nem „tömegtermékekről” van szó. Az egyes biztosítótársaságok egyértelműen meghatározzák, hogy mely ügyfélkör (**kívánatos ügyfelek**) számára kínálják elsősorban biztosításaikat, ők a következők:

⁶ Magyar Biztosítók Szövetsége.

⁷ A biztosítható állatok elsősorban a gazdasági haszonállatok (szarvasmarha, sertés, ló, juh, kecske, baromfi stb.), a növények állatokat az elválasztástól meghatározott életkorig biztosítják.

- átlagos vagy átlagosnál jobb kockázati viszonyok között végzik tevékenységüket;
- a szerződő anyagi helyzete alapján biztosítottnak látszik a díjfizetés;
- valamint az engedményekkel csökkentett éves biztosítási díj eléri vagy meghaladja az 50 000 Ft-ot.

Nem kívánatosnak azon ügyfelek (szerződők) minősülnek, akik tiszta profilú⁸ mezőgazdasági tevékenységet végeznek, és nem tudják elegendő biztonsággal garantálni díjfizetési kötelezettségeik teljesítését. A növénybiztosítások kínálata biztosítónként más és más. Növényi kultúrában a legnagyobb kárveszélyt a **jégeső** és a **tűz** jelenti. A növénytermesztési ágazat őszi vetésű növényeinél a téli fagy károsító hatása okozhat állománykipusztulást eredményező károkat. Őszi búza esetében például a **szélvihar** is okozhat közvetlenül a betakarítás előtt igen érzékeny veszteséget.

Magyarországon a **jégkár** – mint elemi csapás – előfordulásának valószínűsége az ország egész területén magas. A **jégveréskár** a klasszikus értelemben vett biztosítási események egyike. Bekövetkezésének valószínűsége éppen a termesztett növények tenyészidőszakában a legmagasabb.

A biztosítók kockázati osztályokba sorolják az egyes növényeket és ez alapján alakítják ki a díjszabásaikat is (1. táblázat). A jégbiztosítások díjtételeit a biztosítónak fizetendő díj és a termelési érték (hozam szorozva árral) százalékos értékeként fejezik ki. A legalacsonyabb kockázati besorolás alá a **kalászosok** (búza, árpa, zab, stb.), valamint a **zöld-, szálas- és keveréktakarmányok** esnek, míg az előbbi esetben a fizetendő díjtétel 1,00-2,50 százalék között alakul, addig az utóbbiban 0,40-1,00 százalék között a biztosítók díjszabásától függően. Fokozott veszélynek jégkár tekintetében főként a **szántóföldi zöldségtermesztés** (paprika, paradicsom stb.) és az **ültetvényes gyümölcstermesztés** kitett, esetükben 7,50-13,00 százalék, illetve 13,00-18,00 százalék a fizetendő díjtétel.

1. táblázat

A jégbiztosítási díjtételek alakulása az egyes növényfajtáknál

Megnevezés	Díjtétel a termelési érték százalékában		
	minimum	átlag*	maximum
Kalászosok	1,00	1,40	2,50
Kukorica (szokvány)	1,00	1,40	2,50
Napraforgó (szokvány)	1,00	1,80	3,50
Hibridkukorica (vetőmag)	2,00	4,40	8,00
Hibridnapraforgó (vetőmag)	2,00	4,40	8,00
Repce	3,60	4,50	7,50
Szántóföldi zöldségtermesztés	7,50	9,20	13,00
Ültetvényes gyümölcstermesztés	13,00	13,50	18,00
Bor- és csemegezőlő	9,00	12,00	18,00
Dió, mandula	4,00	10,30	18,00
Dinnye	7,50	11,85	18,00
Zöld-, szálas- és keveréktakarmányok	0,40	0,60	1,00

* Átlagot úgy képeztünk, hogy a legkiugróbb díjtételt elhagytuk, és a megmaradt adatokból egyszerű számtani átlagot számoltunk.

Forrás: a biztosítók díjkönyvei alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

⁸ Tiszta profilban csak gyümölcsöt, szőlőt, zöldséget, repcét, dohányt stb. termesztenek, illetve hibridvetőmag előállításával foglalkoznak, tehát tevékenységük nem „több lábon” áll.

Téli fagykár elleni biztosítás őszi kalászosok, takarmánykeverékek és őszi káposztarepce esetében köthető (2. táblázat). Az egyik biztosító téli fagykár elleni biztosítási díjai tájörzetenként és növénycsoportonként eltérőek: a díjtételt a **helyi fagyveszély** és a **növények fagyérzékenysége** határozza meg. Szignifikáns különbségek mutatkoznak az egyes földrajzi tájegységek (Dunántúl, Alföld, Duna-Tisza köze, Északi-középhegység) területeinek eltérő éghajlati adottságainak megfelelően, így kézenfekvő, hogy más és más díjtételek vonatkozzanak az egyes tájegységekre.

2. táblázat

Téli fagykár-biztosítási díjtételek alakulása

Megnevezés	Díjtétel a termelési érték százalékában		
	minimum	átlag*	maximum
Őszi kalászosok, takarmánykeverékek	0,70	0,88	1,30
Őszi káposztarepce	3,60	6,04	11,00

* Átlagot úgy képeztünk, hogy a legkiugróbb díjtételt elhagytuk, és a megmaradt adatokból egyszerű számtani átlagot számoltunk.

Forrás: a biztosítók díjkönyvei alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Téli fagykár tekintetében az észak- és dél-alföldi megyék fokozott veszélynek vannak kitéve, nyilván a domborzati adottságaik (mélyebb fekvés) miatt, a legveszélyeztetettebb növény pedig, az **őszi káposztarepce**. A repce csapadék- és tápanyag-igénye is számottevő, a fagyra rendkívül érzékeny, mégsem elsősorban a téli fagy okozza a kipusztulását, hanem sokkal inkább a tavaszi felfagyás eredményezi a legnagyobb kárt. Az **őszi kalászosok, takarmánykeverékek** esetében 0,70-1,30 százalék között, az **őszi káposztarepcénél** 3,60-11,00 százalék között alakul a fizetendő díjtétel a biztosítótársaságok díjszabásaitól függően.

Napjaink szélsőséges időjárása komoly fejtörést okoz a gazdálkodóknak, éppen ezért a tevékenységük megkezdése előtt számba veszik és mérlegelik az esetlegesen felmerülő kockázatokat és saját kockázatkezelési rendszert alakítanak ki szakértők segítségével. A jég- és a téli fagykár mellett egyéb elemi „csapásokkal” is számolniuk kell, ilyen – többek között – a **viharkár (3. táblázat)**. Az egyes biztosítótársaságok korlátozták azon növények körét, amelyekre a viharkár kockázat fedezete kiterjedhet, esetükben csak kalászos növényekre köthető biztosítás.

3. táblázat

Viharkár biztosítási díjtételek alakulása

Megnevezés	Díjtétel a termelési érték százalékában		
	minimum	átlag*	maximum
Kalászosok	0,70	0,96	1,50
Dohány, rostlen	1,40	2,70	4,00
Hüvelyesek, kukorica	0,70	1,85	3,00
Téli alma és körte	3,30	3,65	4,00
Napraforgó	3,60	3,80	4,00
Cukor- és takarmányrépamag	4,00	6,70	9,40
Repce	3,00	3,30	3,60
Kajsziarack	-	15,00	-

* Átlagot úgy képeztünk, hogy a legkiugróbb díjtételt elhagytuk, és a megmaradt adatokból egyszerű számtani átlagot számoltunk.

Forrás: a biztosítók díjkönyvei alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Homokverés okozta veszélynek elsősorban a **cukorrépa** kitett, amely pár éve még az egyik legfontosabb élelmiszeripari növényünk volt. Homokverés-kárnak minősül a cukorrépa tőállományának minimum 60%-os mértékű kipusztulása, amely kiszántást, és a terület újrahasznosítását teszi szükségessé. A biztosítók abban az esetben térítik meg a gazdálkodóknak az elszenvedett károkat, ha a kipusztult növényállomány valóban kiszántásra került illetve a terület újrahasznosítását megkezdték. A kiszántás tényét záros határidőn belül jelenteni kell a biztosító felé. Veszélynek vannak kitéve e tekintetben a magról vetett **zöldség- és fűszernövények** is, esetükben a fizetendő díjtétel 1,00-2,90 százalék között alakul (4. táblázat).

4. táblázat

Homokverés-kár biztosítási díjtételek alakulása

Megnevezés	Díjtétel a termelési érték százalékában		
	minimum	átlag*	maximum
Kalászosok	0,06	0,53	1,00
Cukorrépa, napraforgó	0,20	0,56	1,00
Magról vetett zöldség- és fűszernövények	1,00	1,95	2,90

* Átlagot úgy képeztünk, hogy a legkiugróbb díjtételt elhagytuk, és a megmaradt adatokból egyszerű számtani átlagot számoltunk.

Forrás: a biztosítók díjkönyvei alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Tűzkár ellen valamennyi kalászos növény, áru- vagy szokványkukorica, magtermesztés, akár szaporítóanyag előállítás, akár fogyasztási, akár feldolgozási célzatú tevékenység, széna előállítás, cirokszakáll, rostkender, rostlen és ültetvényes gyümölcsstermesztés biztosíthatók. Az egyes növénycsoportokat kategóriákba sorolják be, aszerint, hogy kockázatosnak vagy kevésbé kockázatosnak minősülnek tűzkár tekintetében. A **növényi kultúrák tűzkárbiztosítása** rendkívül alacsony díj ellenében, súlyos kockázati károokra nyújt biztosítási fedezetet, egy- és többéves kultúrák esetében is, amíg a növény „lábon áll”. Míg a **kalászos növények esetében** a díjtétel 0,10-0,13 százalék között alakul (5. táblázat), addig az **ültetvényes gyümölcsstermesztés** már fokozottabb veszélynek van kitéve, ezt a díjtétel alakulása is alátámasztja (0,01-2,00 százalék).

5. táblázat

Tűzkár biztosítási díjtételek alakulása

Megnevezés	Díjtétel a termelési érték százalékában		
	minimum	átlag*	maximum
Kalászos növények	0,10	0,115	0,13
Áru- vagy szokványkukorica	0,10	0,125	0,15
Magtermesztés, szaporítóanyag előállítás	0,10	0,115	0,13
Takarmánykeverékek	0,10	0,115	0,13
Ültetvények	0,01	1,005	2,00

* Átlagot úgy képeztünk, hogy a legkiugróbb díjtételt elhagytuk, és a megmaradt adatokból egyszerű számtani átlagot számoltunk.

Forrás: a biztosítók díjkönyvei alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Hazánkban, az utóbbi évtizedben megnövekedett az **erdőtüzek** relatív gyakorisága, ennek okai az **éghajlati szélsőségekben** keresendők: magasabb éves átlaghőmérséklet, kevesebb csapadék, hótakaró nélküli telek sorozata. Az elmúlt években az erdő és egyéb fás területeken a tűzesetek száma 500-600 körül alakult. Erdőtüzek eddig főként az Alföldön pusztítottak, több mint 1100 hektárnyi erdőterületet elpusztítva. Fenyőfélék, lombhullatók, akác és az egyéb örökzöldek

biztosíthatók erdőtűz ellen (6. táblázat). A **fenyőfélék** esetében viszonylag magas az erdőtűzek előfordulásának valószínűsége, esetükben a fizetendő díjtétel 1,60-4,00 százalék között alakul a biztosítók díjszabásától függően. Az **egyéb örökzöldek** biztosítási díja 1,08 százalék, és nem mindegyik biztosító portfóliójában szerepel.

Az egyes biztosítótársaságok erdő tűzkárbiztosítás keretében a **területnagyság**, és a **domborzati viszonyok** (sík vagy domb) alapján differenciált díjak ellenében vállalják a kockázatot.

6. táblázat

Erdészeti kultúrák tűzkár biztosítási díjtételeinek alakulása

Megnevezés	Díjtétel a termelési érték százalékában		
	minimum	átlag*	maximum
Fenyőfélék	1,60	2,80	4,00
Lombhullatók	0,80	1,40	2,00
Akác	1,40	1,40	1,40
Egyéb örökzöldek	1,08		

* Átlagot úgy képeztünk, hogy a legkiugróbb díjtételt elhagytuk, és a megmaradt adatokból egyszerű számtani átlagot számoltunk.

Forrás: a biztosítók díjkönyvei alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

1.2.2. Állatbiztosítások

Az **elemi károk** különösen súlyos veszteségeket okozhatnak az állattenyésztés területén, valamint a **járványok, betegségek**, és **balesetek** is komoly veszélyforrást jelentenek. Az állattartás szakosodásának megfelelően a tartási, tenyésztési és egészségügyi sajátosságokhoz igazodva kínálnak a biztosítótársaságok egyedi kockázatkezelési lehetőségeket a gazdáknak. **Klasszikus értelemben** vett biztosítás állatállományok természeti csapása és elemi kár okozta veszteségeinek mérséklésére, valamint járványok esetére létezik.

A biztosítók általában a következő elemi kockázatokra kötnek biztosítást: **árvíz, felhőszakadás, földrengés és földcsuszamlás, ismeretlen üreg beomlása, ismeretlen jármű okozta veszteség, jégverés, robbanás, tűz, vihar, villámcsapás, valamint víz-, gőzvezeték meghibásodása** (technológiai hiba) miatt keletkezett kár. A biztosítók egy részénél ezekre a kockázatokra a vagyonbiztosításokban van fedezet, más biztosítóknál a betegbiztosításokhoz alapfeltétel a fentiek külön igénybevétele.

A biztosítható állatok elsősorban a **gazdasági haszonállatok**⁹ (szarvasmarha, juh, kecske, sertés, baromfi, ló, öszvér, szamár), a növendékállatokat az elválasztástól meghatározott életkorig biztosítják. A **tenyészállatok és tenyész-növendékek**, valamint a **nagyértékű jószágok** biztosítása egyedi azonosítás alapján, általában egyedenként történik. Lehetőség van az állatállományok különböző betegségek, járványok elleni biztosítására is: ezen betegségek közül legfontosabbak a száj- és körömfájás, a BSE és a sertéspestis.

Hízó állatok (pl.: sertés, baromfi) nagyüzemben, egymás utáni periódusokban – turnusokban – történő felnevelése szintén a biztosítható kockázatok között szerepel. A **turnus** vagy **hizlalási időszak** más és más az egyes állatfajoknál: baromfi esetében nagyjából 2 hónap, így évente minimum 5 turnus hizlalható, sertések esetében 5 hónapos turnusidővel kell számolnunk, tehát évente 2 turnus hizlalására kerülhet sor. A biztosítók feltétele alapján minden turnust biztosítani kell.

⁹ **Haszonállat:** olyan tartott vagy tenyésztett állat, mely önmaga vagy termékei (tej, tojás, hús, gyapjú stb.) vagy utódai gazdasági haszon reményében értékesíthetők vagy munkavégzésre használhatók.

Az állatbiztosítások felvételének és a károk rendezésének kulcsszereplője az **állatorvos**. A hatósági főállatorvos¹⁰ és a hatósági állatorvos¹¹ is a Megyei Szakigazgatási Hivatalok Élelmiszerlánc-biztonsági és Állategészségügyi Igazgatóságok felügyelete alatt végzi munkáját. A biztosítók a kárrendezéshez különösen a következő iratok bemutatását kérik: hatósági állatorvosi igazolás; hullaátvételi jegy, elhullási nap, bizonylatok; kényszervágási mérlegetelési jegy, értékesítési elszámolás; valamint tűzkár esetén az illetékes tűzrendészeti hatóság által kiadott hatósági bizonyítvány.

A következő táblázat az állatállományok természeti csapás és egyéb károk elleni biztosítási díjtételeit mutatja be. Az egyes biztosítótársaságok díjszabásai között jelentős különbségek nincsenek, és egységesen mindenhol 5000 Ft minimáldíj fizetendő (7. táblázat).

7. táblázat

Állatállományok természeti csapás és egyéb károk elleni biztosítási díjtételei

Megnevezés	Díjtétel a termelési érték százalékában		
	minimum	átlag	maximum
Tenyészállatok, hízóállatok, hízónövendék állatok természeti csapáskár esetére	0,110	0,155	0,200
Turnusos állattartás	0,120	0,140	0,160
Baromfira áramszünet okozta károk esetére fizetendő pótdíj	0,500	0,625	0,750
Minimáldíj	5000 Ft		

Forrás: a biztosítók díjkönyvei alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A fent említett biztosításokhoz kiegészítő módozatok is társulhatnak, ilyen például a **nagyértékű állatok biztosítása**: kizárólag nagyértékű, egyedileg azonosítható (krotália, billog, elektronikus jeladó a bőr alá stb.) haszonállatok betegség, baleset folytán bekövetkezett, elhullás okozta károk térítésére, és állatorvosi kezelés költségeinek mérséklésre köthető. Egyes biztosítótársaságok esetében kizárólag az alábbi *korhatároknak* megfelelő állatra lehet nagyértékű biztosítást kötni:

- szarvasmarha: 4 éves korig;
- ló: 7,5 éves korig;
- sertés: 2 éves korig;
- juh: 3 éves korig.

Jelen esetben nem foglalkozunk a **nagyértékű tenyészállat és ló**, valamint **növendék és hízóállat biztosításokkal**. Egyrészt azért, mert mindegyik biztosítótársaság különböző, egyedi feltételek alapján köt szerződést ezen a téren, díjszabásaikat teljesen más metódus alapján alakítják ki, így nincsen viszonyítási alapunk, másrészt pedig, ezek a biztosítások nem tartoznak az általánosan elfogadott, „tömegtermékek” közé, igen ritka – legalábbis nem mindennapos – az az eset, amikor nagyértékű sportlóra kötnek biztosítást.

¹⁰ **Hatósági főállatorvos** a megyei igazgatóság alkalmazásában álló, hatósági jogokkal bíró szakember, aki a korábbi államigazgatási egység (járás) állat-egészségügyi munkáit irányítja, különös tekintettel a járványvédelemre és -megelőzésre, valamint az élelmiszerellenőrzésre.

¹¹ **Hatósági állatorvos** a megyei igazgatóság alkalmazásában álló, hatósági jogokkal valamint magánygyakorlattal (praxisal) bíró szakember, aki feladatát egy (esetleg több kisebb) községben végzi a hatósági főállatorvos irányítása és ellenőrzése alatt.

A ragadós **száj és körömfájás járvány** elsősorban a patás állatokat fenyegeti, biztosításban a szerződő tartásában lévő szarvasmarha-, juh és kecskeállomány valamennyi egyedét biztosítani kell, kivéve a napos és szopós egyedeket. A száj-, és körömfájásos megbetegedés következtében állategészségügyi zárlat alá vont állattartó telepen biztosítási fedezetet nyújtanak a biztosítók. A betegség miatti *zárlat* során keletkező elmaradt hasznot térítik meg az állattartóknak, mely igény esetén az állatok újrategyeltetési költségeihez is hozzájárul egy előre meghatározott mértékben (8. táblázat). Egyes biztosítóknál lehetőség van kizárólag csak száj- és körömfájás kockázatra biztosítást kötni juhok és kecskék esetében, szarvasmarhákban a száj- és körömfájás kockázat a BSE-vel egészülhet ki, sertéseknél pedig, a száj- és körömfájás valamint a sertéspestis kockázat is megkötésre kerül.

8. táblázat

Állatállományok járvány-biztosítási díjtételeinek alakulása

Megnevezés	Díjtétel a termelési érték százalékában		
	minimum	átlag	maximum
A biztosítás díja	1,00	1,25	1,50
Csak száj- és körömfájás kockázatra	0,60	0,75	0,90
Klasszikus sertéspestis ellen	1,20	1,40	1,60
Szivacsos agyvelőgyulladás (BSE) ellen	0,60	0,80	1,00

Forrás: a biztosítók díjkönyvei alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Haszonállatokra is köthető **katasztrófabiztosítás**: az állattartó üzemek szokásos elhullási mértékét meghaladó károk fedezésére szolgáló termékről van szó. A biztosítandó állatfaj, illetve -fajok valamennyi egyedét korcsoportonként önállóan kell biztosítani. Önmagában ez a módozat nem köthető, az állatállományok természeti csapásának esetére kötött biztosítás részeként azonban igen.

A **betegség és baleset biztosítások** esetében nem beszélhetünk előre meghatározott díjszabásról, ennek az oka, hogy még ugyanazon állatfaj esetében is nagyban függenek egy-egy telep tartási és takarmányozási viszonyaitól az adott telep átlagos elhullási adatai (*telep-specifikus tényezők*). A díjszabás kialakításához szükséges ismerni a megelőző évek adatait, előzetes kockázatfelmérést kell végezni és a kettő eredményeként a kockázatvállaló határozza meg a díjat.

Napjainkban számottevő eltolódás figyelhető meg a növény- és állatbiztosítások terén, az előbbiek javára, mely nyilván a szántóföldi növénytermesztés jelentős térhódításának, és az állattenyésztés visszaszorulásának eredménye. Szakemberek véleménye szerint a közeljövőben nem is várható e tendencia módosulása.

Az elmúlt időszak időjárási katasztrófái nem csak Magyarországon, hanem a világ számos pontján okoztak mérhetetlenül nagy pusztítást. Már-már **világtrendnek** mondható, hogy évről-évre egyre több időjárási viszontagsággal kell szembesülnünk, ezért rendkívül fontos, hogy felkészüljünk ellenük (prevenció) és a védekezést lehetőleg időben kezdjük el.

1.2.3. Mezőgazdasági vagyonbiztosítások

Minden vállalkozás **biztonságos és hatékony működtetése** jelentős anyagi megterhelést jelent a gazdálkodóknak, és a tevékenység során számos olyan kockázat merülhet fel, amely kár esetén többletköltségeket jelent a vállalkozás számára, esetleg veszélyezteti a működés folytonosságát. Nyilván minden egyes mezőgazdasági vállalkozás egyedi, **speciális igényeik** vannak vagyon-

biztosítás tekintetében, éppen ezért a biztosítók számos termékcsoportot dolgoztak ki, így mindenki megtalálja a számára leginkább testhezálló megoldást. **Mezőgazdasági vagyonbiztosítás** az alábbi károokra, berendezésekre köthető:

- tűz- és elemikár;
- betöréses lopás és rablás;
- üvegtörés;
- elektromos berendezések;
- géptörés- és szállítmány-biztosítás.

A díjazás az egyes biztosítótársaságok esetében eltérő: egyrészt a díj nagyban függ az **ügyfél igényeitől** (milyen kockázatokat vásárol, pl.: tűz, természeti károk, géptörés, elektromos berendezések kárai, betörés-lopás stb.). Másrészt függ a **biztosított vagyontárgyak kárveszélyességétől** (betonsziló, fejőház, terménysziló, gépműhely stb.), a **biztosított vagyontárgy elhelyezkedésétől** (bel- vagy külterület – ez utóbbi esetén nem köthető lopás vagy rablás elleni biztosítás) és a **biztosított vagyontárgyak biztosítási összegének nagyságától**. Nagy általánosságban azonban elmondható, hogy a díjtétel a biztosítási összeg ezrelékében fejezhető ki.

1.3. Mezőgazdasági biztosítások hatóköre

1.3.1. Mezőgazdasági biztosítási piac nagyságának becslése

Miután áttekintettük a Magyarországon köthető mezőgazdasági biztosítástípusok körét és díjmértékeit, felmerül a kérdés, hogy mekkora az e biztosítástípusok által lefedett termelői kör és vagyonérték.

Erre vonatkozóan természetesen rendelkezésre állnak a hazai mezőgazdasági biztosításokat kötő biztosítók összesített díjstatisztikái, azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a 4 hazai mezőgazdasági biztosítón kívül további 22 biztosító köthet vagyon-, élet- és felelősségbiztosítást, így a hazai mezőgazdaság, mint biztosítási piac egészéről nem kapunk tájékoztatást.

Ha legalább nagyságrendi becslést kívánunk adni a termelők biztosítási díjfizetéséről, akkor a Tesztüzemi rendszert kell felhasználnunk¹². A tesztüzemi adatgyűjtés ugyanis a biztosítási díjakról is részletes statisztikákat gyűjt. Kétségtelen, hogy mivel a Gazdaságszerkezeti Összeírás nem rendelkezik biztosítási díjakra vonatkozó kérdéskörrel, ezért a Tesztüzemi adatokat nem lehet a biztosítási díjakra súlyozni, azonban a rendszer országos reprezentációja lehetőséget ad arra, hogy felmérjük az egyes biztosítási módzatokra kifizetett díjak összegét.

Annak érdekében, hogy igazoljuk a Tesztüzem biztosítási adatainak használhatóságát, összevetjük azon két biztosítási típus számait, ahol a tesztüzemi és a Magyar Biztosítók Szövetségének (továbbiakban MABISZ) adatai egybe kell essenek. E két kategória a növény- és állatbiztosítás, mivel e biztosítási típusokat csak az említett 4 biztosító köti, az egyéb piaci szereplők (biztosító egyesületek) súlya pedig minimális a biztosítási díjak tekintetében.

Ha pontos következtetéseket nem is vonhatunk le a Tesztüzemi adatokból, a nagyságrendeket és a tendenciákban bekövetkező töréseket jól jelzik a Tesztüzemi számok is (9. táblázat).

¹² A tesztüzemi rendszer a mezőgazdasági termelés több mint 90%-át adó 90 ezer gazdaság (közel 10 ezer társas és 80 ezer egyéni gazdaság) teljesítményéről és egyéb adatairól nyújt reprezentatív kimutatást 1900 üzemes mintavétele által, amelyet a GSZÓ szerint súlyoznak, ezáltal kapva meg a mezőgazdaság egészére vonatkoztatható információkat. Ebből következően a tesztüzem nem becsli a 2 EUME alatti – zömében háztartásként működő – gazdaságok teljesítményét és egyéb adatait.

9. táblázat

A MABISZ és a Tesztüzemi rendszer állat- és növénybiztosítási díjai

millió Ft

Év	Növénybiztosítás		Állatbiztosítás	
	MABISZ	Tesztüzem	MABISZ	Tesztüzem
2001	5 017	4 323	6 153	7 019
2002	4 865	4 529	10 065	7 110
2003*	4 492	4 760	15 103	8 678
2004	4 701	4 255	2 082	2 349
2005	4 644	4 665	2 362	2 258
2006	4 341	3 641	2 440	2 727
2007	5 158	4 571	2 342	3 017
2008	6 997	5 878	1 260	2 554
2009	6 582	-	1 096	-

* A Tesztüzem és a MABISZ adatai között az állatbiztosításokban tapasztalható nagy eltérés oka vélhetően az állati baleset-, betegség-biztosítás gyors felfutása azon termelői körben is, amelyet a Tesztüzemi rendszer nem fed le.

Forrás: MABISZ és tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Ennek megfelelően a következő táblázat nagyságrendileg jelzi a hazai mezőgazdasági termelők által képviselt biztosítási piac nagyságát és belső struktúráját (10. táblázat).

10. táblázat

**A biztosítási díjak alakulása a mezőgazdaságban
a Tesztüzemi rendszer alapján**

millió Ft

Év	Biztosítási díjak							
	Összesen	Élet- és felelősség-biztosítás	Vagyonsbiztosítás					
			Összesen	Gazdasági épületek biztosítása	Gépjármű-biztosítás	Növény-biztosítás	Állat-biztosítás	Egyéb
2001	17 552	2 416	15 136	1 309	1 985	4 323	7 019	500
2002	18 252	2 003	16 249	1 133	2 899	4 529	7 110	577
2003	20 530	931	19 600	1 436	3 890	4 760	8 678	836
2004	13 332	765	12 567	1 916	3 591	4 255	2 349	456
2005	14 347	590	13 758	2 153	4 254	4 665	2 258	427
2006	13 472	432	13 040	2 068	4 267	3 641	2 727	337
2007	15 494	533	14 961	2 024	4 672	4 571	3 017	677
2008	17 406	498	16 909	2 478	5 858	5 878	2 554	141
2009	16 928	1 247	15 681	2 431	5 536	6 460	1 024	229

Forrás: tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A mezőgazdasági termelők üzemei (nem beleértve a termelők háztartásainak élet- és vagyonbiztosításait) nagyságrendileg 15-17 milliárd forint éves biztosítási díjat fizetnek, melynek döntő része vagyonbiztosítás. Ezen belül folyamatosan növekszik a nem mezőgazdasági kockázatokra vonatkozó biztosításokra fizetett díj, így a gépjármű (kötelező- és casco) és épületbiztosítások aránya. Ezen tendencia alapvetően az elmúlt évekbeli gép- és épületberuházásoknak köszönhető, mivel ezen beruházások zömét támogatással, hitel segítségével valósították meg a termelők, és mindkét esetben kötelező biztosítani az adott vagyontárgyat.

E portfólión belül külön kiemelendő az épületbiztosítások köre¹³, amelyet a mezőgazdasági biztosítók jellemzően a mezőgazdasági kockázatokra vonatkozó biztosításokkal együtt kívánnak eladni (szemben a gépjármű-biztosításokkal, amelyeket a biztosítók is külön soron kezelnek, így itt nincs MABISZ-statisztika a gépjármű-biztosításokon belül a mezőgazdaság részarányáról). Ennek ellenére megállapítható, hogy a mezőgazdasági üzemekhez tartozó épületek (és készletek) biztosításából a 4 mezőgazdasági biztosító nagyságrendileg csupán kevesebb, mint 50%-kal részesedik (a 2009-es 1,2 milliárdos MABISZ adat áll szemben a tesztüzemek 2,4 milliárd forintos tételével).

1.3.2. Mezőgazdasági biztosítási piac lefedettségének vizsgálata

A mezőgazdasági termelők éves átlagban 15 milliárd forintot fizetnek ki biztosítási díjakra. Emellett azonban a mezőgazdasági eredetű kockázatok fedezésére kifizetett biztosítási díj még nominálisan is évek óta stagnál, egyes esetekben csökken – annak ellenére, hogy a kockázatok az elmúlt években nem csökkentek, sőt.

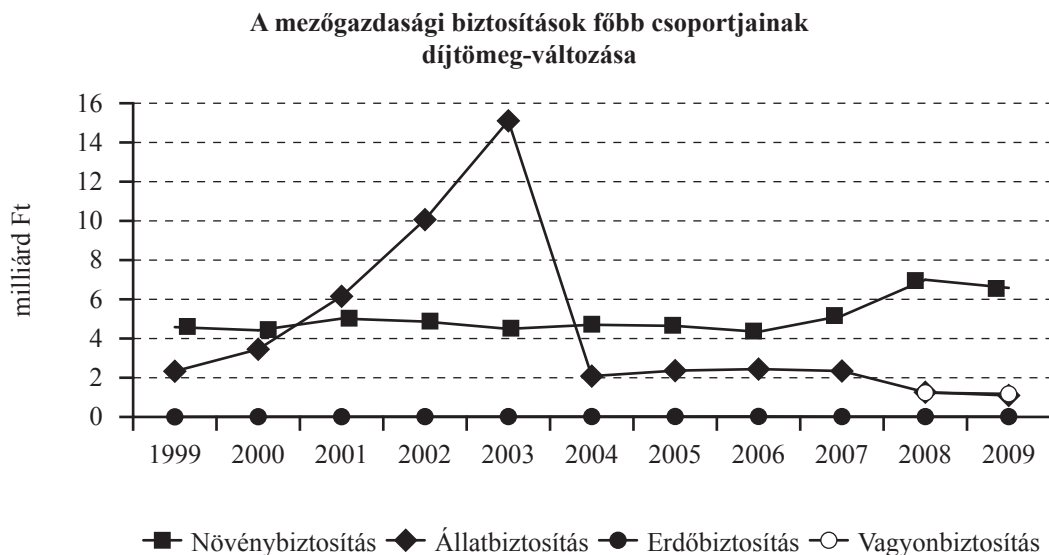
Éppen ezért fontos megvizsgálni, hogy a szűk, 7-8 milliárd forintos díjkereten belül mely kockázati tényezőkre jut nagyobb díjösszeg – ezzel nagyobb fedezettség, és melyekre kisebb.

Az elmúlt években (kivéve a 2000-2003 közötti időszakot) alapvetően a növénytermesztési kockázatokhoz kapcsolódó biztosítások jelentették a legnagyobb tételt az ágazati díjfizetésen belül (3. ábra). Ez érthető, hiszen a növénytermesztés súlyát tekintve már hosszú ideje túlsúlyban van az ágazaton belül, ráadásul a növénytermesztési kockázatok jóval nagyobb része időjárás- és elemikár-függő, mint az állattenyésztési kockázatoké. Az állatbiztosítások 2000-2003 közötti felfutása, amely felborította ezeket az arányokat, az állami díjtámogatási rendszer kihasználásának volt köszönhető, annak megszűnésével visszaálltak a korábbi arányok. Az elmúlt időszakban azonban ismét csökkent az állattenyésztéshez kapcsolódó biztosítási díjösszeg, amit már nehezen lehet magyarázni pusztán az egyes ágazatok súlyához kapcsolódó díjarányokkal.

A mezőgazdasági vagyonbiztosítások csak 2008-ban kerültek be a statisztikai adatgyűjtésbe, nagyságrendjük az állatbiztosításokéval azonos, míg az erdőbiztosítások nagyságrendje soha nem haladta meg a 100 millió forintos nagyságrendet (3. ábra).

¹³ Ehhez hozzászámíthatjuk az Egyéb kategóriát, mivel ez jellemzően a készletek biztosítását fedheti le. Ezt a gyanút erősíti a 2007-2008 között lezajlott változás, amikor körülbelül ugyanannyival csökkent az Egyéb kategória díjfizetése, amennyivel az épületbiztosítások díja nőtt, ami azzal magyarázható, hogy az épületbiztosítások gyakran tartalmazzák az épületben foglalt készlet biztosítását is. Ennek tesztüzemi elszámolása pedig jellemzően a könyvelőirodák szokványaitól függenek.

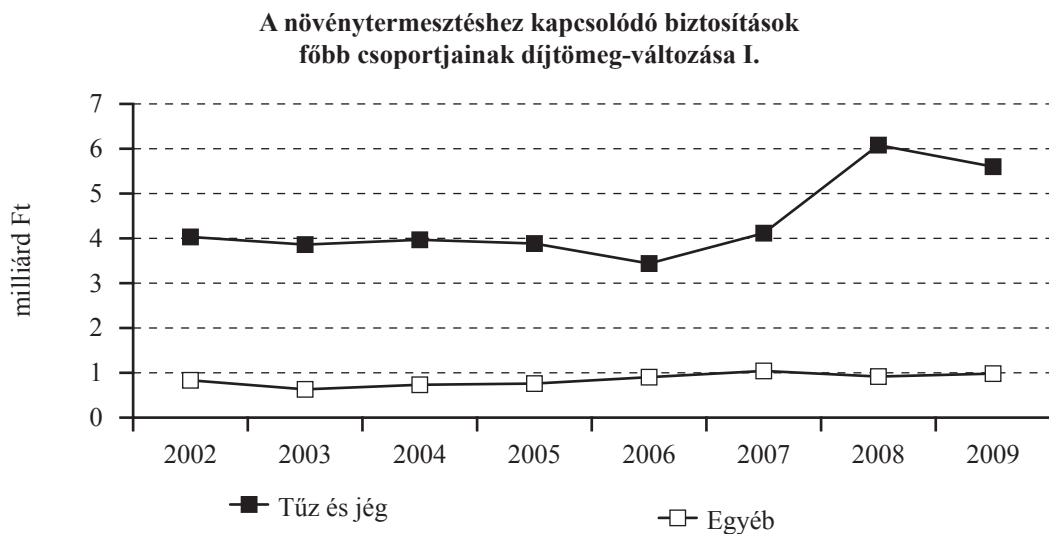
3. ábra

Forrás: MABISZ adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Ha megvizsgáljuk a növénytermesztésre jutó díjfizetéseket, egyértelműen kitűnik a jég- és tűzkár egyértelmű túlsúlya a többi veszélynemhez képest. A jég- és tűzkárhoz kapcsolódó díjfizetés az összes növénytermesztési díj 85%-át adta az elmúlt 8 évben (4. ábra).

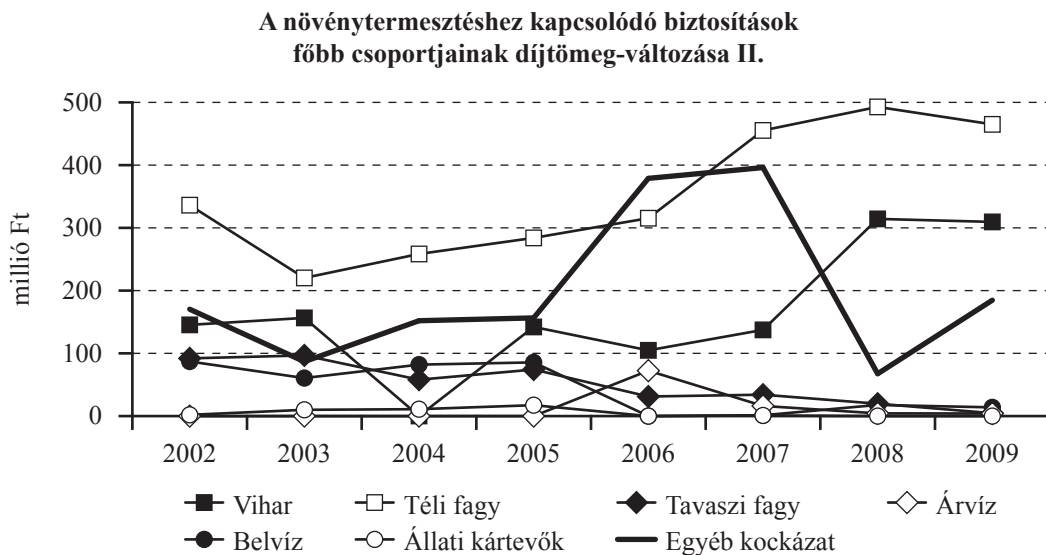
4. ábra

Forrás: MABISZ adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

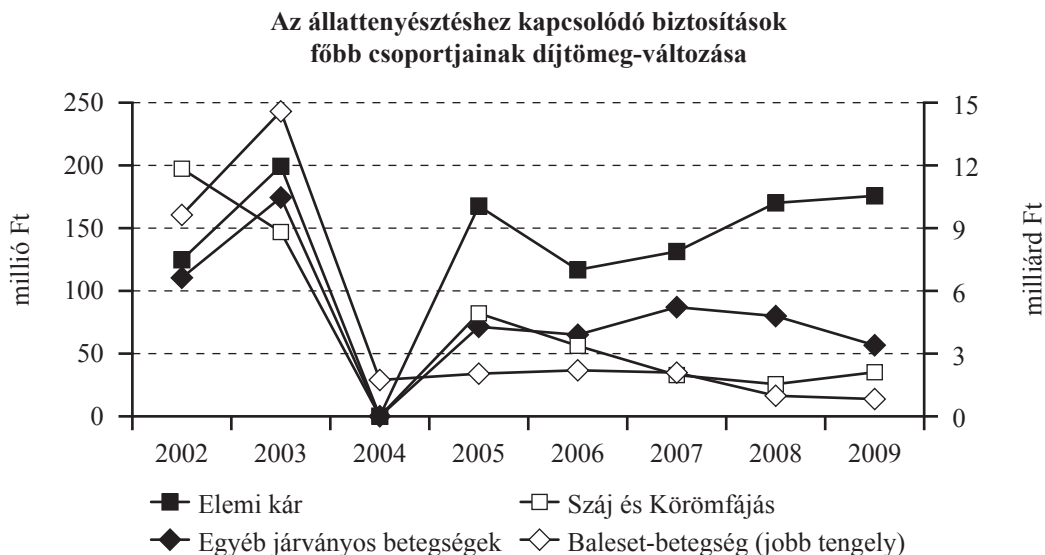
Ha tovább bontjuk az „egyéb” kategóriát akkor megállapítható, hogy **2002-höz képest gyakorlatilag megszűnt a tavaszi fagy és a belvíz elleni biztosítás. Az árvíz és az állati kártevők elleni biztosítás már 2002-ben sem volt valós lehetőség, és csupán két további biztosítási módzat tett szert jelentőségre és volt képes meghaladni a 200 millió forintos díjnagyságot: a viharkár és a téli fagykár, ez utóbbi vélhetően az őszi káposztarepce hazai termesztésének felfutása miatt (5. ábra).**

5. ábra

Forrás: MABISZ adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

6. ábra

Forrás: MABISZ adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az állattenyésztés esetében egyértelműen a baleset-betegségbiztosítások jelentik a biztosítási állomány gerincét, bár a díjtámogatások kivezetése óta e veszélynemre kötött biztosítás díjának részaránya 95-ről 75%-ra csökkent (6. ábra). A többi veszélynem részaránya az elemi kár és a száj- és körömfájás kivételével elhanyagolható, de e két utóbbi díjbefizetése sem éri el a 200 millió forintot.

1.3.2.1. A biztosítható mezőgazdasági kockázatok biztosításokkal való lefedettsége

A biztosítói díjbevételek elemzése világossá teszi, hogy ma Magyarországon tömegesen csupán a jég- és tűzkár ellen kötnek biztosítást a gazdák, a többi veszélynem ellen – bár létezik biztosítás – nincs jelentős érdeklődés (11. táblázat).

11. táblázat

A jégkárbiztosítással lefedett területek nagysága megyei bontásban

Megye	Biztosított földterület	Szántó-szőlő és gyümölcs-terület	Biztosított földterület	Szántó-szőlő és gyümölcs-terület	Biztosított terület a szántó és szőlő-gyümölcs-terület arányában	
	2004	2004	2009	2009	2004	2009
	ezer ha				százalék	
Pest	70,5	318,9	89,5	323,7	22,1	27,7
Bács-Kiskun	102,7	416,3	144,7	408,0	24,7	35,5
Csongrád	168,8	265,3	121,8	264,2	63,6	46,1
Békés	137,9	392,9	153,3	392,8	35,1	39,0
Jász-Nagykun-Szolnok	146,6	362,9	145,6	355,2	40,4	41,0
Hajdú-Bihar	131,4	337,0	128,7	336,8	39,0	38,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg	73,2	316,8	54,3	319,2	23,1	17,0
Alföld	831,0	2 410,2	837,8	2 399,9	34,5	34,9
Győr-Moson-Sopron	92,8	234,1	96,7	237,1	39,6	40,8
Komárom-Esztergom	47,2	106,8	36,9	105,9	44,2	34,8
Veszprém	56,3	153,2	57,6	149,8	36,8	38,4
Vas	84,3	155,8	70,4	154,6	54,1	45,5
Zala	62,1	133,9	72,1	132,5	46,4	54,4
Baranya	123,9	235,8	126,6	234,5	52,6	54,0
Tolna	104,7	221,7	89,6	222,0	47,2	40,4
Somogy	137,5	262,2	132,7	261,8	52,4	50,7
Fejér	143,6	259,9	117,4	256,1	55,2	45,8
Dunántúl	852,3	1 763,4	799,9	1 754,2	48,3	45,6
Borsod-Abaúj-Zemplén	56,6	279,4	150,9	275,0	20,3	54,9
Heves	49,3	170,8	40,6	171,3	28,8	23,7
Nógrád	23,3	83,7	16,6	82,6	27,8	20,1
Észak-Magyarország	129,2	534,0	208,1	528,9	24,2	39,4
Összesen	1 812,6	4 707,5	1 845,8	4 683,1	38,5	39,4

Forrás: MABISZ adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Mivel a biztosítók összevonják a veszélynek szerinti kockázatokat (így például a szabadföldi paprika vagy dinnye jégverés elleni kockázata egy kockázati közösségben van a búzáéval), ezért nem tudunk tételesen számot adni arról, hogy a hazai növénytermesztésbe vont fajták hány százaléka van biztosítva a fent felsorolt veszélynek ellen. Csupán egy összesítő táblázatot tudunk megvizsgálni, amely az összes növényre vonatkozó jégbiztosítás megyénkénti lefedettségét mutatja be.

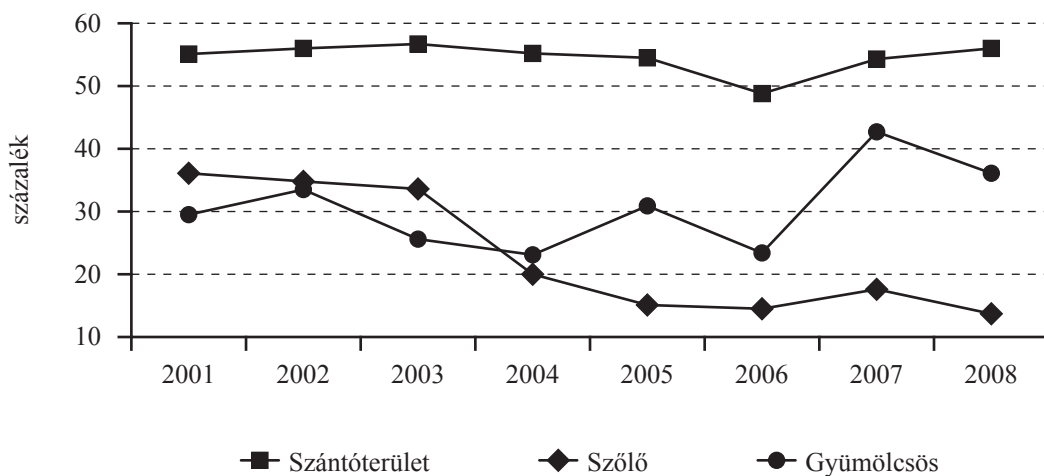
Mivel a **jégek ellen biztosított területek túlnyomó része szántó, így megállapíthatjuk, hogy jelenleg üzleti biztosítási alapon a szántóterület közel 40%-a van biztosítva. Az arány a Dunántúlon jobb, az Alföldön és Észak-Magyarországon rosszabb, de a 2004 és 2009 közötti időszakban látható volt a biztosított területek arányainak kiegyenlítődése, ami sajnos egy stagnáló összes biztosított terület mellett ment végbe, tehát nem emelkedett a biztosítással lefedett területek aránya.**

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy jellemzően a szántóföldi növények – búza, kukorica, repce, napraforgó, cukorrépa – kisebbik fele biztosított (a repce fagykár ellen is) a jég és a tűz ellen. Nincs azonban biztosítói adat sem az egyéb kultúrákra, amelyek kis területet foglalnak el, de nagy értéket termelnek (ilyen a szőlő- és gyümölcsstermesztés), valamint az állattenyésztésre.

Ezen tevékenységek esetében nem találhatók pontos biztosítói számok, azonban a tesztüzemi adatokból megállapítható, hogy egy adott terület (mondjuk szőlő) vagy adott állatfaj (pl.: sertés) állományának hány százaléka található olyan üzemekben, amelyek rendelkeznek növény-, illetve állatbiztosítással. Természetesen nem mondható el, hogy a felsorolt állomány teljes egésze biztosított, az azonban biztos, hogy az e körön kívüli állomány nem rendelkezik biztosítással (7. ábra).

7. ábra

A növénybiztosítással rendelkező üzemek szántó-, szőlő- és gyümölcsös-területének aránya az összes szántó-, szőlő- és gyümölcsös-területhez

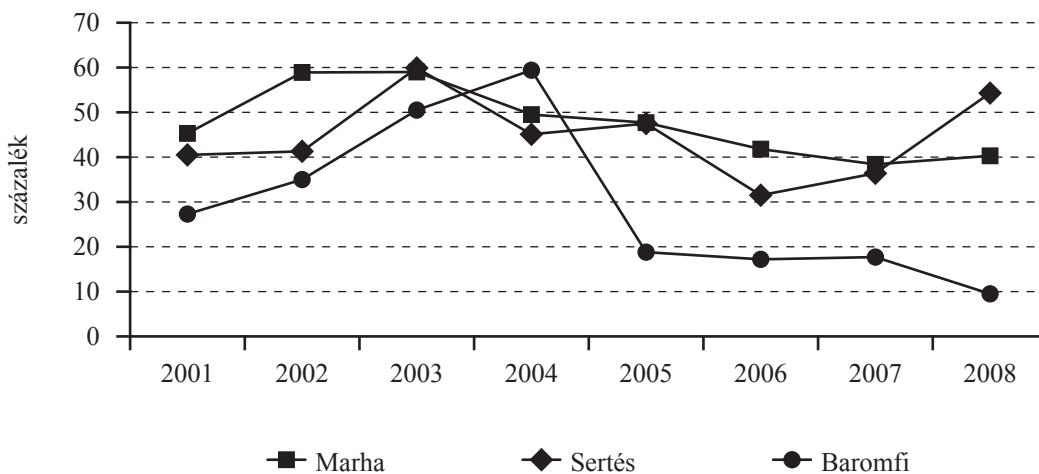
Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Jól látható, hogy az elmúlt évek során a hazai gyümölcsösök legalább 60-70%-a nem rendelkezett semmiféle biztosítással, a szőlő esetében ez az arány pedig már meghaladta a 80%-ot. Egyértelmű, hogy a szántóterületek jóval nagyobb arányban fedezettek biztosítással, mint a sokkal nagyobb értéket előállító szőlők és gyümölcsösök¹⁴. Ráadásul a szőlő esetében egyértelmű tendenciaként tűnik ki a biztosított terület csökkenése (7. ábra).

Az állattenyésztés esetén sem kedvezőbb a kép, és egyértelmű a tendencia is: a biztosítási díjtámogatás 2004-es megszüntetése óta mind a szarvasmarha, mind a sertés és baromfiállomány nagyobb része olyan gazdaságokban található, amelyek nem rendelkeznek semmiféle állatbiztosítással. A baromfi esetében történt meg a legnagyobb hanyatlás, így a hazai állomány 90%-a biztosan nem rendelkezik állatbiztosítással. A szarvasmarhák esetében az arány 60%, míg sertéseknél az elmúlt időszakban 50% alá csökkent a nem biztosított állomány aránya (8. ábra).

8. ábra

Az állatbiztosítással rendelkező üzemek szarvasmarha-, sertés- és baromfi-állományának aránya a teljes szarvasmarha-, sertés- és baromfi-állomány értékéhez viszonyítva¹⁵

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

1.4. A mezőgazdasági biztosítók teljesítménye

Miután megvizsgáltuk, hogy milyen nagyságrendű a biztosítással lefedett terület és állatállomány az összes hazai termőterülethez és állatállományhoz képest, fontos elemezni, hogy hogyan működtek ezek a biztosítások biztosítói szempontból. A MABISZ adatait feldolgozva megállapítható, hogy a mezőgazdasági biztosítások szegmense a 2000-2008 közötti időszakban a hazai biztosítók díjbevételeinek elenyésző százalékát tette ki. Így az összes piaci bevételeknek 1,7%-át, a nem életbiztosításoknak a 3,3%-át jelentették a mezőgazdasági díjbevételek, a biztosítási szerződés-

¹⁴ Ha ehhez hozzávesszük, hogy úgy a szántó, mint a szőlő és a gyümölcsös esetében jelentős olyan területek találhatók, amelyek gazdaságra nem azonosíthatók, ezen esetekben pedig nem valószínűsíthető, hogy a 2 EUME alatti gazdaságok és egyéb, a mezőgazdasági termelést nem főtevékenységként végző gazdasági szervezetek (önkormányzatok, állami cégek pl.: MÁV) foglalkoznának az adott terület mezőgazdasági biztosításával, ennél rosszabb arányok jönnek ki: szántóterületnél 46% (lásd MABISZ adat), szőlőnél 8%, a gyümölcsösnél 25% lesz az eredmény 2008-ban.

¹⁵ Állatok év végi záró állományának értéke forintban.

sek tekintetében pedig még szerényebb, 0,1% és 0,2% volt ez az arány. Ezek a számok a mezőgazdaság jelenlegi súlyához képest is rendkívül alacsonyok, de még ennél is rosszabb a helyzet, ha meggondoljuk, hogy mennyivel kisebb veszélyt jelent egy akármilyen elemi kár egy épületre vagy egy autóra, mint egy lágyszárú növényre.

12. táblázat

**A mezőgazdasági biztosítások aránya az összes és
a nem-életbiztosításokhoz képest**

százalék

Év	Mezőgazdasági biztosítás/ összes biztosítás		Mezőgazdasági biztosítás/ nem-életbiztosítás	
	díjbevétel	szerződésszám	díjbevétel	szerződésszám
2000	2,18	0,17	4,26	0,31
2001	2,78	0,17	4,96	0,29
2002	3,08	0,15	5,46	0,27
2003	3,55	0,14	6,20	0,26
2004	1,23	0,13	2,16	0,23
2005	1,10	0,10	2,06	0,18
2006	0,92	0,10	1,96	0,17
2007	0,89	0,10	2,08	0,18
2008	1,07	0,09	2,33	0,15
2000-08	1,65	0,13	3,26	0,22

Forrás: MABISZ alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A mezőgazdasági biztosítások viszonylag szerény részesedése ugyanakkor kedvező következményekkel is járhat – legalábbis a Szolvencia I. rendszerben¹⁶ – mert megengedheti kisebb nyereség realizálódását is azok piacán. Ezt látszik igazolni a bemutatott időszakban a mezőgazdasági biztosítások kárhányada, amely átlagosan 76,7%-volt. Ugyanezen időszak alatt a nem-élet biztosítások esetében ez a mutató 54,2% (mezőgazdasági biztosítások nélkül 53,5%), a személybiztosításokra vonatkozóan pedig 47,8% volt. A mezőgazdasági biztosításoknak az egyéb biztosításokkal szemben mutatkozó, mintegy 22,5%-os kárhányad-többlete egyértelműen jelzi, hogy a mezőgazdasági kockázatok biztosítása nem vonzó a biztosítótársaságok számára, azonban ennek ellenére eddig vállalták, mert az évi 800-900 Mrd Ft-os¹⁷ díjbevételükön belül ez az említett 1,2%-ot jelentő piaci szegmens az élet- és egyéb nem-életbiztosításaik piacán potenciális vevőkört jelenthetett.

Ugyanakkor a 2013-tól életbe lépő Szolvencia II. rendszerben megváltozik ez a kedvező helyzet, mivel sokkal közvetlenebb kapcsolat jön létre az egyes biztosítási termékek és a hozzájuk kapcsolódó tőkefedezet (így az előírt díj) között, mint a korábbi időszakban – ezáltal a kockázatosabb biztosítási konstrukciók csak egy magasabb tőkefedezet, ezáltal magasabb díj mellett lesznek értékesíthetőek – ami a mezőgazdasági biztosítási részlegek számára komoly kihívást fog jelent.

¹⁶ A Szolvencia I. és II. rendszerek a biztosítók számára a kockázatokkal arányos díjtartalékolást és tőkeszükségletet előíró nemzetközi pénzügyi szabványok.

¹⁷ 2007-ben 930,3, 2008-ban 882,8 milliárd forint volt a biztosítók bruttó díjbevétele Magyarországon (Mabisz évkönyv, 2009).

A nem-életbiztosítások és a mezőgazdasági biztosítások kárráfordításainak és díjbevételeinek alakulása

Év	Nem-életbiztosítás			Mezőgazdasági biztosítás		
	díjbevétel	kár-ráfordítás	kárhányad	díjbevétel	kár-ráfordítás	kárhányad
	millió Ft	millió Ft	százalék	millió Ft	millió Ft	százalék
2000	206 454	116 284	56,3	8 389	5 746	68,5
2001	233 900	139 204	59,5	11 610	7 687	66,2
2002	279 505	158 852	56,8	15 254	10 759	70,5
2003	320 885	183 551	57,2	19 882	15 373	77,3
2004	339 465	242 761	71,5	7 349	4 570	62,2
2005	366 612	203 611	55,5	7 566	6 246	82,6
2006	389 782	213 579	54,8	7 649	5 891	77,0
2007	400 063	218 739	54,7	8 320	7 356	88,4
2008	406 734	219 238	53,9	9 489	9 594	101,0
2009	414 105	200 637	48,5	8 870	7 139	80,5

Forrás: MABISZ alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Megvizsgálva az elmúlt fél évtized adatait, megállapíthatjuk, hogy a **mezőgazdasági biztosítás rendkívül rossz üzlet volt a biztosítóknak: nemhogy a korábban megszokott, a kb. 75%-os kárhányadhoz köthető körülbelüli nullszaldós működést nem tudták biztosítani, de súlyos veszteségeket is el kellett szenvedniük, hiszen a díjtámogatások kivezetése, 2004 óta egyetlen olyan év nem volt, amikor a kárhányad alacsonyabb lett volna, mint 77%. Ennek a helyzetnek a tartós fennállása vezette arra a biztosítókat, hogy gyakorlatilag likvidálják korábban meglevő, jellemzően baleset- és betegségre vonatkozó állatbiztosításaikat, amit a díjnagyság 2008-beli ugrásszerű csökkenése jól jelez.**

A növénybiztosítások esetében a biztosítók nem szánták rá magukat ilyen drasztikus lépésre, a díjak 2009-es visszaesése inkább a pénzügyi válságban tapasztalható termelői spórolás eredménye, semmint a biztosítók állomány-leépítésének. Ezen adatokból és az előző fejezetekből azonban egyértelműen levonható egy fontos tanulság. A biztosítók által beszedett díjak nagyságrendje nominálisan nem növekedett 2004 óta, ami reálértékben csökkenést jelent. Már ebből is jól látható, hogy valódi árverseny folyt a hazai biztosítók között. Mindez egy olyan időszakban történt, amikor a termelői támogatások értéke az EU-s csatlakozás hatására gyakorlatilag megkétszereződött. Ennek ellenére a biztosítással lefedett terület nem növekedett, és megmaradt a 40%-os szinten – reálértékben csökkenő biztosítási díjak és növekvő termelői támogatottság és jövedelmek mellett (14. táblázat).

A növénybiztosítások és az állatbiztosítások kárráfordításainak és díjbevételeinek alakulása

Év	Növénybiztosítás			Állatbiztosítás		
	díjbevétel	kár-ráfordítás	kárhányad	díjbevétel	kár-ráfordítás	kárhányad
	millió Ft	millió Ft	százalék	millió Ft	millió Ft	százalék
2000	4 420	2 461	55,7	2 707	2 242	82,8
2001	5 017	2 491	49,6	5 186	4 132	79,7
2002	4 865	2 003	41,2	9 393	7 757	82,6
2003	4 492	2 458	54,7	14 003	11 920	85,1
2004	4 701	2 889	61,4	1 761	1 618	91,9
2005	4 644	3 771	81,2	2 183	1 803	82,6
2006	4 341	3 377	77,8	2 323	1 975	85,0
2007	5 158	4 529	87,8	2 187	1 878	85,9
2008	6 997	7 925	113,3	1 340	919	68,6
2009	6 582	5 874	89,2	1 096	715	65,3

Forrás: MABISZ alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Ebből az egyszerű tényből megállapítható, hogy a **hazai termelői kör esetében a biztosítottság kérdése alapvetően nem csupán ár, hanem attitűd kérdése**, és egy alacsonyabb biztosítási díj sem jelent elegendő vonzerőt a biztosítások megkötésére.

1.5. A problémákra adott állami válasz: díjtámogatás, majd Nemzeti Agrárkárenyhítési Rendszer

Az állam az elmúlt 20 évben két esetben is rendszerszinten próbált meg változtatni a hazai biztosítási piac rendszerváltás után kialakult kedvezőtlen helyzetén.

Az **1996-ban bevezetett díjtámogatási rendszer kezdetben még nem adott 30%-os támogatást minden biztosításra**, ez a későbbiekben honosodott meg. Azonban a rendszer ösztönöznöni kívánta a termelők minél szélesebb körét biztosítás kötésére. **Ennek ellenére a díjtámogatás önmagában nem növelte a klimatikus kockázatoknak inkább kitett növénytermesztésben sem az ügyfélkört, sem a biztosítással lefedett területet és veszélynemeket.** Növekedés csupán az állatbiztosítások esetén volt, ahol a díjtámogatás nem érte el célját, mivel azon a biztosítók és a termelők osztoztak. Emellett – mivel nem nőtt a mezőgazdasági kockázati kör lefedettsége, és továbbra is sok termelőt sújtottak olyan elemi károk, amelyekre nem volt biztosítás – fennmaradtak az ilyen esetekre fenntartott ad hoc kifizetések. A díjtámogatást az **állam 2004-ben megszüntette**, mivel nem érte el célját (nem nőtt a ténylegesen lefedett kockázatok köre), viszont drága volt, mivel a díjtámogatás zömét a szabályozás hiányosságait kihasználva olyan biztosítási konstrukcióra vették igénybe, amely nem fedezett valós kockázatot.

A 2006-ban létrehozott és **2007-től működő Nemzeti Agrárkárenyhítési Rendszernek (NAR) már kimondottan az volt a célja, hogy megnyissa az utat a növénytermesztő gazdaságok számára az olyan károk fedezéséhez, mint az aszálykár, a belvízkár, a tavaszi fagykár.**

Sajnos azonban a **rendszer nem oldotta meg az alapproblémát: ugyanis nem biztosítást, hanem csupán kárenyhítést vállalt**, tehát nem a károsodott összegre, hanem csupán annak egy (kis és bizonytalan) részére nyújtott fedezetet. Az elmúlt évek gyakorlata azt mutatja, hogy a termelők **nagyjából 10-20%-os kárenyhítésre** számíthattak, attól függően, hogy milyen sok termelőnél jelentkeztek az adott évben mezőgazdasági károk.

Ennek is betudható, hogy a NAR-ba viszonylag kevés termelő lépett be, elsősorban a tavaszi fagy által sújtott gyümölcsstermesztők. A rendszert 2009-ben kötelezővé tették (kivéve az őstermelőket és a nagygazdaságokat), ezáltal a penetráció jelentősen javult.

A **NAR**, annak ellenére, hogy nem sikerült megoldania a felvállalt veszélynek okozta károk elleni kiszámítható védekezést, **alapvetően sikeresnek mondható, mivel sikerült kanalizálnia azt a rossz gyakorlatot, hogy a mezőgazdasági károk után megjelenő gazdatüntetésekre reagáló ad hoc kifizetésekkel „kezelték” a problémát – eltekintve az ominózus 2007-es évtől, amikor a károsodás bekövetkezte után engedték belépni a termelőket a rendszerbe.**

Így (2007-től eltekintve) már nem folytatódott a termelők rossz beidegzése, mely szerint az jár a legjobban, aki nem törődik a kockázatkezeléssel – ha baj van, majd az állam kisegíti az illetőt, aki meg biztosította magát, az küszködjön a biztosítókkal.

Összességében azonban a jelenlegi kockázatkezelési rendszer nem oldotta meg a minél szélesebb körű kockázati kör lefedésének és az általuk okozott kár mérséklésének problémáját: a NAR-ban széles kockázati körre vonatkozó, de kárnagyságtól függő aránylagos térítés jellemző, és gyakorlatilag ellenőrizetlen, bemondásra fizetett kárenyhítés jellemzi immáron sokadik éve, míg a magánbiztosítók pontosan felmért károkra fizetnek előre rögzített feltételek szerint, viszont szűk biztosított körnek, szűk kockázati körre.

2. A biztosítás és a termelői közösség kapcsolata: struktúra, jellemzők, attitűdök

2.1. A biztosítottság termelői körön belüli struktúrája

A hazai mezőgazdasági biztosítási rendszer makroszintű vizsgálata mellett legalább olyan fontos kérdést jelent, hogy milyen a biztosított kör struktúrája, kik és milyen mértékben vesznek részt a kockázatkezelés e formájában.

Ha meg akarjuk vizsgálni, hogy a biztosítási lefedettség milyen belső struktúrával rendelkezik, tehát hogy hogyan oszlik meg például az egyéni és a társas vállalkozások között, illetve az egyes üzemtípusok között, ismét a Tesztüzemi rendszert kell segítségül hívnunk. Bár a tesztüzemi adatsorokban a mintavétel sajátosságaiból fakadóan jelentős ugrások lehetnek, jól érzékeltetik a termelői kör biztosítottságát.

Ha egyéni és társas vállalkozásokra bontjuk a mezőgazdasági termelőket, és megvizsgáljuk, hogy az üzemek hány százaléka rendelkezik mezőgazdasági biztosítással, a következő eredményeket kapjuk (15. táblázat).

15. táblázat

**Mezőgazdasági biztosítással rendelkező gazdaságok aránya
az egyéni gazdaságok között¹⁸**

százalék

Év	Értékesítés nettó árbevétele	Üzemi tevékenység eredménye	Adózás előtti eredmény	Szántó- terület	Gyep- terület	Szőlő	Gyümöl- csős	Üzem- szám
2001	26,2	30,9	29,7	28,9	10,1	27,4	16,9	17,2
2002	23,1	31,3	30,3	25,9	27,4	26,9	12,0	17,8
2003	22,7	49,0	51,9	29,0	16,7	18,4	11,6	12,2
2004	25,9	31,8	29,0	31,0	17,0	16,0	9,3	14,7
2005	20,5	23,6	22,4	26,3	9,6	10,5	9,1	9,6
2006	16,4	18,1	17,3	22,0	11,1	6,5	6,3	8,6
2007	23,8	28,7	28,2	29,8	17,0	12,2	37,1	17,3
2008	25,6	28,9	28,5	30,1	20,1	9,4	32,5	16,7
2009	38,8	46,8	45,9	43,8	30,1	24,9	52,4	23,0
Átlag	24,8	32,1	31,5	29,6	17,8	16,9	20,8	15,2

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

¹⁸ Az arányok a Tesztüzemi rendszer által reprezentált egyéni gazdaságokhoz képest értendők, tehát a 80 ezer egyéni gazdaság teljesítménye, száma és területe tekintendő 100%-nak.

Jól látható, hogy a **80 ezer 2 EUME¹⁹ feletti egyéni gazdaság közül** szerény mértékben, 8 év átlagában **csupán 15%-os arányban vesznek igénybe mezőgazdasági** (vagy növény-, vagy állat-) **biztosítást. E 15%-nyi gazdaság rendelkezik** azonban az árbevétel átlagosan **25%-ával, az adózás előtti eredmény közel 32%-ával, valamint a szántóterület közel 30%-ával.**

A társas gazdaságok esetében jóval nagyobb a mezőgazdasági biztosítások használata: **az összes, a Tesztüzemi rendszer által reprezentált társas gazdaság közel fele, 47%-a rendelkezik** valamilyen mezőgazdasági biztosítással, és e gazdaságokhoz tartozik a társas gazdaságok **összárbevételének több mint 71%-a, az adózás előtti eredmény közel 70%-a, valamint a szántó 79%-a (16. táblázat).**

16. táblázat

**Mezőgazdasági biztosítással rendelkező gazdaságok aránya
a társas gazdaságok között²⁰**

százalék

Év	Értékesítés nettó árbevétele	Üzemi tevékenység eredménye	Adózás előtti eredmény	Szántó- terület	Gyep- terület	Szőlő	Gyümöl- csös	Üzem- szám
2001	69,3	64,9	62,3	76,2	83,2	68,4	56,7	56,5
2002	73,3	74,3	78,2	80,5	82,8	69,0	76,7	51,6
2003	77,9	131,9	92,2	80,9	75,8	82,3	57,5	49,6
2004	72,5	74,9	70,6	76,3	80,7	40,4	57,7	39,0
2005	74,3	71,2	70,4	79,5	69,6	29,5	63,9	39,0
2006	66,6	49,3	48,2	73,9	69,4	39,6	49,2	38,6
2007	65,4	57,8	54,9	76,3	60,4	36,9	53,7	40,2
2008	70,5	65,3	60,8	78,9	66,7	33,7	43,5	39,4
2009	73,4	83,2	84,3	88,5	64,3	69,1	85,2	71,6
Átlag	71,5	74,8	69,1	79,0	72,5	52,1	60,5	47,3

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Felmerül a kérdés, hogy vajon mi az oka annak, hogy az egyéni és társas gazdaságok között ekkora eltérés van a biztosítás, mint kockázatkezelési eszköz használatában. **Ennek alapvető oka az, hogy a társas gazdaságok jellemzően hitelből gazdálkodnak, így minden egyes évben mások pénzét kockáztatják a földeken, ezáltal nem engedhetik meg maguknak (és hitelezőik sem engedik nekik, gyakran tételesen előírva a biztosítás kötelezettségét), hogy felvállalják annak kockázatát, hogy a földbe fektetett forgóhitelt egy jégverés miatt nem sikerül visszafizetni.**

¹⁹ Az EUME kiszámítása úgy történik, hogy az euróban kifejezett standard fedezeti hozzájárulás (SFH) értéket, vagyis a mezőgazdasági termelőtevékenység egységnyi méretére (1 hektár, 1 állat) vonatkozóan meghatározott normatív (átlagos időjárási és üzemi feltételekre vonatkoztatott) fedezeti hozzájárulást szorozzuk az ágazat méretével, és üzemi szinten összegezzük az egyes ágazatok teljes SFH-ját 1 EUME pedig egyenlő az üzem összes SFH-jának 1200 eurójával. Ennek alapján a 2-4 EUME közötti gazdaságok az 1., a 4-8 EUME közöttiek a 2., a 8-16 EUME közöttiek a 3., a 16-40 EUME közöttiek a 4., a 40-100 EUME közöttiek az 5., a 100 EUME felettiek a 6. méretkategóriába tartoznak. A további ábráknál és táblázatoknál is ezt a felosztást használjuk.

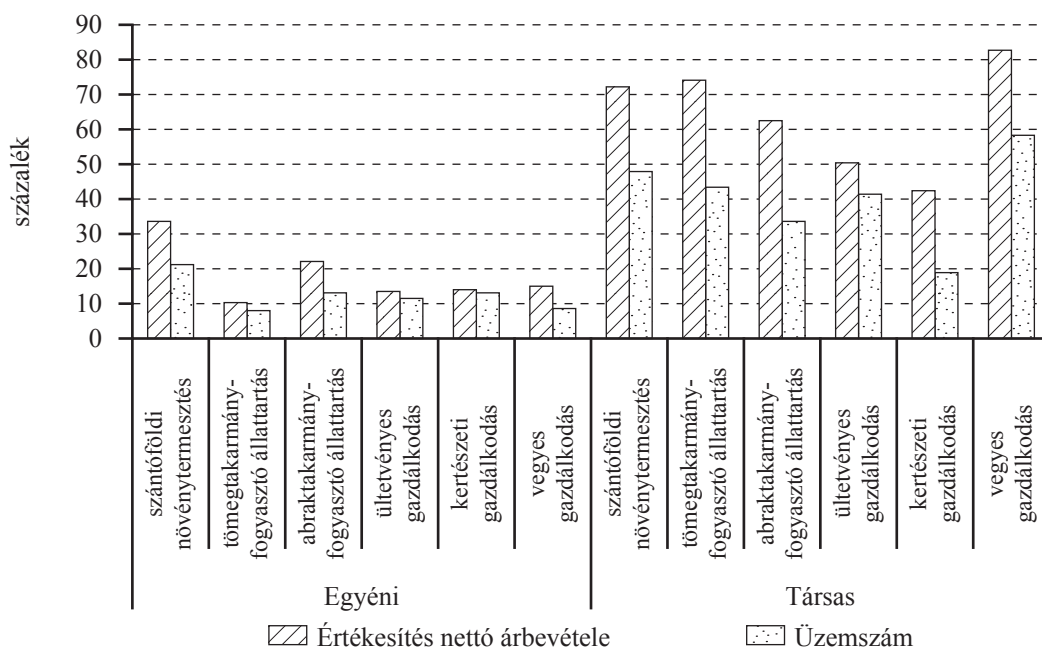
²⁰ Az arányok a Tesztüzemi rendszer által reprezentált társas gazdaságokhoz képest értendőek, tehát a 7 ezer társas gazdaság teljesítménye, száma és területe tekintendő 100%-nak.

Az **egyéni gazdaságok** esetében **nem ennyire szoros a kényszer (kivéve az integrátorok által finanszírozott termelőket)**, így inkább felvállalják a természeti károk okozta kockázatot, ráadásul azon termelők, amelyek nem jutnak hitelhez, legelőször azon költségelemeket (így a biztosítást) hagyják el, amelyek kevésbé befolyásolják a természhozamot.

Ha üzemtípus szerint vizsgáljuk a gazdaságokat, megállapítható, hogy a **szántóföldi növénytermesztő gazdaságok köntek leggyakrabban** mezőgazdasági **biztosításokat**, ennél kevesebbet az abrak- és tömegtakarmány-fogyasztó állatokat tartó gazdaságok. A **legkisebb biztosítottság az ültetvényes és kertészeti termékeket előállító gazdaságok esetében tapasztalható**. Külön kiemelendő, hogy míg az egyéni gazdaságok esetében a vegyes gazdálkodást folytatók jellemzően nem kötnek biztosítást, addig a társas gazdaságok esetében éppen ez utóbbiak a leginkább elkötelezettek a biztosítás, mint kockázatkezelési eszköz irányában (9. ábra).

9. ábra

A mezőgazdasági biztosítással rendelkezők aránya az egyes üzemtípusokon belül

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

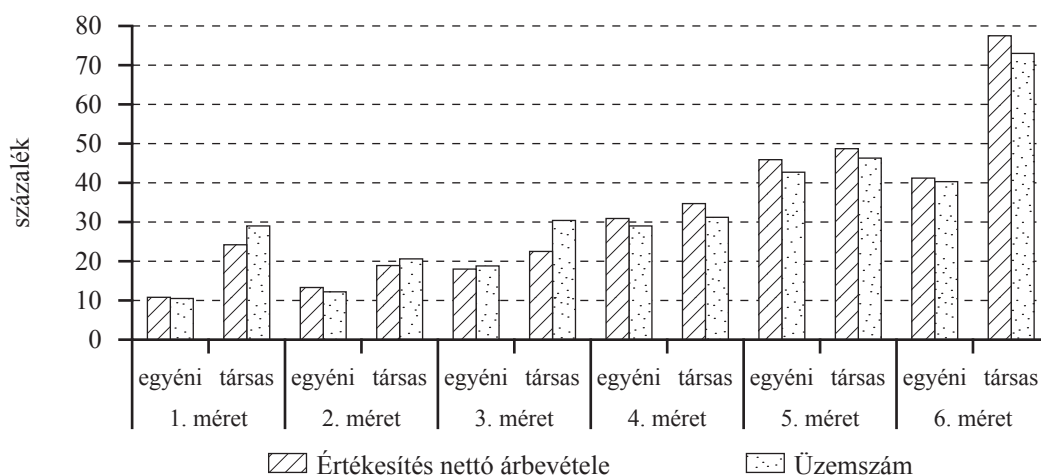
Az üzemtípusok esetében is jól látható a jelentős eltérés az egyéni és társas gazdaságok között. Különösen feltűnő elsősorban a **társas gazdaságoknál, hogy a biztosítással rendelkező üzemek az értékesítés nettó árbevételének jóval nagyobb részarányát mondhatják magukénak**, mint amennyi az üzemszámból következne. Ez természetszerűleg azt jelenti, hogy **inkább a nagyobb üzemek hajlandóak biztosításokat kötni**.

Teljesen egyértelművé válik a kép, ha a gazdaságokat méretkategória szerint válogatjuk szét, így vizsgálva meg a biztosítással való lefedettséget.

Alapvetően nincs érdemi különbség az egyéni és társas vállalkozások között a biztosítások használatában, amennyiben méretkategóriákba soroljuk őket: mindkét esetben folyamatosan nő a biztosítottság penetrációja²¹. Ez – amint azt korábban már említettük – alapvetően a finanszírozás sajátosságából fakad: minél nagyobb egy cég (függetlenül attól, hogy egyéni-e vagy társas), annál inkább rászorul a külső finanszírozásra, és annál inkább megkívánják a finanszírozók, hogy a kihitelezett összeget biztosítás védje az elemi károktól (10. ábra).

10. ábra

**A mezőgazdasági biztosítással rendelkezők aránya
az egyes méretkategóriákban²² belül**

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

2.2. A biztosított termelői kör jellemzői

Ha tételeken is megvizsgáljuk az egyéni és társas gazdaságok méretkategória szerint szétbontott adatait, újabb megerősítést nyer azon megállapításunk, hogy az **idegen tőke fokozottabb igénybevétele növeli a biztosításra való hajlandóságot**.

Világosan látható, hogy az évek közötti viszonylag nagy mozgások közepette az **egyéni gazdaságok minden méretkategóriája esetében 3 százalékponttal nagyobb az idegen tőke aránya, mint a biztosítással nem rendelkező gazdaságoknál**. Ez a 3 százalékpont az egyéni gazdaságoknál tapasztalható alacsony külső forrásbevonás miatt **százalékosan 20-30%-kal magasabb hitelnagyságokat jelent gazdaságonként (17. táblázat)**.

²¹ Hozzá kell tennünk, hogy a tesztüzemi rendszerben szereplő társas vállalkozások zöme a 3. méretkategória felett található, így az 1. és 2. méretkategóriabeli társas biztosítottsági fölény inkább hipotetikus, akárcsak a 6. méretkategóriában, ahol már jellemzően nem találunk egyéni gazdaságot. Viszont a 3-5. méretkategóriákban, ahol mindkét cégforma előfordul, jellemzően nincs érdemi különbség.

²² Az üzemeket az ökonómiai üzemméret alapján soroltuk be: az ökonómiai gazdaságméretet az Európai Méretegység (EUME) mutatójával fejezzük ki.

17. táblázat

Mezőgazdasági biztosítással rendelkező és nem rendelkező egyéni gazdaságok eladósodottsága az összes forrás arányában

százalék

Biztosított-sági szint	Méret-kategória	2005	2006	2007	2008	2009	Átlag
Mezőgazdasági biztosítással nem rendelkező termelők	1.	2,6	4,4	6,0	7,0	3,6	4,7
	2.	5,5	5,7	7,0	8,2	4,9	6,3
	3.	9,1	8,6	10,9	10,2	7,6	9,3
	4.	14,2	14,5	17,7	15,7	13,0	15,0
	5.	18,8	15,6	21,3	18,0	14,5	17,7
	6.	18,3	20,5	21,2	20,1	11,2	18,3
Mezőgazdasági biztosítással rendelkező termelők	1.	5,9	16,4	8,2	4,0	13,8	9,7
	2.	9,2	6,2	9,5	8,2	9,1	8,4
	3.	9,5	11,4	11,9	11,1	9,3	10,7
	4.	21,0	21,5	16,8	15,2	16,2	18,1
	5.	22,3	23,6	19,3	20,5	15,4	20,2
	6.	22,9	20,8	22,0	18,4	21,6	21,1

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Ha megvizsgáljuk az egyéni gazdaságok ugyanilyen bontásának **jövedelmezőségi adatait**, megállapíthatjuk, hogy **nem tér el érdemben a biztosítást megkötő és az ilyen kockázatkezelési eszközöket nem használó gazdaságok jövedelmi helyzete (18. táblázat).**

18. táblázat

Mezőgazdasági biztosítással rendelkező és nem rendelkező egyéni gazdaságok jövedelmezősége az összes forráshoz képest

százalék

Biztosított-sági szint	Méret-kategória	2005	2006	2007	2008	2009	Átlag
Mezőgazdasági biztosítással nem rendelkező termelők	1.	5,4	13,3	15,7	7,5	5,7	9,5
	2.	12,3	17,1	15,1	18,1	6,9	13,9
	3.	17,4	22,3	20,0	19,8	15,9	19,1
	4.	18,6	20,6	23,6	23,8	20,3	21,4
	5.	18,8	22,9	28,2	26,3	16,6	22,6
	6.	24,5	25,0	17,8	20,9	19,1	21,5
Mezőgazdasági biztosítással rendelkező termelők	1.	21,6	6,5	8,0	13,9	15,5	13,1
	2.	-1,2	25,3	16,6	8,5	10,3	11,9
	3.	16,3	22,9	22,5	22,7	18,4	20,6
	4.	13,6	20,2	24,5	21,7	16,6	19,3
	5.	17,7	19,1	28,6	27,6	18,5	22,3
	6.	18,9	21,1	25,6	16,5	19,3	20,3

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az egy kivételt jelentő legkisebb méretkategóriától eltekintve elmondhatjuk, hogy nem a jobb jövedelmi helyzet az oka a biztosítás megkötésének vagy hiányának. Megerősödik tehát az, már a makroadatok vizsgálatakor felmerült elgondolás, hogy **a biztosítás megkötése vagy hiánya inkább más tényezőknek, a hitelhelyzetnek és a biztosítással kapcsolatos eltérő kulturális attitűdnek köszönhető.** Ez egyben azt is jelenti, hogy alapvetően nem a pénzhiány az oka a biztosítások termelői elutasításának, tehát elméletileg lehetséges meggyőzni a termelőket arról, hogy a biztosítás egy számukra kedvező kockázatkezelési eszköz.

A társas gazdaságok esetében kissé eltérő összefüggéseket találunk, ami alapvetően annak köszönhető, hogy e gazdaságok esetében jóval általánosabb és nagyobb súlyú az idegen tőke aránya, mint az egyéni gazdaságok esetében.

A **társas gazdaságok esetében** is megfigyelhető, hogy a legfontosabbnak számító **5. és 6. méretkategóriában** a **3-4 százalékponttal nagyobb az idegen tőke aránya, mint az ilyen biztosításokkal nem rendelkező társas gazdaságok esetében (19. táblázat).**

19. táblázat

Mezőgazdasági biztosítással rendelkező és nem rendelkező társas gazdaságok eladósodottsága az összes forráshoz képest

százalék

Biztosított-sági szint	Méret-kategória	2005	2006	2007	2008	2009	Átlag
Mezőgazdasági biztosítással nem rendelkező termelők	1.	17,0	12,9	12,4	11,4	0,4	10,8
	2.	12,3	19,0	14,2	26,2	13,1	16,9
	3.	24,0	33,5	48,5	34,1	65,8	41,2
	4.	26,9	35,7	30,4	25,9	23,3	28,5
	5.	45,1	40,1	52,0	34,1	36,4	41,5
	6.	39,9	35,8	34,7	26,9	41,7	35,8
Mezőgazdasági biztosítással rendelkező termelők	1.	-*	-*	-*	-*	16,5	16,5
	2.	16,5	5,0	17,9	-*	11,3	12,7
	3.	43,1	45,1	73,8	72,8	24,3	51,8
	4.	31,9	25,8	24,3	26,6	20,5	25,8
	5.	50,1	50,1	47,4	49,2	29,6	45,3
	6.	42,6	37,8	39,0	41,3	33,0	38,7

* Nem reprezentatív minta.

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A **jövedelmezőség vizsgálatakor** viszont az egyéni gazdaságokhoz hasonlóan **nem találunk érdemi különbséget** a biztosított és nem biztosított csoport között. A 6. méretkategóriában a nem biztosított gazdaságok javára jelentkező nagyobb jövedelmezőség inkább annak tudható be, hogy ebbe a méretkategóriába olyan súlyosan eladósodott, az átlagot jelentősen rontó cégek is beletartoznak, amelyek biztosításokat ugyan kötnek, viszont a magas eladósodottságuk jelentősen rontja az egész 6. méretkategória jövedelmezőségét (20. táblázat).

20. táblázat

Mezőgazdasági biztosítással rendelkező és nem rendelkező társas gazdaságok jövedelmezősége az összes forráshoz képest

százalék

Biztosított-sági szint	Méret-kategória	2005	2006	2007	2008	2009	Átlag
Mezőgazdasági biztosítással nem rendelkező termelők	1.	-23,6	-28,8	-12,1	4,1	-10,2	-14,1
	2.	-9,5	31,3	5,6	7,1	-79,4	-9,0
	3.	-7,4	11,5	-9,3	10,1	3,0	1,6
	4.	9,1	2,2	11,4	7,8	7,8	7,6
	5.	4,7	9,8	7,7	12,1	6,1	8,1
	6.	7,3	11,1	10,3	13,2	1,6	8,7
Mezőgazdasági biztosítással rendelkező termelők	1.	-*	-*	-*	-*	1,7	1,7
	2.	28,3	-29,2	-9,4	-*	-1,7	-3,0
	3.	-11,7	3,9	-29,8	1,4	-10,5	-9,3
	4.	7,7	11,4	-6,3	11,7	3,6	5,6
	5.	0,0	12,8	10,8	6,7	9,7	8,0
	6.	4,5	4,4	5,6	7,2	3,7	5,1

* Nem reprezentatív minta.

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

2.3. A termelői kör hozzáállása a biztosításhoz, mint kockázatkezelési eszközhöz

A makro- és mikro-szintű vizsgálatok azt sugallják, hogy **a termelők biztosításhoz, mint kockázatkezelési eszközhöz, nem csupán a pénzügyi racionalitás felől közelítenek**, tehát nem csupán a pénz, illetve a jövedelem hiánya, hanem egyéb tényezők is jelentősen befolyásolják, hogy egy termelő köt-e biztosítást, vagy nem.

Annak érdekében, hogy ezen egyéb, un. kulturális attitűdöket is meg tudjuk vizsgálni, kérdőívet készítettünk, amelyet a tesztüzemi rendszer gazdaságai számára tettünk elérhetővé (ld. melléklet). A kérdőívet kitöltő mintabeli gazdaságok száma: 325 darab. **A kérdőív alapvetően azt vizsgálta, hogy milyen okok vezetnek egy biztosítás megkötéséhez, illetve hogy milyen eszközök használata esetén lehetne növelni a hazai termelői kör biztosítottságát.**

Azon termelők közül is, akik kötnek mezőgazdasági biztosítást, csupán **50%-a teszi ezt szabad akaratából**, abból kiindulva, hogy a biztosítás ideális kockázati eszköz számára (21. táblázat). **A termelők 20-30%-a valamilyen külső kényszer (jellemzően az integrátor) hatására köti meg a biztosítást**, 20%-uk pedig egyéb okok miatt. Külön tételt jelentenek a **vagyonbiztosítások**, ahol a külső kötelezettség még erősebb, hiszen a kötelező **gépjármű felelősség biztosítás okán a termelők 46%-a kerül biztosított viszonyba**, a **hitelintézetek** (más piaci szereplők) több mint **20%-ban**, az **államilag támogatott beruházások 6,5%-ban válnak okaivá** egy biztosítás létesítésének – a szabad termelői döntésnek csupán 23%-os részesedés jut (21. táblázat).

**A szántóföldi növénytermesztők biztosítási döntéseinek
főbb motívumai**

százalék

Termesztett növény	Kötött biztosítást, mert					Nem kötött biztosítást, mert			
	Integrátor	Más piaci szereplő	Állam	Jó kockázatkezelési eszköz	Egyéb (vagyon esetében: KGFB)	Nincs pénze	Más kockázatkezelési eszközt használ	Tagja a NAR-nak	Rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalatai
búza	21,7	0,0	6,7	48,3	23,3	42,7	14,5	18,5	24,2
kukorica	25,9	0,0	3,7	53,7	16,7	40,9	11,8	19,1	28,2
napraforgó	28,6	0,0	2,4	50,0	19,0	47,5	11,5	21,3	19,7
repcse	14,3	0,0	3,6	53,6	28,6	31,4	17,1	25,7	25,7
alma-gyümölcs	-	-	-	-	-	41,9	16,3	27,9	14,0
szőlő	-	-	-	-	-	53,8	7,7	19,2	19,2
vagyon	2,7	21,6	6,5	23,2	45,9	-	-	-	-

Forrás: Tesztüzemi termelői kérdőív alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Azon termelők, akik nem kötnék biztosítást, jellemzően a pénzre, illetve annak hiányára hivatkozva teszik ezt (40%), ezt követően a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben való részvétel (20-30%), valamint a korábbi rossz biztosítói tapasztalatok (20-30%). E válaszokból a korábbi álláspontunkkal (a díjak csökkentésével nem lehet ügyfeleket szerezni) éppen ellentétes következtetés vonható le: a termelők alapvetően a magas díjak miatt nem hajlandók biztosítást kötni (21. táblázat).

A termelői érzékenységet támasztja alá a biztosítás-választással kapcsolatos kérdés is. Itt a termelők több, mint 50%-a a díjnagyságot jelölte meg, mint legfontosabb paramétert abban az esetben, amikor az ajánlatok között válogat. Szemre az egyéb biztosítási paraméterek kerülnének a második legfontosabb helyre, de ha megnézzük a fontossági sorrendekből képzett súlyozott átlagokat, akkor látszik, hogy itt már a korábbi kártérítési tapasztalatok, tehát a biztosítóval kapcsolatos élmény kerül a második helyre. Ha a vizsgálatot a biztosítással rendelkező termelőkre szűkítjük le, még egyértelműbb a kép: itt a díjnagyságot a kártérítési és az általános biztosítói tapasztalatok követik, és csak ezt követik az egyéb paraméterek. Látszik tehát, hogy a biztosítóval meglevő partneri kapcsolat és az ebből fakadó elégedettség legalább olyan fontos, mint a szolgáltatás ára (22. táblázat).

22. táblázat

**A mezőgazdasági biztosítások közötti választásban szerepet játszó
legfontosabb motívumok²³**

százalék

Fontossági sorrend*	Díjnagyság	Önrész nagysága és egyéb biztosítási paraméter	Korábbi kártérítési tapasztalat	Korábbi általános biztosítási tapasztalat	Egyéb
1	53,9	4,3	17,2	11,3	13,3
2	20,7	40,2	19,9	18,3	0,8
3	14,5	28,5	45,3	11,7	0,0
4	6,1	24,7	14,6	54,5	0,0
5	28,8	11,0	11,0	27,4	21,9
Súlyozott átlag	1,92	2,76	2,60	3,20	2,27

* 1-legfontosabb, 5-legkevésbé fontos.

Forrás: Tesztüzemi termelői kérdőív alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az új biztosítás kötésére vonatkozó kérdésre adott válaszok is erősítik a termelői árérzékenységre vonatkozó benyomást: a **szántóföldi növénytermesztők között** magasan **első helyen** végzett az **olcsóbb díj**, és csak **ezt követi az aszály, a belvíz és a többi**, jelenleg Magyarországon tömegesen nem köthető **termék** bevonásának igénye (23. táblázat).

23. táblázat

**Új biztosítás kötésének legfontosabb hajtóereje
a szántóföldi növénytermesztés esetén**

százalék

Fontossági sorrend*	Olcsóbb díj	Kisebb önrész	Aszály	Belvíz	Árvíz	Tavaszi fagy	Egyéb
			elleni védelem				
1	58,8	1,8	8,8	4,7	0,6	5,3	20,0
2	11,7	25,9	30,2	14,8	6,2	7,4	3,7
3	11,8	14,6	21,5	34,7	6,9	8,3	2,1
4	5,3	23,3	13,5	15,8	15,8	24,8	1,5
5	9,8	22,3	8,0	13,4	23,2	20,5	2,7
6	6,1	18,2	15,2	12,1	21,2	23,2	4,0
7	18,7	6,7	10,7	8,0	34,7	8,0	13,3
Súlyozott átlag	2,33	3,74	3,23	3,52	4,98	4,20	2,77

* 1-legfontosabb, 7-legkevésbé fontos.

Forrás: Tesztüzemi termelői kérdőív alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

²³ A 22-25. táblázatok készítésekor a termelői válaszokat összegeztük a szerint, hogy hány termelő jelölt meg 1, 2, stb, fontosságú motívumot. Ezt a fontossági sorrendenkénti elemszámot osztottuk el az adott motívumokra adott termelői fontossági besorolásokkal, így a táblázat sorainak összege adja ki a 100%-ot.

Ugyanez jellemzi a szőlő- és gyümölcsstermesztőket, de itt már nem olyan nagy a díj fontossága, és erőteljesebben mutatkozik meg a fagy elleni biztosítás igénye. Együttesen a termelők 49%-a jelölte meg a második legfontosabb feltételnek ahhoz, hogy új biztosítást kössön (24. táblázat).

24. táblázat

Új biztosítás kötésének legfontosabb hajtóereje a szőlő- és gyümölcsstermesztés esetén

százalék

Fontossági sorrend*	Olcsóbb díj	Kisebb önrész	Aszály	Belvíz	Árvíz	Téli fagy	Tavaszi fagy	Egyéb
			elleni védelem					
1	46,9	0,0	4,7	1,6	3,1	4,7	14,1	25,0
2	3,9	21,6	7,8	5,9	5,9	25,5	23,5	5,9
3	12,5	6,3	4,2	14,6	0,0	20,8	35,4	6,3
4	11,4	14,3	17,1	8,6	14,3	17,1	14,3	2,9
5	18,8	18,8	21,9	12,5	12,5	6,3	9,4	0,0
6	0,0	34,5	24,1	17,2	3,4	10,3	6,9	3,4
7	3,8	15,4	11,5	23,1	19,2	11,5	11,5	3,8
8	19,0	0,0	0,0	9,5	52,4	4,8	4,8	9,5
Súlyozott átlag	2,58	4,33	4,34	4,77	5,71	3,41	3,08	2,37

* 1-legfontosabb, 8-legkevésbé fontos.

Forrás: Tesztüzemi termelői kérdőív alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Mind a szántóföldi, mind a gyümölcsstermesztő gazdaságok esetében **magas az egyéb kategória súlya** – előbbinél 20%, utóbbinál 25%. Az ehhez a kategóriához tartozó megjegyzés rovatba a legtöbb termelő azt írta be, hogy egy általános, minden kockázatot lefedő biztosítás lenne a legfontosabb feltétel ahhoz, hogy mezőgazdasági biztosítást kössön. Ebből már jól látható, hogy egy új termelői réteg biztosított körbe való bevonásának két legfontosabb kritériuma az olcsóbb díjakban és a kibővített kockázati körben keresendő.

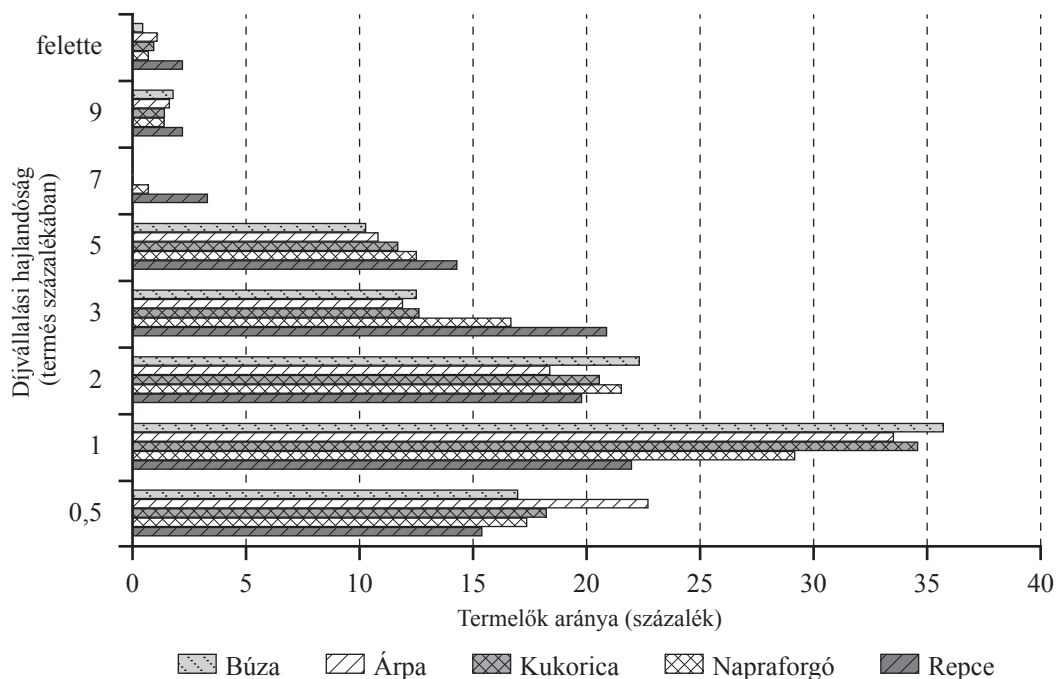
A kérdéssor következő eleme konkrétan a termelők fizetési hajlandóságára kérdezett rá egy olyan hipotetikus biztosítás kapcsán, ahol a biztosítás térítése csak a 10%-nál nagyobb károk esetén lép életbe, tehát 8%-os kárnál még nem fizet semmit, 15%-os kárnál pedig 5%-ot fizet. Ez a konstrukció viszonylag közel áll a hazai biztosítói piacon levő biztosításokhoz, ahol jellemzően 5% feletti károkra jár kártérítés.

Ha megvizsgáljuk a díjvállalási hajlandóságokat, megállapíthatjuk, hogy alapvetően **rendkívül alacsonynak mondható** (az átlag a repce kivételével egyetlen szántóföldi növény esetén sem éri el a 3%-ot), hiszen egy kombinált jég-tűz-vihar biztosítás díja – amely jóval ritkább jelenség, mint a fenti négy veszélynem – meghaladja a 2%-ot. Az átlaghoz képest még inkább **problematis** a megoszlás: a termelők több mint 40%-a a legtöbb növény esetében nem hajlandó többet fizetni 1%-nál, ami egy szimpla jégbiztosítás díja (11. ábra).

Világosan látszik, hogy a **magasabb díjvállalási hajlandóságok az olajos növényekhez kapcsolódik**, és különösen kiemelkedik a repce. Ennek fő oka, hogy ezen növény esetében **viszonylag magas, akár az 5%-ot is meghaladhatja a egy fagykár-biztosítás díja**, így a gazdák a repce esetében „hozzá vannak szokva” a magasabb díjakhoz, amit e növény esetében automatikusan átvisznek a többi veszélynemre (11. ábra).

11. ábra

Termelői díjvállalási hajlandóság egy aszály-, belvíz-, árvíz-, tavaszifagy-biztosítás esetén, 90%-os kárküszöb mellett

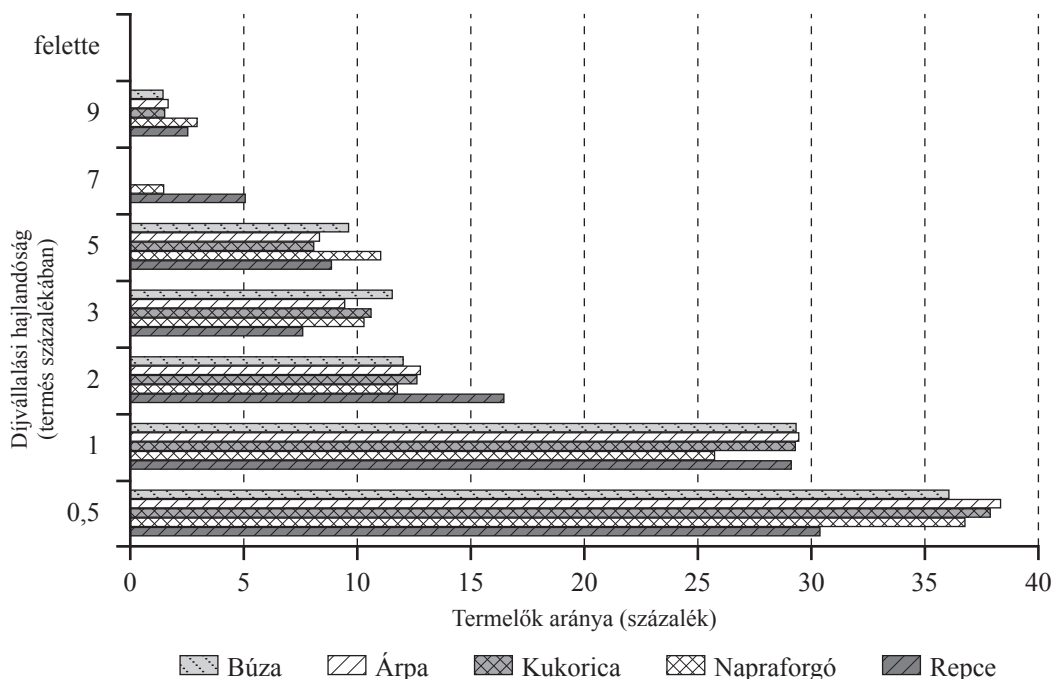

Forrás: Tesztüzemi termelői kérdőív alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Látható tehát, hogy a **termelők esetében alapvetően megszokás kérdése, hogy milyen összeget tartanak reálisnak egy növény esetében**. Amennyiben a **biztosítóknak sikerül elérnie, hogy olyan szolgáltatást nyújtsanak, amellyel a termelők elégedettek**, akkor a termelők **hajlandók lesznek kifizetni érte a magasabb díjat**.

Ha a hipotetikus konstrukcióban **90-ről 70%-ra csökkentjük a kárküszöböt**, tehát legalább 30%-os kárnak kell bekövetkeznie ahhoz, hogy a biztosító elkezdjen téríteni, **jelentősen esik a díjvállalási hajlandóság**. Az 1% alatti díjfizetés jellemzően már a termelői kör 60%-át is meghaladja, ezen belül a fél százalékos díjfizetés 15-ről 35%-ra nő, miközben a 2%-os díjfizetés aránya felére, 10% közelébe esik (12. ábra).

Termelői díjvállalási hajlandóság egy aszály-, belvíz-, árvíz-, tavaszifagy-biztosítás esetén, 70%-os kárküszöb mellett

Forrás: Tesztüzemi termelői kérdőív alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az elmúlt 5-6 évben reálértékben 30%-kal csökkent a hazai biztosítási konstrukciók díja, ehhez képest gyakorlatilag nem nőtt a penetráció. Ennek alapvető oka az lehet, hogy a termelők jelentős részének olyan alacsonyan van a díjvállalási hajlandósága – ha egy aszálybiztosítás esetén 15%-a fél, 35%-a pedig egy százalékot hajlandó csak fizetni, a jég esetében vélhetően ennek fele jöhet szóba – hogy még egy 30%-os csökkenés sem hozott érdemi áttörést a termelők jelentős részének gondolkodásában. A termelők azon 20 százaléka (területileg 40%-a), amelyik rendelkezik biztosítással, viszont vélhetően hajlandó lenne 2-3% körüli összeget is kifizetni egy aszály-, belvíz-, árvíz-, tavaszifagy-biztosításért.

A kérdőív utolsó kérdése a NAR jelenlegi és jövőbeni szerepére kérdez rá. A termelői válaszadásokból kitűnik, hogy alapvetően a biztosítás kiegészítőjeként tekintenek rá, és csak egy esetlegesen megvalósuló jövőbeni módozatát tartják alkalmasnak arra, hogy helyettesítse a biztosításokat (25. táblázat).

A NAR termelői értékelése

százalék

Fontossági sorrend*	A NAR a jelenlegi üzleti biztosítási rendszer(t)						
	helyettesíti	résben helyettesíti	kiegészíti	konkurenciája	jövőben helyettesítené	jövőben részben helyettesítheti	egyéb
1	9,4	6,9	33,0	5,9	16,7	7,4	20,7
2	4,5	17,9	12,2	13,5	19,9	28,8	3,2
3	3,9	14,2	22,6	11,6	26,5	18,7	2,6
4	13,9	15,2	15,2	21,9	16,6	16,6	0,7
5	15,1	26,7	21,2	9,6	15,8	10,3	1,4
6	29,8	23,4	9,2	18,4	8,5	10,6	0,0
7	20,5	3,6	10,7	34,8	12,5	7,1	10,7
Súlyozott átlag	4,70	3,98	3,10	4,53	3,36	3,38	2,45

* 1-legfontosabb, 8-legkevésbé fontos.

Forrás: Tesztüzemi termelői kérdőív alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Ebből is látszik, hogy a termelők igénylik a nem biztosítható veszélynek elleni védelmet (ez a NAR legfőbb előnye), de a jelenlegi szolgáltatás színvonalával nem elégedettek.

3. Fontosabb európai példák a kockázatok biztosításokkal történő kezelésére

Varga és Felkai (2010) már adott egy széles körű tájékoztatást a világon fellelhető fontosabb kockázatkezelési rendszerekről, különösen kiemelve a kanadai és az USA-beli „all risk” rendszereket. E rendszerek azonban jelentősen eltérő feltételek mellett működnek, mint a hazai mezőgazdaság. Ezért fontosnak tartottuk, hogy **olyan európai rendszerekről is részletes tájékoztatást adjunk, amelyek hasonló elven működnek, mint a hazai biztosítási rendszer, viszont mentesek a hazai rendszer fontosabb hibáitól** (pl.: szűk kockázati lefedettség). E rendszerek éppen hasonlóságuk folytán inkább **képezhetik egy a hazai kockázatkezelési rendszert megújító kezdeményezés példáit**, mint a tengerentúli példák.

3.1. A francia biztosítási rendszer

A franciaországi mezőgazdasági biztosítási rendszer két pillére – a Nemzeti Mezőgazdasági Kárenyhítési Alap és magánbiztosítást nyújtó gazdasági társaságok – szolgálja a mezőgazdasági termelők kártérítését elemi károk, illetve kedvezőtlen időjárás miatt bekövetkező termelés kiesése esetén.

A Nemzeti Mezőgazdasági Kárenyhítési Alap

A francia **mezőgazdasági biztosítási rendszer** kialakítása **több mint negyven éve** kezdődött állami felügyelet alatt (Enjorlas – Sentis, 2008). Sorozatos aszályos évek után 1964-ben létrehoztak egy Nemzeti Mezőgazdasági Természeti Kár Enyhítési Alapokat (Fonds National des Gestion des Calamites Agricoles, FNGCA) a gazdálkodókat sújtó természeti elemi csapások hatásainak mérséklésére. Ezt megelőzően Franciaországban nem létezett semmilyen integrált kockázatfedezeti rendszer a mezőgazdaságban. Az **alap finanszírozása** két forrásból történik: az **állami költségvetésből** (fix rész + változó rész a károk függvényében) és a gazdálkodók által kötött épület **tűzvész biztosítások díjából levont 11%-os adóból** (90 millió euró 2008-ban).

2010 júliusában módosították az alap működését, amikor **kiterjesztették a fedezett kockázatok körét**: a mezőgazdaságot érintő **természeti elemi csapások mellett** a kártérítési alaphoz lehet fordulni esetleges **közegészségügyi, növény egészségügyi és környezetvédelmi kockázatok** esetén is. Ezért az alap elnevezését Nemzeti Mezőgazdasági Kárenyhítési Alapra változtatták (Fond National des Gestion des Risques en Agriculture). Ugyanakkor bővítették az alap hatáskörét, ennek megfelelően az alap **első szekciója** hatáskörébe tartozik az EU Közös Agrárpolitikája keretében finanszírozott **állati vagy növényi betegségek**, illetve váratlan környezeti események okozta **veszteségek kárenyhítésével** kapcsolatos feladatok lebonyolítása. A **második szekciója** keretében ellátják a mezőgazdasági termelők **magánbiztosítási díjainak támogatásából** adódó finanszírozási feladatokat. Az alap **harmadik szekciója** tartalmazza az eredeti **természeti elemi csapások kárenyhítésével** kapcsolatos feladatokat.

A francia Nemzeti Mezőgazdasági Kárenyhítési Alap irányítását a Mezőgazdasági Kockázatkezelő Bizottság végzi, amely a mezőgazdasági, a környezetvédelmi, a gazdasági és a pénzügyminisztérium képviselőiből áll és a mezőgazdaságot érintő természeti, közegészségügyi, növény egészségügyi és környezeti kockázatok bekövetkezésekor rendelkezik döntési kompetenciával.

A mezőgazdasági termelők akkor fordulhatnak az alap **harmadik szekciójához kártérítési igény**nyel, ha a Mezőgazdasági Kockázatkezelő Bizottság által elismert **rendkívüli időjárás** okozta károk keletkeztek, ezek **megelőzésére nem állnak rendelkezésre hatékony technikák**, és növénytermesztés esetén a **veszteség eléri** vagy meghaladja az adott növény fajlagos **termelési értékének 27%-át**, valamint a **gazdaság bruttó termelési értékének a 14%-át gazdaságonként**.

26. táblázat

A Nemzeti Mezőgazdasági Természeti Kár Enyhítési Alap kártérítés kiadásai

Év	Kártérítések értéke 2004. évi változatlan áron	Megjegyzés (értékek euróban)
1996	74 550 608	
1997	113 202 501	
1998	84 719 695	
1999	116 019 748	
2000	46 444 860	
2001	53 693 219	
2002	116 076 294	
2003	759 192 514	Szárazság: 652 065 295
2004	26 682 225	
2005	165 273 176	Szárazság: 158 261 665
Átlag	155 585 484	Szárazság: 81 032 696

Forrás: Bielza et al (2008)

A Nemzeti Mezőgazdasági Természeti Kár Enyhítési Alapból évi átlagos 155 millió eurót fizettek ki 1996-2005 között. A **fagy és szárazság** okozta növénytermesztési veszteségek kártérítésére az alap fennállása óta a rendelkezésre álló **források 75%-át fizették ki**.

Mezőgazdasági biztosítások

Franciaországban az 1980-as évektől kezdődően nem működik állami biztosító, és az ország biztosítási piacán működő összes biztosító közül két biztosító termékportfóliójában vannak mezőgazdasági biztosítások: a mezőgazdasági biztosítások piacán a GROUPAMA rendelkezik 80%-os részesesséssel, a CREDIT AGRICOLE a fennmaradó 20%-os piaci részesedést fedi le. Ennek ellenére a **mezőgazdasági biztosítási díjak 65%-át közpénzekből finanszírozzák biztosítási díjtámogatás formájában és csupán 35%-ot fizetnek a gazdálkodók**. A közpénzek 25%-a, 33 millió euró francia költségvetési és 75%-a, 100 millió euró uniós forrásból származik a Tanács 73/2009/EK rendeletének 70. és 71. cikkelye alapján a közvetlen kifizetések egy részének modulálásával és e célra való átirányításával.

Francia biztosítási termékek jellemzői

Biztosítási termék neve és típusa	Érintett termékek	Fedezett kockázatok	Kárfizetési küszöb	Önrész	Biztosítási díj
A: Jégkár	Növény-termesztés	jégeső és vihar	Átlag 15%	Átlag 15%	- Átlag 2% - 7,6% zöldség-gyümölcs
B1: Gyümölcs jég- és fagykár (kombinált)	Gyümölcs termelés árbevétele	jégeső, vihar és fagy	Átlag 15%	Átlag 15%	8,6%
B2: Szőlő jég- és fagykár (kombinált)	Borszőlő	jégeső, vihar és fagy	Átlag 15%	Átlag 15%	2,15%
C: Kombinált GOF (kombinált)*	Gabona-, olajos- és fehérje-növények	jégeső, vihar, fagy, árvíz	Átlag 15%	Átlag 15%	7%
D: Kombinált dohány (kombinált)	dohány	jégeső, vihar, fagy, árvíz	Átlag 15%	Átlag 15%	n.a.
E1: Kombinált szántóföldi (hozam)*	Minden növény takarmány termőterület nélkül	jégeső, vihar, fagy, árvíz, szárazság stb.	Átlag 15%	Átlag 15%	1.6%
E2: Kombinált teljes gazdaság (üzem szintű hozam)	Minden növény takarmány termőterület nélkül	jégeső, vihar, fagy, árvíz, szárazság stb.	Átlag 15%	Átlag 15%	n.a.

* A C és E1 biztosítási termékek közötti biztosítási díj markáns különbség az eltérő önrésznek és támogatásnak tulajdonítható, valamint hogy az E1 nem kombinált biztosítás, hanem hozambiztosítás.

Forrás: Bielza et al (2008)

A biztosítható kockázatok közül a jégeső által okozott kár a legjellemzőbb kockázat, amire biztosítást kötnek Franciaországban. A jégkárnak legjobban kitett gyümölcsstermelés esetében részleges támogatás igényelhető. A gyümölcsstermeléssel foglalkozó régiókban 1990-1995 között gyakran előforduló jégkárok miatt a biztosítók a biztosítási díjak és a zöldség-gyümölcs ágazatban az önrész növelésére kényszerültek. A díjterhelés növelése a kontraszelekció és díjnövekedés ördögi körének kialakulásához vezetett. Végül is a helyzetet úgy oldották meg, hogy a jégkároknak legkevésbé kitett gazdálkodók biztosításainak díját is emelték, ezáltal pénzügyi transzfert indítottak a jégkárnak kevésbé kitett tevékenységektől (növénytermesztés) a magasabb kockázatú (gyümölcsstermesztés) termelés irányába.

A magánbiztosítások fejlesztése érdekében a Francia Mezőgazdasági és Halászati Minisztérium folytatta a tradicionális jégeső biztosítások és a FNGCA támogatását és az **1990-es évek végén elkezdték kidolgozni a többkockázatú biztosításokat**. A 2002-ben elfogadott Pénzügyi Törvényben fogadták el a **támogatások kiterjesztését a kombinált garanciákra és az időjárási többkockázatú biztosítására**. Az akkor bevezetett biztosítások kombinálják a jég- és fagykár garanciákat a gyümölcs és szőlő ültetvények esetében, valamint lehetővé teszik időjárási többkockázatú biztosítását a növénytermesztésben (crops on the stalk).

Mezőgazdasági piaci biztosítások elterjedése Franciaországban (2005)

Biztosítható növények	Biztosítható kockázatok	Kiterjedés
Kukorica és nagy terjedelmű hasonló növények (alábbiakban nem szereplő)	- jégkár - időjárási többkockázatú	- az országos terület 55%-a - az országos terület 25%-a
Szőlő	- jégkár - időjárási többkockázatú	- az országos terület 60%-a - az országos terület 0,5%-a
Gyümölcs és kertészeti zöldségek	- jégkár - időjárási többkockázatú	- az országos terület 62%-a - az országos terület 1,2%-a
Dohány	- időjárási többkockázatú	- az országos terület 100%-a

Forrás: Francia Mezőgazdasági Minisztérium

Ennek hatására a **francia gazdák mezőgazdasági biztosítási hajlandóságának növekedése volt megfigyelhető** az elmúlt időszakban: **a gazdák 15%-a rendelkezett** mezőgazdasági biztosítással a többkockázatú biztosítások bevezetésének évében, **2002-ben, ami 2005-ben csak a többkockázatú biztosítások esetében 20%-ra növekedett.** Ez utóbbi évben ez csak a többkockázatú biztosításokból 57 900 szerződést jelent, ami 3,4 millió hektárra terjed ki, azaz 3 milliárd euró tőke biztosítását jelenti 82 millió euró biztosítási díjbevétellel. Ebből a biztosítási díjbevételből 50 millió euró támogatás és 17,4 millió euró különböző állami támogatásokból származik.

A mezőgazdasági **termelők terménybiztosítási szerződés** piacon működő **biztosítóknál való megkötése után válnak jogosulttá biztosítási díjtámogatások igénybevételére**, ha a tárgyév október 31-ig befizették a Nemzeti Mezőgazdasági Kárenyhítési Alapba az előírt járulékot, és ha tárgyév november 30-ig benyújtják a kitöltött formanyomtatványt a biztosítás igénybevételéről. **A terménybiztosítási díjtámogatást a következő év márciusában-áprilisában kapják meg.** Azok a díjtámogatás kérelmezők jogosultak terménybiztosítási díjtámogatásra, akik a meghirdetett hivatalos terménybiztosítási kampány keretében igénylik a támogatást, **mindenben eleget tesznek a KAP támogatási feltételeinek**, és nem igényeltek valamilyen más jogcímen biztosítási díjtámogatást. A biztosítási díjtámogatás nem haladhatja meg a 65%-ot.

A régiók között eltérő **biztosítási díjakat fizetnek** a mezőgazdasági termelők adott biztosítási termékre, figyelembe véve a kockázatok előfordulásának valószínűségét. Az eltérés viszont **nem teljes mértékben az adott régió kockázataitól függ**, hanem a **szolidaritás jegyében korrigálják a prémiumokat**: a magas kockázatú régiókban kevesebbet fizetnek, az alacsonyabb kockázatú régiókban pedig többet, mint amennyi indokolt lenne a kockázatok alapján. **A régiók közötti keresztfinanszírozás** mértékét a vezető agrárbiztosító viszontbiztosítója engedélyezi az éves biztosítási díjak megállapításakor.

Enjolras és Sentis (2008) vizsgálta a növénybiztosítás iránti kereslet jellemzőit. Empirikus kutatásuk során arra a következtetésre jutottak, hogy **Franciaországban a legnagyobb agrárvállalkozások inkább kötnek biztosítást a kisebb vállalkozásokkal szemben.** Számos teszt elvégzése után kimutatták, hogy a növénytermelés esetében a mezőgazdasági méret (termő és öntözött terület) inkább meghatározó a biztosítási szerződések kötése során, mint a pénzügyi méret. Továbbá megfigyelték, hogy a kockázatkörül magatartás csökkenésével párhuzamosan növekszik a biztosítási szerződések kötésének valószínűsége. Végül az adatok elemzésekor arra a következtetésre jutottak, hogy azok a gazdálkodók, akik már kötöttek mezőgazdasági biztosítást vagy részesültek kártérítésben valamelyik biztosítótól nagyobb hajlandóságot mutatnak biztosításaik fenntartására.

3.2. Az osztrák biztosítási rendszer

A klímaváltozás következtében Ausztriában is nő a természeti csapások gyakorisága és az okozott kár nagysága. Ezért a mezőgazdasági kockázat- és válságkezelés egyre nagyobb jelentőséget nyer. Becslések szerint az osztrák mezőgazdasági termelők jövedelme akár 80%-ban is az extrém időjárási feltételektől (aszály, árvíz, jégvihar) függ. Akár a teljes termés órákon belüli megsemmisülésének veszélye is fennáll, ami a gazdák számára komoly egzisztenciális fenyegetést jelent. Az időjárástól függő növénytermesztési károk kompenzálásához a termelők számára átfogó és a teljes területet lefedő biztosítási védelem szükséges. Eerre megfelelő agrárpolitikai eszköznek tartják a többféle kárveszélyre köthető biztosításokat (Mehrgefahrenversicherungen, többkockázatú biztosítás), amelynek alkalmazásában Ausztria – Spanyolországgal együtt – élenjár Európában. Más országok (pl. az USA) tapasztalatai is bizonyítják, a többféle kárveszélyre köthető biztosítások csak akkor lesznek sikeresek, ha nagyvonalú állami segítségnyújtással párosulnak. Az osztrák koncepció az állam, a biztosítók és a termelő közös kockázatviselésére épül.

Az osztrák agrárbiztosítási rendszer főbb jellemzői

Ausztria egyetlen agrárbiztosítója az Osztrák Jégkárbiztosító Intézet (Österreichische Hagelversicherungsanstalt VVaG – ÖHV), nevétől eltérően, ma már a biztosítások széles spektrumát kínálja. Az **ÖHV-t 1946-ban 17 biztosítótársaság már akkor is meglevő jégkárbiztosítási részlegeinek egyesítésével hozták létre** és speciális cégjogi formában, **profitérdekeltség nélkül**, mint *kölcsönös biztosító egyesület* (Versicherungsverein auf Gegenseitigkeit, VVaG) működik. Önálló helyi kirendeltségei nincsenek, a **biztosítások értékesítését és az ügyfélkapcsolatok gondozását az alapításban résztvevő biztosítók végzik.**

Néhány katasztrofális jégverés után, ami állami segítségnyújtást tett szükségessé, **1955-ben született meg a jégkárbiztosítás támogatásáról szóló törvény.** Ez előírta a **biztosítási díjak 25-25%-os támogatását a szövetségi állam** (Bund) katasztrófaalapjából, illetve a **tartományok** (Länder) részéről. A díjtámogatások tehát 50%-kal mérséklék a biztosítási díjtételeket. A szövetségi támogatás feltétele az azonos mértékű tartományi támogatás. 1998 óta a fagykárbiztosítás díja is 50%-os támogatásban részesül.

29. táblázat

Biztosítható kockázatok Ausztriában

Szántóföldi növény- termesztés	Jég-, fagy- és viharkár	Állati kártevők, kicsírázás	Árvíz- és belvízkár, aszály, szélerózió
Gyepterület és állatok	Jégkár	Szarvasmarhák elhullása és halvaszületése, lovak elhullása	Árvíz- és belvízkár
Szőlőterület	Jég- és fagykár		
Gyümölcsös	Jégkár	Viharkár jég-védőháló esetén	
Kertészet	Jég-, fagy- és viharkár	Hó-nyomás/törés (üvegház), romlás	Árvíz- és belvízkár, felhőszakadás

Forrás: Österreichische Hagelversicherung VVaG

A gazdák igényei és a természeti károk szaporodása miatt **1995-ben Ausztriában bevezették az átfogó, többféle kárveszélyre köthető biztosítást.** Ez a jégkár mellett az **egyéb időjárási kockázatokra (fagy, aszály, árvíz, belvíz)** is kiterjedt, igaz **csak meghatározott szántóföldi kultúrák esetében.** Azóta a biztosítási védelem fokozatosan egyre több kultúrára és kockázatfőleségre vált alkalmazhatóvá. A biztosítási díjak támogatása továbbra is csak a jég- és a fagykárokra vonatkozik.

Ausztriában a **biztosítási rendszerben történő részvétel önkéntes.** Ha azonban a **termelőt a biztosítható kockázatok körébe tartozó kár érte,** biztosítás hiányában **nem kaphat kártérítést a katasztrófa-alapból.**

A valódi, **többkockázatú biztosítás,** az *AGRAR Universal* keretében a gazdák a **jégkár mellett tíz további kockázatra köthetnek egész évre kiterjedő biztosítást** a szántóföldi kultúráknál. A kockázatok közé tartozik: **aszály, vihar, fagy, ár- és belvíz, eliszapolódás, lábon álló kalászosok kicsírázása, szélrózsió, csigarágás, varjak által okozott kár.** A gyepterületek jégkár és árvíz kár ellen biztosíthatók, a szőlők jég- és fagykár ellen.

A minél nagyobb fokú részvétel érdekében és a káros szelekció (csak a különösen veszélyeztetett termőhelyeken gazdálkodók kötnék biztosítást) elkerülésére az **AGRAR Universal csak teljes csomagként vehető igénybe.** A biztosítást valamely növényi kultúra teljes területére kötelező megkötni.

Az **ÖHV a viszontbiztosításokat kizárólag privát viszontbiztosítóknál köti,** amelyek meghatározott mértékű kárkvóta elérésekor lépnek közbe. Világszerte kereken 40 viszontbiztosítási szerződéssel rendelkeznek.

A kifizetett kártérítések és a biztosítási díjak összege, valamint a kettő egymáshoz viszonyított aránya (kárhányad) vegyes képet mutat (30. táblázat).

30. táblázat

Az agrár-kártérítések és a biztosítási díjak viszonya Ausztriában

Megnevezés	2000	2001	2002	2003	2004	2005
A kifizetett összes kártérítés, millió €	64,3	17,9	36,1	43,6	28,3	23,3
A biztosítási díjak összege, millió €	45,9	47,2	48,1	50,7	52,4	53,1
Kárhányad, %	140,1	37,9	75,1	86,0	54,0	43,9

Forrás: Factsheet Austria, 2008

A biztosítási díjakból származó bevételek folyamatos növekedésével szemben a kártérítések évről-évre jelentősen ingadoznak. A **cég által célul kitűzött maximális kárhányad 75%, amit a 10 éves átlagok alapján többnyire sikerül is elérnie.**

A biztosított területek alakulása

A többkockázatú biztosítás 1995-ben történt bevezetése óta a biztosított területek nagysága meredeken emelkedett, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy az átfogó biztosítási konstrukciókra nagy igény van a gazdálkodók részéről (13. ábra). A **kockázatkezelési tudatosság növekedéséhez – az állami támogatás mellett – nyilván az időjárási káresemények utóbbi években tapasztalt folyamatos növekedése is hozzájárult.** Ezen kívül a biztosítási kínálat növekedése is pozitív hatást gyakorolt.

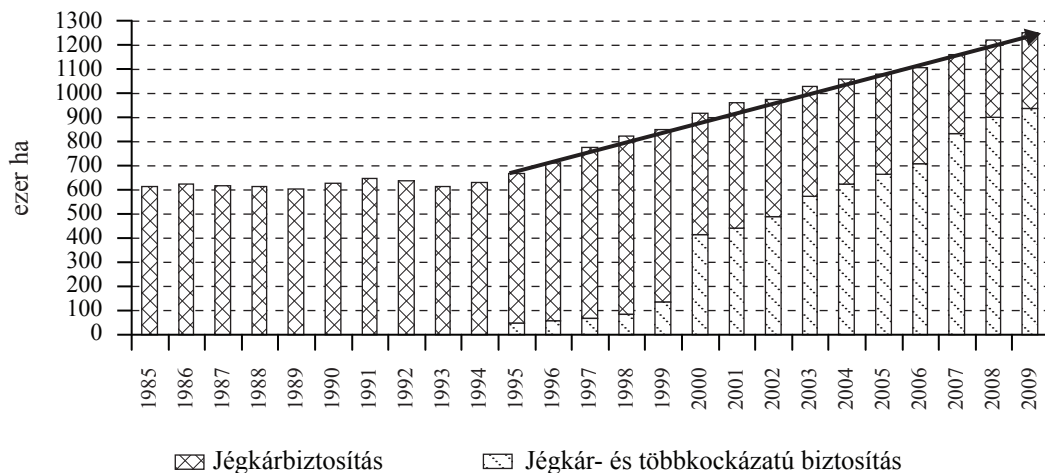
A többkockázatú biztosítással rendelkező területek 1999-2000 közötti ugrásszerű növekedése pl. azzal függ össze, hogy 2000-ben a többkockázatú biztosítást kiterjesztették a gabona és az olajtők aszálykárainak fedezésére is. De fölismerhető az erős összefüggés az aszályos évek (2000, 2001, 2003) és a többkockázatú biztosítással védett területek nagysága között is. Jelenleg a **szántóterületek több mint 85%-a és a szőlőültetvények 70%-a rendelkezik jégkárbiztosítással** (kb 1 220 000 ha). Ennek nagyobb részére (közel 60%) többkockázatú biztosítást is kötöttek.

A biztosított területek nagyságának dinamikus növekedése, illetve az összterület nagyfokú lefedettsége a kockázatok széles terítését, így az extrém időjárás által okozott kiterjedt károk is jobban ellentételezhetők.

A növénytermesztéssel összehasonlítva a **biztosított állatlétszám aránya alacsony (kb. 20%)**.

13. ábra

A biztosított terület alakulása Ausztriában

Forrás: Österreichische Hagelversicherung VVaG

A katasztrófa-alap szerepe Ausztriában

Az **osztrák katasztrófa-alapot 1966-ban hozták létre** a katasztrófakárok állami segítséggel történő megelőzése, illetve jóvátétele céljából. A katasztrófa-alapra vonatkozó jelenleg érvényes jogszabály 1996-ban lépett érvénybe. A katasztrófa-alapot a béradó, a személyi jövedelemadó, a társasági adó és a tőkehozadéki adó meghatározott százalékából töltik fel, amelyet a mindenkor konjunktúra-helyzetnek megfelelően rendszeresen módosítanak (2008-2009-ben a fenti adók 1,1%-át fordították erre a célra).

A katasztrófa-alapba történő befizetés az adózási rendszeren keresztül minden háztartást kb. 7 euróval és minden vállalkozást mintegy 30 euróval terhel évente. A befizetések 80%-ban a háztartásoktól és 20%-ban a vállalkozásoktól származnak. 2009-ben a katasztrófa-alap bevétele közel 300 millió euró volt. A katasztrófa-alapból nyújtott központi kifizetésekhez mintegy 40%-os arányban tartományi kiegészítés is szükséges.

A jég- és fagykárbiztosítások díjtámogatása

A katasztrófa-alap nagyobb részét megelőző intézkedésekre (pl. lavina- és árvízvédelem), valamint olyan rendkívüli káresemények (árvíz, földcsuszamlás, földrengés, lavinakárok, sziklaomlás stb.) felszámolására fordítják, amelyek a közigazgatási szervek, továbbá természetes és jogi személyek vagyonát sújtották. Az alap finanszírozza a jég- és fagykárok biztosítási díjának támogatását, valamint a hozamvesztések esetén nyújtott támogatásokat is (ld. 31. táblázat). Ez azonban csak egy szerény hányadot képvisel az alap költségvetésében. (A mezőgazdasági kultúrákban keletkezett jégkárokat azonban nem térítik meg, mivel azokra biztosítás köthető.)

31. táblázat

A jég- és fagykárbiztosítások támogatásának aránya
a katasztrófa-alap kiadásaiból

Év	A katasztrófa-alap összes kiadása	A jég- és fagykárbiztosi- tások támogatása*	Százalék
	millió €		
2004	250,2	12,0	4,8
2005	266,1	12,2	4,6
2006	267,2	12,1	4,5
2007	315,5	12,2	3,9
2008	336,3	12,7	3,8
2009	305,8	15,0	4,9

* A feltüntetett központi támogatáshoz még legalább ugyanannyi tartományi támogatás járul.

Forrás: a katasztrófa-alap jelentései (Katastrophenfondsberichte)

Nem biztosítható károokra kifizetett támogatások

A többkockázatú biztosítások mellett **Ausztria támogatásokat teljesít az olyan rendkívüli káreseményekkel kapcsolatban, amelyekre nem vagy nem kielégítő módon köthető biztosítás.** Az ilyen támogatások jogilag nem kikényszeríthetők és a pénzügyi lehetőségekhez igazodnak.²⁴

A továbbiakban közelebbről megvizsgáljuk néhány kockázattípusra köthető biztosítás feltételeit.

²⁴ Néhány példa az osztrák biztosítási rendszer működésére: Az aszálykárokkal összefüggésben kiugró összegű kifizetés (83,4 millió €) történt 1992-ben. Ekkor aszálykára még nem lehetett biztosítást kötni, tehát a katasztrófa-alapnak be kellett avatkoznia. További támogatás-kifizetések történtek az aszálykárok enyhítésére 2002-ben (5,45 millió € a 2001. évi veszteségekre) és 2003-ban (3 millió € tömegtakarmányok és tömegtakarmány-helyettesítő termékek vásárlására, mivel az aszály következtében ezekből hiány lépett fel). Nem tervezett kiadásokat igényelt a BSE-krízis is: 2001-ben 16,5 millió €, 2002-ben pedig 11 millió € került felhasználásra ezzel összefüggésben (Katastrophenfondsbericht 02/03). 2007-ben pedig az alsó-ausztriai felhőszakadás károsultjait támogatták 700 ezer euróval. A központilag finanszírozott ad hoc jellegű kárenyhítő támogatásokhoz ez esetben is masszív tartományi hozzájárulás társul. Pl. a 2003. évi aszálykárokkal összefüggésben Stájerország tartományba – ahol a károkat a növénytermesztésben 80 millió euróra becsülték – 780 ezer € támogatás érkezett a központi katasztrófa-alapból, amihez a tartományi forrásokból 3,36 millió € társult. Vagyis a tartomány támogatásai a központi keret négyszeresére rúgtak (Prettenhaler et al., 2006). A támogatások a kedvezményes forgóeszközhiteltől, a takarmányvásárlási akción keresztül a gyeptelepítések cserebogárpajor-kárainak a megtérítéséig terjedtek.

A jégkár elleni biztosítás feltételei

A jégkár elleni biztosítás része az AGRAR Universal biztosítási csomagnak, de önállóan is köthető egyes kultúrákra a szántóföldi növénytermesztésben, gyepgazdálkodásban, szőlő- és gyümölcstermesztésben, valamint a kertészeti termelésben (AGRAR Basis) vagy területi átalány-biztosításként a gazdaság egész területére (AGRAR Pauschal). A biztosítást az adott növényfaj, illetve növénycsoport (pl. gabonafélék) teljes területére meg kell kötni.

Az önrész a kárt szenvedett parcellák biztosított összegének (lásd később) **10 százaléka**. A biztosítási szerződés meghatározatlan időre szól és a szerződő felek által a naptári év végével mondható fel. A biztosítottnak minden évben közölnie kell a biztosítani kívánt termékek körét. Ebben a változás-bejelentőben kell minden parcellára vonatkozóan megadni a biztosított összeget, amely a terület és a biztosított által területegységre vonatkozóan meghatározott termékérték szorzata. A biztosított összeg jelentős csökkentését a termelőnek indokolnia kell. A termelőnek célszerű elkerülnie a biztosított összeg alul-, illetve túlbecslését, mert az első esetben (alulbiztosítás) tényleges kárának csak azt a hányadát térítik vissza, amely megfelel a biztosított összeg és a valóságos érték viszonyának; a második esetben (túlbiztosítás) pedig csak a tényleges kárnak megfelelő kártérítést kap, viszont magasabb biztosítási díjat kell(ett) fizetnie.

A **biztosítási díj** a biztosított összeg és a díjtarifa szorzata. A díjtarifa megállapításánál **figyelembe veszik az adott kultúra jégérzékenységet és a termőhely „veszélyességét”** a jégkár bekövetkezése szempontjából. A konkrét egyedi biztosítási díj meghatározásánál szerepet játszik az **egyéni kártörténet** (Schadensverlauf, SV) is. Ez **valójában egy bonus-malus rendszer**, amely arra épül, hogy az utolsó tíz évre egyedileg meghatározzák a kártérítés és a fizetett biztosítási díj százalékos arányát. Az egyéni díjfizetés korrekcióját az alábbi táblázatnak megfelelően hajtják végre.

32. táblázat

Az osztrák bonus-malus rendszer fokozatai

Kártörténeti mutató (SV)	Korrekciós tényező
$SV \leq 70\%$	7/10
$70\% < SV \leq 80\%$	8/10
$80\% < SV \leq 90\%$	9/10
$90\% < SV \leq 100\%$	10/10
$100\% < SV \leq 120\%$	11/10
$120\% < SV \leq 140\%$	12/10
$140\% < SV \leq 160\%$	13/10
$160\% < SV \leq 180\%$	14/10
$180\% < SV \leq 200\%$	15/10
$SV > 200\%$	16/10

Forrás: Österreichische Hagelversicherung VVaG

A magas arány fagyveszélyes termőhelyen működő gazdaságra utal, amelynek indokolt nagyobb biztosítási díjat fizetnie, mint egy kiegyenlítettebb természeti feltételekkel rendelkező másik gazdaságnak. Az első biztosítási évben a 10/10-es korrekciós tényezőt veszik figyelembe (vagyis nincs korrekció). E táblázatból is látszik, hogy **Ausztriában is működik a pénzügyi transzfer a kárveszélyesebb helyen gazdálkodó és a gyakran kármentes területek termelői**

között, hiszen míg a kártörténeti mutató akár 180-200 százalék is lehet, a díjfizetés a legnagyobb korrekciós tényező alkalmazása esetén sem lehet nagyobb az alapidíj 160%-ánál – viszont a 70%-nál alacsonyabb kártörténeti mutató esetén is legalább az alapidíj 70%-át be kell fizetni.

A **kárbecslést a biztosító megbízottai végzik**, annak költsége is a biztosítót terheli. A biztosított vagy meghatalmazottja jelen lehet és a kárbecslés eredménye ellen kifogást emelhet. Utóbbi esetben ismételt kárfelmérésre kerül sor.

Az eddig leírtak a növényenkénti jégkárbiztosításra (AGRAR Basis) vonatkoznak. Az **átalánybiztosítás** (AGRAR Pauschal) feltételei ettől annyiban térnek el, hogy ott **8% az önrész** (kivéve a szőlőt, ahol 10%), a biztosított összeg kiszámításához pedig a **biztosító adja meg az ún. hektár értéket**, amit a biztosított igénye alapján lefelé és fölfelé is módosítani lehet, ekkor a biztosítási díjtétel is megfelelően változik (2010-ben a hektárérték a kalászosokra 870 €/ha, a szemes- és silókukoricára pedig 1300 €/ha). A biztosítási díjat átalánként adják meg egy hektár szántóra, illetve legelőre. A szőlő területi részarányának függvényében pótlékot számolnak fel (gyümölcsösre és kertészeti kultúrákra átalánybiztosítást nem lehet kötni).

Az aszálykár elleni biztosítás feltételei

Aszálykár elleni biztosításra az AGRAR Universal biztosítási csomag keretében nyílik lehetőség. **Aszálykár elleni biztosítást minden fővetésű kalászos gabonára** (kivéve az alakort és a tönkölybúzát), **szemes- és silókukoricára, burgonyára, olajtökre, szójára, napraforgóra és magborsóra lehet kötni**. Cukorrépára és gyepre, továbbá szőlőre és gyümölcsösre nincs ilyen biztosítási lehetőség. Az ÖHV **fedezi mindazon károkat** (hozamkieséseket), amelyek az adott kultúra vegetációs időszaka alatt **a hiányzó csapadék következtében felléptek**. **Csapadékhiány** – a biztosítási feltételek szerint – akkor jelentkezik, ha a **tényleges csapadék a vegetációs időszakban legalább 10%-kal a sokéves átlag alatt marad, vagy 30 egymás utáni napon összesen 10 mm-nél kevesebb csapadék hull**. A **csapadékmennyiségeket** a hivatalos tartományi, illetve **központi meteorológiai állomások adatai alapján regisztrálják**, és ebből számolják ki a csapadékdeficiteket.

Amennyiben a **károk a szakszerűtlen gazdálkodás következményei**, pl. nem megfelelő vetésmélységre, hibás vetési időre, a vetőmag hibás megválasztására, rossz talajművelésre, hiányos növényápolásra stb. vezethető vissza, **akkor a biztosító nem nyújt kártérítést**.

Kártérítésre akkor kerül sor, ha az adott növényre és termőhelyre a biztosító által **meghatározott hozamküszöböt** az aszály következtében **nem érik el**. A hozamküszöböt és a kártérítés összegét évente közzéteszik. Pl. 2010-ben az őszi **búza, őszi árpa és tritikálé** esetében, ha **nem érték el a 3000 kg/ha hozamküszöböt**, hektáronként 200 euró kártérítés jár. Nem jár kártérítés, ha ugyanazon a táblán, ugyanabban az évben már megállapítottak kártérítési kötelezettséget fagykár, árvíz, szélrozió, viharkár vagy állati kártevők által okozott kár miatt.

A **kárviselési önrészt az ún. egyéni kártörténet** (Schadensverlauf, SV) **alapján állapítják meg**. Ez azt jelenti, hogy az utolsó tíz évre és az összes kockázatra vonatkozóan egyedileg meghatározzák a kártérítés és a fizetett biztosítási díj százalékos arányát. Ha ez kisebb 100%-nál, akkor az érintett kultúra összterületének (illetve az ott keletkezett kár) 10%-a az önrész, ami után nem jár kártérítés. Ha az SV-érték 100% és 200% között van, akkor a terület 20%-a képezi az önrészt, 200%-nál nagyobb SV-érték esetében pedig a 30%-a.

A hektáronkénti biztosítási díjtarifát évente közzéteszik. A konkrét egyedi biztosítási díj meghatározásánál ismét szerepet játszik az egyéni kártörténet, aminek alapján a díjtarifa 7/10-e a legkisebb ($SV \leq 70\%$), és 16/10-e a legmagasabb biztosítási díj ($SV > 200\%$). Vagyis pl. egy aszályos és fagyveszélyes termőhelyen működő gazdaság nagyobb biztosítási díjat kell, hogy fizessen, mint egy kiegyenlítettebb természeti feltételekkel rendelkező másik gazdaság.

A díjkalkuláció során külön határozzák meg a jégkárbiztosítás, illetve az egyéb kockázatok (aszály, fagy, vihar, árvíz, belvíz, szélerozió, állati kártevők, kicsírázás) díját.

A szarvasmarha-állomány biztosításának feltételei

Ausztria több mint **kétmillió szarvasmarha-állományának kb. 35%-a** (720 000 egyed) **biztosított**. A biztosítás két változatban áll rendelkezésre: az egyik **csak a szarvasmarhák betegség vagy baleset következtében** történő elhullása, kényszervágása esetén nyújt kártérítést (AGRAR Rind 05), míg a **másik** – az előző kockázatok mellett – a **borjak halvaszületésére** (illetve az ellés utáni 1 héten belül történő elpusztulására) is kiterjed (AGRAR Rind 06).

A biztosítás nem vonatkozik a bejelentés-köteles járványok (pl. BSE), háborús események, földrengés, földcsuszamlás, tüzeset, robbanás, légi- és űrjárművek lezuhanása, áramütés stb. következtében beállt károkra. A kártérítés az elhullott állat vágási értékének megfelelően történik, ezen kívül tartalmazza az állati tetem elszállításának költségét is. Az **őnrész** az egyéni kártörténet függvényében **0%-tól 30%-ig terjedhet**. A biztosítási alapidíjat egy számosállatra vetítve határozzák meg. A ténylegesen fizetendő biztosítási díj az egyéni kártörténeti mutató alakulásától függően **az alapidíj 100-600%-a között változhat**. A tenyészállatokra az AGRAR Rind biztosítás nem vonatkozik, de egy kiegészítő biztosítással azokra is kiterjeszthető.

Az osztrák agrárbiztosítási rendszer hiányosságai

Az osztrák agrárbiztosítási rendszert, különösen a többkockázatú biztosításokat európai viszonylatban általában példamutatónak tartják. A pozitív aspektusok mellett azonban vannak a rendszernek hiányosságai is, amelyeket a továbbiakban tárgyalunk.

A biztosítások kínálatának fehér foltjai a következők: a kockázatok elleni biztosítás **nem terjed ki minden növényi kultúrára**. Ez mindenekelőtt a gyepterületeket, a kukorica vetőmag- és a csemegekukorica-termesztést, valamint a gyümölcs-ültetvényeket hozza hátrányba, mivel ezeket aszálykár ellen nem lehet biztosítani. A probléma főleg a gyepek esetében súlyos, mivel ezek mezőgazdasági területen belüli aránya egyes tartományokban elérheti a 2/3-ot is. Emiatt a potenciálisan veszélyeztetett terület nagysága, illetve a lehetséges károk értéke hatalmas. 2003-ban Stájerországban pl. a gyeppgazdálkodásban elszenvedett hozamkiesés az összes mezőgazdasági aszálykár 76%-át tette ki (Prettenhaler et al., 2006).

Deficitként fogható fel az is, hogy – az árutőzsdéktől eltekintve – ár- illetve jövedelembiztosításra, **indexalapú biztosításra nincs lehetőség Ausztriában**.

További problémát jelentenek az **ad hoc állami beavatkozások**. Mint láttuk, a nem biztosítható aszálykárok enyhítésére az elmúlt években számos alkalommal fizettek ki támogatásokat az állami katasztrófa-alapból és tartományi forrásokból (elsősorban a gyepterületeken). Ezen **támogatások nem járnak kötelező jelleggel, összegük bizonytalan, amellet negatív hatással vannak a gyepterületek piaci alapú biztosításának kiépülésére** (érintett még a gyümölcs- és a kukoricave-

tőmag-termesztés is, de ott a károk viszonylag csekélyek). Az eseti állami támogatások nem tekinthetők a biztosítási rendszer stabil elemeinek. Kíváncsú lenne, ha szerepük csökkenne, esetleg ha teljesen megszűnnének, és helyettük egy ex-ante jellegű kockázat-megosztási rendszer alakulna ki.

Az osztrák agrárbiztosítási rendszer előnyei

Az osztrák biztosítási rendszer fő pozitívuma, hogy **egy ex-ante kockázatmegosztást preferál, bár az ex-post jellegű eseti állami támogatásokat sem iktatták ki a gyakorlatból**. Előnyére szolgál, hogy a csomagban kínált, több kártípusra kiterjedő támogatott biztosításokkal széles termelői kört sikerül elérni, ezért a kockázatmegosztás hatékony tud lenni. A kockázatfüggő biztosítási díjak és a kárviselési önrész pedig bizonyos fokú védelmet nyújt az erkölcsi kockázat (moral hazard) ellen.

A többféle kárveszélyre köthető biztosítások – amennyiben eléggé széles körűek – felfoghatók az eseti állami beavatkozások helyettesítőiként is. Mivel azonban a többkockázatú biztosítások kiterjednek olyan kockázatokra is, amelyekre tisztán üzleti alapon nem lehetne biztosítást kötni, szükséges, hogy az állam dotálja a biztosítási díjakat. A többkockázatú biztosítások előnye még az is, hogy az egyedi kockázatokra kötött biztosításoknál fellépő káros szelekció a biztosítások csomagba rendezésével csökkenthető.

Az ÖHV a biztosítások mellett modern agrometeorológiai szolgáltatással is az ügyfelek rendelkezésére áll, amely az aktuális időjárási adatok mellett az előrejelzésekkel és elemzésekkel is ellátja őket.

3.3. A spanyol biztosítási rendszer

A kilenc évtizedes múltra visszatekintő **spanyol mezőgazdasági biztosítási rendszer** folyamatos átalakítások eredményeképpen nyerte el jelenlegi formáját: az 1920-as és 1970-es évek között különböző szintű állami szerepvállalás mellett tesztelték a megfelelő biztosítási rendszer kialakítását, majd 1978. évi 87. törvény és az 1979. 2329. számú Király Rendelet elfogadásával teremtették meg a vegyes mezőgazdasági biztosítások alapjait. Ebben a rendszerben **biztosítható kockázatnak minősülnek mindazon természeti jelenségek, amelyek képesek károkozásra a mezőgazdasági termelésben**, és amelyek a biztosításukhoz szükséges technikai, technológiai elvárások teljesülése mellett keletkeztek. Főleg egymással társított kockázatokat biztosítanak. A biztosítást a mezőgazdasági, az állattenyésztési és az erdőgazdálkodási szektorban egyaránt alkalmazzák. A mezőgazdasági dolgozók részére a **biztosításkötés önkéntes** alapon történik, a törvény által előírt esetekben **azonban kötelezővé tehető**.

Spanyolországban a növénykultúrák biztosításával indították a biztosítási rendszert, majd kiterjesztették az állattenyésztési szektorra is, közelebről a szarvasmarha-, a juh- és a kecsketejtermelésre. A 2008. évben az AGROSEGURO 600 ezer szerződést kötött és mintegy 220 millió állategyedet biztosított. Jelenleg Spanyolországban **valamennyi növénytermesztési kockázatra** (aszályra- és árvíz-kockázatra is) **van biztosítás** és a termőterület 20,6%-ára kötöttek a gazdálkodók valamilyen növénybiztosítást. Külön érdemes kiemelni, hogy **aszálykár esetén** is – amint azt már említettük – lehet biztosítást kötni, főként extenzív kultúrákra: **téli gabonafélék, hüvelyesek, repce, napraforgó, cukorrépa, mandula, olíva-, szőlőültetvények, méhészet, legelőterület**. A melegházi termelési kultúrák biztosítását kiterjesztették a melegház szerkezetére és a védőanyagaira. A fejlesztés keretében speciális szektorok (csersznye, mandarin, gyapot) kockázataira jelenleg is keresik a megoldást. 1999-ben a gazdálkodók még 58 biztosítási kötvénytípusból válogathattak, 2008-ban ezek száma már meghaladta a 150-et (www.agroseguro.es).

A spanyol biztosítási rendszer fejlesztésekor és működtetésekor figyelembe veszik, hogy a biztosítás nem az egyetlen kockázatkezelési eszköz a mezőgazdaságban. A kockázatkezelés legfontosabb szereplője a gazdálkodó, aki a saját gazdaságában alkalmazott intézkedéseivel, a kockázatkezelés első szintjén, növénykezeléssel, kockázatok szórásával vagy megtakarítások felhalmozásával. A biztosítások és egyéb kockázatkezelési stratégiák, amelyekkel a kockázatok harmadik félre bízunk, képezik a kockázatkezelés második szintjét. Ezek közül jelenleg a biztosítások számítanak a legfejlettebb és legeredményesebb kockázatkezelési eszközöknek (Burgaz, 2010).

A spanyol mezőgazdasági biztosítási rendszer

A spanyol mezőgazdasági biztosítási rendszer a **magán és az állami intézmények együttműködésére alapszik** (Mercadé et al., 2009). A magán intézmények két szereplője a **Magán Biztosító Társaságok Egyesített Alapja** (Agrupación Española de Entidades aseguradoras de los Seguros Agrarios Combinados S.A., **AGROSEGURO**) és a **gazdálkodók érdekképviselői szervezetei**, valamint szövetkezetei. A Magán Biztosító Társaságok Egyesített Alapja (**AGROSEGURO**) **részvénytársaság formájában** működő szervezet, **megállapítja a biztosítási termékek speciális feltételeit és biztosítási díjait, független biztosítási kárbecslőket alkalmaz és kifizeti a kártérítéseket, valamint népszerűsíti a biztosítási rendszert.** A gazdálkodók érdekképviselői szervezetei és szövetkezetei részt vesznek a biztosítási rendszer tervezésében és folyamatos javításában, képviselik tagjaik érdekeit a biztosítás-politikai kérdésekben, valamint biztosítót is működtethetnek, ha ebből a célból létrehoznak biztosítási társaságot és csatlakoznak az AGROSEGURO-hoz.

A **kormányzat** minden évben jóváhagyja **Állami Mezőgazdasági Biztosítási Testület** (Entidad Estatal de Seguros Agrarios, **ENESA**) által előterjesztett **Mezőgazdasági Biztosítások Tervét**, amelyben konkrétan megállapítják a **biztosítható kockázatokat és az ezeket kezelő biztosítási termékeket**, valamint az **állami költségvetés részvételének mértékét**. A 2010-ben 50 főt foglalkoztató testület (ENESA) **dolgozta ki a mezőgazdasági biztosítási konstrukciókat** és a kapcsolódó támogatáspolitikát. Ezen kívül feladatai közé tartozik **hatástanulmányok** készítése, biztosítási szerződések és a díjtámogatások feltételeinek részletes kidolgozása, intézményi koordináció, és ellenőrzés.

Az Autonóm Községek Mezőgazdasági Hatóságai együttműködnek az ENESA-val a mezőgazdasági biztosítási politika megvalósításában és az ENSA által nyújtott támogatásokat kiegészítve támogatásokat nyújtanak a gazdálkodóknak biztosítási költségeik fedezéséhez.

A **Biztosítók Kompenzációs Konzorciuma** (Consortio de Compensación de Seguros, CCS) a **mezőgazdasági biztosítórendszer kötelező viszontbiztosítója**, amely **szükség esetén további (külföldi) viszontbiztosítók szolgáltatásait is igénybe veheti**. Ezen kívül részt vesz a közös biztosítási rendszer működésében és a biztosítási vállalatok által nem fedezett kárhányadot fedezi, valamint ellenőrzi az AGROSEGURO értékbecslői által készített becsléseket.

A Biztosítási és Nyugdíjalapok Állami Felügyelete a Gazdasági- és Pénzügyminisztériumnak alárendelt hatóság, amely ellátja a spanyol biztosítási ágazat felügyeletét. A mezőgazdasági biztosításoknál felügyeli a biztosítók tevékenységét, engedélyezi az AGROSEGURO közös biztosítási rendszerhez csatlakozó biztosítási vállalatokat; és az ENESA-val közösen megállapítják a kárbecslés szabályait, valamint a biztosítottak támogatásának szabályait.

A **magán biztosítási társaságok saját hálózataikon keresztül értékesítik kötvényeiket, a mezőgazdasági termelők önkéntes alapon vesznek részt a rendszerben**, azonban a részvétel ösztönzése céljából a **spanyol kormányzat (ENESA)** és az Autonóm Községek Mezőgazdasági Hatóságai a **biztosítási díj közel 50%-áig támogatják a biztosítási kötvények vásárlását** (33. táblázat).

Az **AGROSEGURO** működteti a biztosítási rendszert. Kidolgozza minden biztosítási termék részletes szerződési feltételeit, figyelembe véve az aktuárius technikák szabályait és alapelveit, **külön figyelve a regionális eltérésekre**, valamint az adminisztrációs és viszontbiztosítási költségekre. A biztosítási szerződéseket az AGROSEGURO-hoz tartozó biztosítók ügynöki minőségben kötik a termelőkkel. Ezek a biztosító társaságok értékesítik biztosítási kötvényeket, beszedik a díjakat és az AGROSEGURO-nak továbbítják. A károsultak a káreseményeket a biztosítójuknak jelentik be, a károk felmérését az AGROSEGURO végzi, majd megfizeti a kártérítést a károsultnak.

33. táblázat

A spanyol agrárbiztosítás forrásai

millió €

Év	ENESA és az autonóm régiók hozzájárulása	Termelői befizetés	Összes forrás	Termelői befizetés (%)
1980-88 átlaga	22,2	26,4	48,5	54
1989	61,9	50,5	112,4	45
1990	74,3	56,0	130,3	43
1991	92,6	66,7	159,3	42
1992	114,4	77,7	192,2	40
1993	112,7	71,4	184,1	39
1994	127,2	86,7	213,9	41
1995	118,0	90,1	208,1	43
1996	147,8	121,0	268,8	45
1997	137,8	127,0	264,8	48
1998	161,2	176,9	338,1	52
1999	147,2	157,1	304,4	52
2000	178,2	173,0	351,1	49
2001	187,4	168,1	355,5	47
2002	271,0	195,3	466,3	42
2003	289,6	214,0	503,6	42
2004	292,8	231,8	524,6	44
2005	389,5	272,9	662,3	41
2006	403,4	260,7	664,0	39
2007	430,9	299,3	730,2	41
2008	443,8	315,8	759,6	42
Összesen:	4 381,1	3 449,2	7 830,4	44

Forrás: „Spain: The Multiperil Crop Insurance in Figures 2008”, Agroseguero

A spanyol mezőgazdasági **biztosítási rendszer működésének a biztonságát a stabilizációs tartalékok garantálják**. Ezeket az AGROSEGURO képezi a biztosítási díjakból. A viszontbiztosítási díjak kalkulációs tényezők a biztosítási díjak meghatározásánál.

Spanyolországban jelenleg 30 biztosító társaság működik, melyek közül egy sem foglalkozik mezőgazdasági biztosítással, ugyanakkor ezek közül 27-en csatlakoztak ehhez a kifejezetten a mezőgazdasági biztosítás területére kialakított konzorciumhoz, az AGROSEGURO-hoz, amely nyitott részvénytársaságként működik (Varga és Felkai, 2010).

A teljes mezőgazdasági termelés 55%-ára kötnek biztosítást Spanyolországban. A biztosítási lefedettség például az extenzív növénytermesztési ágazatokban 79%-os, a citrus gyümölcsöknél 51%-os, a szőlő ültetvényeknél 39%-os. Az állattartók 90-95%-a rendelkezik állattetem-elszállítási biztosítással. Az egyéb állatbiztosítások lefedettsége például a tejelő szarvasmarhatartásban 51%, húshasznú szarvasmarhatartásban 18%, a juhoknál pedig 8%-os (34. táblázat).

34. táblázat

Biztosítási kötések aránya mezőgazdasági szektoronként

Mezőgazdasági ágazatok	Biztosítások aránya (%)	Állattenyésztés és akvakultúra	Biztosítások aránya (%)
Őszi gabonafélék	79	Tejelő tehén	51
Magvas és csonthéjas gyümölcsök	78	Hízó marha	18
Banán és paradicsom a Kanári szigeteken	100	Juh	8
Citrusfélék	51	Akvakultúra fajok	26
Zöldségek	46	Állattetek elszállítása a gazdaságból	90
Szőlő ültetvények	39		
Olajfa	14		

Forrás: Burgaz (2010)

Spanyolországban működik az EU legfejlettebb mezőgazdasági biztosítási rendszere: az összes mezőgazdasági területből 5,8 millió hektár (23%) területre kötöttek biztosítást 2009-ben és a 481,6 ezer értékesített biztosítási kötvény arról tanúskodik, hogy a gazdaságok majdnem felére (46%) jut egy-egy biztosítási kötvény (35. táblázat).

35. táblázat

A mezőgazdasági biztosítás fontosabb eredményei 2009-ben

Megnevezés	Mértékegység	Érték
Eladott kötvények száma	darab	481 600
Biztosított terület	ha	5 789 222
Biztosított állatlétszám	millió egyed	268,69
Biztosított érték	millió euró	10 677
Biztosítási költségek	millió euró	711
ENESA támogatások	millió euró	262

Forrás: Burgaz (2010)

A spanyol biztosítási rendszer fenntarthatósága és továbbfejlesztése

Hazell (1992) megfogalmazása szerint egy biztosítási modell akkor fenntartható, ha a rendszer pénzügyi (ki)áramlásai (kárkifizetés és adminisztratív költségek összege) alacsonyabb, mint a rendszer által begyűjtött biztosítási díjak. Burgaz (2010) számításai szerint **Spanyolországban az 1980-2002 közötti** időszakban a biztosítási díjak teljes mértékben fedezték a pénz kiáramlásokat **(kártérítés aránya 82% és az adminisztratív költségek aránya 18%)**, amit a biztosítási rendszer folyamatos fejlesztésével sikerült tovább javítani. Az 1990-2009 közötti időszakban a pénzügyi áramlások szintje a biztosítási díjbevételek szintje alá csökkent (0,83): kártérítésre a biztosítási díjbevételek 68%-át, míg adminisztratív kiadásokra 15%-át fordították.

A mezőgazdasági biztosítások támogatásának értékelésekor nemcsak a közszférából végrehajtott transzfert kell figyelembe venni a mezőgazdasági termelésbe, hanem az összes pénzügyi áramlást, így végül pozitív mérleget kapunk az államkincstárra nézve. Burgaz (2010) a spanyol biztosítási rendszer tapasztalataiból vezeti le a pozitív mérleget 1990-2007 közötti éves átlagos adatok alapján. A leglátványosabb pénzügyi transzfer (támogatás) a biztosított termelők felé a **biztosítási díjak támogatása**, ami a költségvetés számára **évi átlagos 141,2 millió eurót jelentett**. A biztosítások gazdasági elemzésekor általában csak ezt a transzfert szokták figyelembe venni, a továbbiakban bemutatott hatásokat nem.

A központi kormányzat számára **pozitív szaldó elérésének alapfeltétele**, hogy a **kormányzat minden körülmények között betartsa azt az alapelvet, hogy utólag semmilyen biztosítható kockázatra nem ad segítyt**. Ha ezt a feltételt nem tartotta volna be a spanyol kormány, akkor az **évi 141,2 millió euró kormányzati forrásból elősegített biztosítási rendszer feladatának ellátására a kormányzat becsült éves kiadása 730,3 millió euró lenne**, amennyiben nem működne a biztosítási rendszer és olyan mértékben támogatná a gazdálkodókat, hogy az elszenvedett károkat a működő biztosítási rendszer szintjén kompenzálja. Látható, hogy a biztosítási rendszer működtetése évi 589,1 millió euró megtakarítást jelent. Továbbá javítja a mérleget, hogy a gazdálkodóknak kifizetett kártérítés növeli bevételeiket, ami magasabb adóalapot jelent, ennek pozitív hatása az államháztartása évi 15 millió euróra tehető. Ezen kívül még javítja a mérleget, hogy a **biztosítások stabilizálják a termelők jövedelmét**, ami elősegíti őket abban, hogy továbbra is folytassák tevékenységüket vidéken és **elkerüljék a fizetésképtelenség** állapotát, ami mindkét esetben újabb adóbevételeket jelent az államháztartásnak.

A spanyol mezőgazdasági biztosítás továbbfejlesztésének irányait a szakértők következőkben látják:

- **Elérni az egész mezőgazdasági termelés általános védelmét** az ellenőrizhetetlen természeti jelenségektől. Egyre kevesebb termék és kockázat van, amire nem dolgoztak még ki biztosítási opciót, ezért a **teljes mezőgazdasági termelést lefedő biztosítási termékek kidolgozását 2013-ig kívánják elérni**.
- A biztosítottak számára javítani a biztosítási feltételeket, a biztosítási eljárásokat, a termék információkat és a nyújtott szolgáltatások minőségét.
- Új kockázatkezelési és mezőgazdasági krízis modellek kidolgozása a mezőgazdasági biztosítási rendszer keretein belül.
- Segíteni a termelőknek a klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodásban a felgyült kockázatkezelési tapasztalatok hasznosítása révén.

Burgaz (2010) javaslatot tesz a mezőgazdasági biztosítások fejlesztésére az Európai Unióban:

- EU és tagországi szintű intézkedések szükségesek a létező tagországi biztosítási rendszerek javítására;
- az állam teremtsen meg a jogszabályi feltételeit az árvolatilitásra köthető biztosítások számára;
- a mezőgazdasági biztosítások állami támogatása, nevezetesen a KAP keretein belül (tagországi forrásból vagy KAP forrásból vagy mindkét forrásból).

Akár a spanyol, akár az osztrák, akár a francia példát is nézzük meg, mindenhol fontos szerepet játszik az állami támogatás, ami jól jelzi, hogy még egy hosszú, békés polgári fejlődésen átesett termelői kör esetében is jelentősen elválhat egymástól az adott veszélynemre vonatkozó díjvállalási hajlandóság és az e veszélynem okozta kár – a termelők tehát következetesen alulbecslik a veszélynemek okozta károkat. Ha az állam nem akar jelentős kártérítési összegeket kiadni, érdemes pótolnia a károk és a díjak közötti rést – ezáltal az állam ugyanakkora összegből jóval nagyobb védelmet adhat a termelőknek – ugyanabból a pénzből jelentős termelői díjakat is megmozgatva.

4. Az agrárkockázatok kezelésének főbb csomópontjai

4.1. Egy új kockázatkezelési rendszerrel szembeni elvárások és korlátok

Az előző fejezetekben felvázoltuk a hazai kockázatkezelési rendszer kudarcait és ennek okait. Számba vettük a termelői hozzáállás korlátjait, és bemutattunk néhány sikeres európai példát, amelyek az itthon kudarcos problémákra nyújtanak megoldást.

Ha e tényekhez hozzászámítjuk, hogy a **klimaváltozás hatására mind szélsőséesebb az időjárás** (pl.: 2010.), a **hazai biztosítók közül** pedig – éppen az elmúlt fél évtized súlyosan veszteséges volta miatt – többen is elkezdtek kivonulni bizonyos kockázati körökből (pl.: állati baleset-betegség-biztosítás), sőt **egyesek a hazai piacról való teljes kivonulást fontolgatják**, jól láthatjuk, hogy a **hazai kockázatkezelési rendszer jelenlegi formájában fenntarthatatlan**, és nemhogy fejlődne, de visszafejlődik úgy a veszélynemek, mint a penetráció vonatkozásában.

Megállapítható tehát, hogy a hazai kockázatkezelési rendszer esetében **haladéktalan állami beavatkozás szükséges: indokolt egy új, hosszú távon is fenntartható, a jelenlegi kockázatkezelési rendszer hiányosságait kezelő rendszer alapjainak kidolgozása**, mert csak így akadályozható meg, hogy a hazai termelők teljesen kiszolgáltatottá váljanak az időjárás viszontagságaival szemben.

Amennyiben tehát **új kockázatkezelési rendszert** kívánunk kialakítani, annak **törekednie kell az eddig elért vívmányok megtartására**, viszont célszerű **meghaladnia a jelenlegi rendszert mindazokban a fogyatékosságokban, amelyek ennek legsúlyosabb hibáit jelentik**. Ennek megfelelően az új hazai kockázatkezelési rendszernek a következő feltételeket kell teljesítenie:

- A. **Legalább annyi termelőt érjen el az új kockázatkezelési rendszer, mint a jelenlegi Nemzeti Agrárkárenyhítési Rendszer**, de inkább növekedjen a lefedettség. Ennek oka egyszerű: 15-18 év után a NAR-ral végre sikerült kitörni az ad hoc állami kifizetések rossz köréből, amely a termelőket ellenérdekelte tette a tudatos kockázatkezelésben, biztosítás kötésében. A NAR ezen vívmánya csak úgy őrizhető meg, ha minden termelő kötelezően (erősen ajánlottan) tagja marad az új rendszernek is, és nem lesznek olyan nagy termelői csoportok, amelyek – mivel kimaradnak a rendszerből – némi jogalappal követelhetnek állami segítséget.
- B. **Legalább olyan szintű kárra nyújtó védelemben részesüljön minden termelő, mint a jelenlegi NAR-ban** – ez annyit jelent, hogy az alapvető rendszernek legalább az input-költségek egy részét fedeznie kell.
- C. A kockázatkezelési rendszeren belül a **biztosítás terjedjen ki a ma még nem biztosítható, csupán kárenyhítésben részesülő kockázatokra – aszály, belvíz, árvíz, tavaszi fagy – is**. Ezáltal válik érdemivé a rendszer megújítása.
- D. Az új kockázatkezelési rendszer **minden szintjén jobb nyomonkövethetőséget indokolt elérni, mint a NAR-ban**. Ez a kitétel jelenti a rendszer hosszú távú finanszírozhatóságának elsődleges alapját.
- E. Az új kockázatkezelési rendszernek számításba kell vennie a magyar költségvetés erős leterheltségét, ezért **alapvetően EU-s forrásokon kell alapulnia a rendszer állami, kiegészítő finanszírozásának**. Ennek keretét a 2007-2013 közötti időszakban a Tanács 73/2009/EK rendeletének 70. és 71. cikkelye jelöli ki, amely szerint a közvetlen kifizeté-

sek maximum 10%-a modulálható, ebből az összegből pedig maximum 6,5 százalékpont fordítható kockázatkezelési célokra.²⁵

- F. Ugyanezen okból a **rendszer indulásakor szolid, az anyagi bázissal arányos kockázatviselés szükséges, olyan tartalékok megképzése céljából, amelyek a jövőbeni nagy-károk fedezetét szolgálhatják.**

A fentebb felsorolt elvárások és korlátok nyilvánvaló ellentétben állnak egymással: az A pontban foglalt cél, a termelők minél szélesebb körű lefedése minél alacsonyabb biztosítási díjakat kívánna, viszont egy széles termelői kör mellett a C pontbeli cél, a kockázatok kárenyhítésnél magasabb, biztosítási szintű védelme nagyon magas kárkifizetéseket eredményezne, amelyeket alacsony díjak mellett csak nagy állami díjtámogatással lehetne megvalósítani, ami viszont az E és F pontokkal áll szemben.

Látható tehát, hogy **keskeny az az ösvény, amely elvezet egy működőképes, hosszú távon is fenntartható kockázatkezelési rendszerhez** – mindezt úgy, hogy figyelembe kell venni az F pontot is, amely előírja, hogy a rendszer lehetőleg indulásától legyen önfenntartó, és már kezdettől se szoruljon plusz állami támogatásra az EU-s kereteken kívül – még kedvezőtlen évjárat esetén sem.

A fenntartható új kockázatkezelési rendszer játéktere a következőkben összegezhető. Mivel vélhetően kevesebb lesz az állami támogatás annál, hogy az összes termelő összes kockázatát a termelők által fizetett díjon felül a felmerülő éves átlagos kárnagyságig kipótolja, dönteni kell, miből lép vissza a rendszer: kevesebb veszélynem felvállalása, szűkebb kockázat-meghatározás, vagy a károk nem 100%-os fedezése, vagy nem az összes termelő részvételével – vagy ezek kombinációjával.

4.2. A kockázatkezelési rendszerek legfontosabb jellemzői és az ezekhez kapcsolódó döntési pontok

Amint az elvárásokból és korlátokból is jól látható, a mezőgazdasági kockázatok pénzügyi, biztosítási alapú kezelése egy rendkívül bonyolult, sokrétű, nehezen áttekinthető problémahalmaz, amelynek nagyon sokféle vetülete, ezáltal nagyon sokféle megoldási módozata lehet. Ezt a bonyolultságot jól példázza a különböző országokban működő különböző, egymástól alapjaiban is rendkívül eltérő biztosítási szisztéma. Annak érdekében, hogy ez a **problémahalmaz áttekinthetővé váljon, felvázoljuk, hogy egy általában vett biztosítási rendszernek melyek a legfontosabb kritériumai**, és ezek milyen viszonyban állnak egymással. Ezáltal kirajzolódnak azok az egymással összefüggésben álló döntési pontok, amelyek megadják egy biztosítási rendszer fontosabb sajátosságait. **E séma alapján könnyen áttekinthetővé válik az általunk javasolt kockázatkezelési modell, és összevethetővé válik a más országokban alkalmazott kockázatkezelési rendszerekkel.**

A. Milyen kockázatok ellen nyújt fedezetet az új kockázatkezelési rendszer, milyen fogalom meghatározás tartozik ezen kockázatokhoz?

- Egy biztosítási rendszerrel elsődleges kérdés, hogy milyen kockázati kört fed le. Ehhez azonban részletekbe menően célszerű megvizsgálni, hogy az adott biztosítási rendszer mit ismer el kárnak, tehát milyen a rendszer fogalomkészlete. Egy a köznapi beszédben is használt kifejezésnek pl.: „aszály” e köznapi és igen tág értelemez képest pon-

²⁵ A 2013-2020 közötti Közös Agrárpolitika reformja ebből a szempontból nagy kérdéseket vet fel: fennmarad-e a biztosítási díjtámogatás lehetősége 2013 után, esetleg másfajta keretek között kerülhet sor a mezőgazdasági kockázatok kezelésére?

tos, kvantitatív paraméterekkel körülírt meghatározása van a biztosítási rendszerekben, amelyek lehetővé teszik, hogy kármegállapításkor mindkét érdekelt fél (a termelők és a biztosító) által minimalizálhatóvá váljon a félreértés kockázata, és mindkét fél megelégedésére teljesíthetővé váljon a biztosítási szerződés. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy a fogalmak meghatározásának alapját nem tudományos kritériumok, hanem a rendszer pénzügyi teherbíró képessége határozza meg: egy tágan értelmezett káresemény-leírás sokkal nagyobb kárfizetést generál, mint egy szűkebb, szigorúbb fogalom meghatározás.

B. Kötelező vagy szabadon választható a kockázatkezelési módozathoz való csatlakozás, esetleg léteznek fokozatok?

- Alapvető kérdés egy biztosítási rendszerben, hogy a termelői közösség hány százaléka vesz részt benne, hiszen minél nagyobb a kockázati közösség, annál nagyobb eséllyel sikerül szétteríteni a közösség tagjai között a felmerült károkat, így annál alacsonyabb lehet a biztosítási díj. Ehhez a kérdéshez kapcsolódik egyrészt a termelői attitűd a biztosításhoz – ha a termelői közösség nem preferálja a biztosításokat, akkor hiábavaló arra várni, hogy nőjön a kockázati közösség – ilyenkor érdemes elgondolkodni a kötelező rendszer bevezetésén. A másik fontos elem a termelők kockázatviselési hajlandósága, az új kockázatokért adott termelői díjfizetés. Ha ez alacsony, akkor magas állami díjtámogatás szükséges annak érdekében, hogy a károk fedezhetőek legyenek – ez azonban az állami támogatás véges volta miatt alapvetően határozza meg, hogy milyen fokú és kiterjedésű kockázatviselésre lesz képes az új rendszer, és be lehet-e vonni az összes termelőt, vagy van-e köztük olyan csoport, amely nagyobb díjfizetési hajlandósága okán magasabb szintű biztonságot nyerhet. E kérdés eldöntése nagyban befolyásolja a későbbi kárszisztéma formáját.

C. Egyedi vagy átalánydíj-fizetés?

- Alapvető kérdés, amely jellegét tekintve már a kockázatkezelési rendszer konkrét megvalósulásait is meghatározza. Ha ugyanis egyedi díjas a rendszer, akkor azon területek, amelyek kárveszélyesebbek, sokkal magasabb díjjal lesznek biztosíthatóak, mint a kedvezőbb adottságú területek. Ráadásul a biztosítás kezelni tudja az egyes termelők közötti különbséget: az aszály és belvíz ellen védekező (pl.: talajlazítást végző) termelő kisebb kárai nyomán kedvezőbb díjjal kaphat biztosítást, mint ezt nem megtevő társa. Ez a rendszer azonban a termelők és káraik folyamatos nyomon követését igényli, és nagyon komoly informatikai háttérrel követel meg. Az egyedi díjak fő veszélye, hogy egyes kárveszélyes helyeken olyan magassá válhat a díj, hogy az ott gazdálkodók kiesnek a rendszerből – ezáltal viszont csökken a kockázati közösség is, ami a díjemelés irányába hathat. Az átalánydíjakkal fordított a probléma: ebben a szisztémában az a veszély merül fel, hogy a legjobban gazdálkodó, legkevésbé kárveszélyes helyen termelők lépnek ki, ugyanúgy a kockázati közösség kontraszelektív szűkülését okozva. Ugyanebbe a kérdéskörbe tartozik, hogy vajon a különböző kockázatok nem érdemes-e egy veszélyközösségbe (biztosítási konstrukcióba) vonni – így több esély van rá, hogy kisebb lesz a rendszer finanszírozási igénye, és nem lép fel káros szelekció (csak a nagy kockázatú termelők maradnak a rendszerben).

D. Állami vagy nemzetközi viszontbiztosítással?

- Ez a kérdés alapvetően azért merül fel, mert a mezőgazdasági biztosítók külföldi tulajdonban vannak, így gyakran nem közvetlenül a piacról, hanem az anyacégükön keresztül veszik meg ezt a szolgáltatást. Így fennáll a veszélye, hogy ilyen formában kerül kivonásra a termelőknek a biztosítás kötéséhez nyújtott állami támogatás. A gondot az jelenti, hogy az államháztartás helyzete gyakran kétségessé teszi, hogy egy katasztrófa esetén helyt tudna-e állni – szemben a viszontbiztosítókkal, amelyek a kockázatok világszintű terítésével csökkenthetik saját kockázataikat.
- A magánjellegű viszontbiztosítással kapcsolatban viszont kedvezőtlen tendencia, hogy a számviteli szabályok úgy módosultak, hogy a biztosítók egyre kevésbé képezhetnek tartalékot éves nyereségükből az olyan évekre, amelyekben több a kár a szokásosnál.
- Mi történik akkor, ha egy évben jelentős károk történnek egy országban? Egyrészt fizet a viszontbiztosító, másrészt veszteséges lesz a közvetlen mezőgazdasági biztosító. Ennek következménye a következő évbeli díjemelés, ami kompenzálja a korábbi évek veszteségét. Így elmondhatjuk, hogy azzal, hogy a számviteli szabályok ellehetetlenítik a biztosítói tartalékképzést a nagy károkra, csupán azt érik el, hogy a múltbeli díjfizető termelők helyett a jövőbeli díjfizető termelőkkel fizettetik meg az adott évi nagy károkat. Nagyobb problémát jelent, hogy a saját tartalékok képzése és az ebből való nagykár-fedezés csupán egy tökéletes tőkepiacon jelentene megegyező költséget a tartalékok nélküli, biztosítói veszteségből, végső soron hitelfelvételből kifizetett nagykár-fedezéshez képest. Így azzal, hogy a biztosítókat rákényszerítik a hitelezők igénybevételére a nagykárok fedezésékor, a saját tartalékhoz viszonyított magasabb kamatok miatt tulajdonképpen éppen a mezőgazdasági biztosításokat drágítják meg, hiszen nem csak a nagykár összegét, de annak hitelkamatát (ami biztosan magasabb, mint a saját tartalékon képződő kamat elvesztésének lehetőségköltsége – opportunity cost-ja) is.

E. Kárfelmérés statisztikai vagy kárszakértői alapon – térségi vagy táblaszintű kockázat-vállalás?

- A kockázatkezelési rendszer egyik kulcseleme az erre a kérdésre adott válasz. E kérdés mentén alapvetően két modell válik el világosan egymástól, amelyek között viszonylag nehéz az átjárás. Az egyik modell az all risk biztosítások köre, amelyek alapvetően nem bonthatóak többféle kockázatra (nem lehet külön aszályra biztosítást kötni), nem lehet táblaszinten kezelni őket, nem lehet nyomon követni a kármúltat, ezáltal csak (térségekre meghatározott) átalánydíj lehetséges, csak térségszintű (minden biztosítottat érintő) kárkifizetés lehetséges, függetlenül attól, hogy az adott termelőnek volt-e kára vagy sem. Az viszont, hogy hol, melyik térségben kell károkat téríteni, statisztikai alapon (meteorológiai adatok alapján) megállapítható. A másik mód az egyedi- és csoportkár-biztosítások. Itt azáltal, hogy a károkat kárszakértő méri fel, lehetséges a táblaszintű kárkezelés, az egyedi kár-biztosítás, a termelő saját hibájából bekövetkező kár kizárása, a kármúlt nyomon követése és ennek megjelenítése a díjakban (egyedi díjfizetés), célzott, csak a károsodott termelőt érintő kárkifizetés. Viszont a kárszakértőnek ki kell mennie minden táblához, ahol a termelő úgy érzi, károsodás történt – annak minden költségével egyetemben. Az all risk kisebb költséggel kezelhető, de pontatlanabb, ezért ugyanazt a kárt nagyobb, a káron túl is nyúló kifizetéssel tudja lefedni. Az egyedikár-kárszakértői modell precíziósabb, kisebb kárkifizetést igényel, viszont jelentős az üzemeltetési költsége.

F. Állami adminisztrációval vagy magánbiztosítókkal, vagy köztes (nem profitorientált, de nem is állami) szervezet közbeiktatásával?

- Egy kockázatkezelési rendszer adminisztrációját attól függően érdemes megválasztani, hogy milyen egyéb paraméterek jellemzik a rendszert. Egy állami rendszernek inkább megfelel a kötelező részvétel, amely átalánydíjakkal dolgozik, állami fedezettel rendelkezik, és statisztikai módszerrel működik, míg egy magánbiztosítón alapuló inkább szabadon választható, egyedi díjas, magán-viszontbiztosítókkal dolgozik, és használja a kárszakértői gárdát. Azonban nem törvényszerű, hogy így legyen a dolog: ennél jóval többféle variáció elképzelhető, ráadásul akár az is, hogy a katasztrófa elleni védelem mindenki számára kötelezővé válik, míg az e feletti kockázat támogatott módon és szabadon megköthetővé válik a magánbiztosítóknál. De osztrák mintára alapítható nonprofit szervezet, amelynek viszont ügynökei lehetnek a magánbiztosítók.

G. Azonos vagy versenyző (üzleti) biztosítási konstrukciókkal?

- Ez a kérdés szorosan kapcsolódik az előző ponthoz. Nyilván egy állami rendszerben nincs helye versenyző konstrukcióknak, viszont egy magánjellegű rendszerben is kötelezően elő kell írni azokat a paramétereket, amelyek alapján egy új konstrukció bekerül a támogatott körbe vagy sem. Természetesen egy kötelező biztosítási konstrukció esetén is lehet verseny a magánbiztosítók között: ki milyen szolgáltatást nyújt az ügyfeleknek egyéb téren.

4.3. Egy új kockázatkezelési rendszer felépítésének lépései

Egy új kockázatkezelési rendszer felépítése alapvetően hosszadalmas feladat, mivel sok apró részletet kell tisztázni, és nagyon komoly adatgyűjtésekre, elemzésekre van szükség ahhoz, hogy megalapozottan, minden szereplő számára meggyőző módon és meggyőző számítások alapján el tudjon indulni a rendszer felépítése. A rendszer implementálásának **első lépése a konstrukciót és a nagyságrendeket feltáró előtanulmány elkészítése**, amely tisztázza, hogy hogyan tud megfelelni az új rendszer a vele szemben támasztott elvárásoknak, milyen alapvető metodikát használ, és milyen várható pénzügyi terheket ró az egyes szereplőkre.

A következő lépéseknek azt kell megcélózni, hogy **minél pontosabban, regionálisan is elkülöníthető módon kerüljenek leírásra az egyes károk, annak érdekében, hogy elkerülhető legyen a kontraszelekció, amely alapjaiban veszélyeztetné az új rendszert**. A veszélynek káros hatásának egyenkénti elkülönítésével és regionális bemutatásával, tehát egy országos kockázati térkép elkészítésével olyan eszközt kapunk meg, amely garantálja a biztosítóknak és a viszontbiztosítóknak, hogy ha csak belvizes vagy aszályos területekről jelentkeznek termelők az új biztosításokra, akkor se legyen veszteséges az új kockázatkezelési rendszer. Ez már a rendszer finomhangolásához tartozik. A kockázati térkép jelentheti az alapot a biztosítókkal szembeni állami elváráshoz is, hogy az egyes veszélynek és növények esetén milyen peremfeltételek (önrész, díj stb.) esetén kapnának díjtámogatást.

Ebben a munkamenetben alakulhat ki tehát az a garanciarendszer, amely biztosítaná, hogy az egyes biztosítók az új kockázatok bevonása esetén se szenvedjenek el nagy károkat, hiszen gyakorlatilag minden települést tartalmazóan elkészülhetne az a díjvállalási füzet, amelynek díjtáblázatai alapján a támogatott biztosítási konstrukció kifuthatna. Ezt az induló biztosítási táblát váltaná fel lassan a biztosítási kármúltat figyelembe vevő bonus-malus rendszer.

Az országos kockázati térkép információi teszik lehetővé, hogy az előtanulmányban foglaltaknál pontosabb képet kapjunk a kockázatvállalás mértékéről, a díjak nagyságendjéről. Az ezen adatokon alapuló új modellszámítások teszik lehetővé, hogy a díjakkal és kockázatokkal kapcsolatos állami elvárások és terhek (ezáltal az EU felé megfogalmazott forrásigény) megfogalmazódjanak.

Ebben a munkamenetben kerülhetnek tisztázásra azok a kérdések is, amelyek nem tartoznak ugyan a rendszer lényegéhez, de lényegesen befolyásolják annak működését (biztosított termény árazása, ennek kapcsolata a díjakkal, az egyes szereplők információkezelésének időbeli összehangolása, határidők, meghatározása). Ezen információk és meghatározások az új kockázatkezelési rendszer azon szintjét jelentik, amelynek a termelői részvétel változásával, a rendszerbeli tartalékok növekedésével együtt kell változnia, így **évenkénti megújításukra van szükség.**

Ezt követné egy folyamatos évenkénti megújítási munka, hiszen a termelői attitűdök, a klímaváltozás, a termelői részvétel és a tartalékok változása folyamatos ellenőrző-fejlesztő munkát igényel. Így, folyamatos munka mellett válhat egy rendszer sikeressé – mint a spanyol rendszer 90 év alatt, az osztrák 60 év alatt, vagy a francia rendszer 40 év alatt.

5. Modellszámítás egy jövőben bevezetendő agrárkockázat-kezelési modellre

5.1. Az új kockázatkezelési rendszer leírása

A korábban megfogalmazott elvárások és korlátok olyan kihívásokat fogalmaznak meg, amelyeknek egyféle rendszerrel nem lehet megfelelni.

Legalább két pillérre van szükség ahhoz, hogy az összes követelménynek eleget tehessen az új kockázatkezelési rendszer. Ezek közül a **tisztán állami I. pillér felelne meg azon követelményeknek, hogy minden termelőt érjen el a kárenyhítés érdekében. A II. pillér pedig megteremtene a termelők magas szintű biztosítási védelmét az új veszélynevekkel szemben és annak nyomon követhetőségét.** Nyilvánvaló, hogy a termelők magas szintű biztosítási védelméhez **szükséges az üzleti biztosítók bevonása a II. pillérbe.** Ezáltal az üzleti biztosítók 20 éves tapasztalata, a termelőkkel való hosszú távú együttműködése és anyagi felelősségvállalása elősegítheti a II. pillér kiteljesedését, miközben mindkét pillér figyelembe venné a magyar költségvetés lehetőségét és az e célra 2013-ig rendelkezésre álló EU-s források végességét.

Felvetődik a kérdés, hogy **miért nem egy rendszer keretében** (vagy csak üzleti biztosítói alapon, vagy csak állami-statisztikai alapon) kerül kezelésre a termelői kockázatkezelés kérdésköre?

Ennek alapvetően két oka van. **Az üzleti biztosítói modellel szemben, amely precíziósan minden károsulthoz szakértőt küld, az a legnagyobb kifogás, hogy alapvetően nincs felkészülve arra, hogy olyan tömegű új szerződést kezeljen, ahány új termelő átlépésére akárcsak a NAR-ból számítani lehet.** Az üzleti biztosítókkal szerződésben levő jelenlegi termelői kör szerződésszáma alig éri el a 20 ezer darabot, e kör kiszolgálását kb. 150-200 mezőgazdasági kárszakértő végzi el. Ez a kapacitás képtelen lenne fogadni a jelenlegihez hasonló nagyságrendű újabb termelőket.

Az állami, NAR-hoz hasonló modell fő problémáját a pontosság hiánya és az ebből eredő túlzott anyagi igény adja: nem érdemes egy olyan rendszerben jelentős támogatást nyújtani, ahol nem csupán azoknak ad kártérítést, akiknek valóban volt kára (ezáltal erősen megnőne a „haszontalanul”²⁶ kifizetett összeg). Ez a helyzet az all risk modellel. **Ha viszont nem statisztikai alapon kívánjuk működtetni a rendszert, hanem ellenőrzést akarunk bevezetni, akkor már a gyakorlatilag a II. pillérnél, az üzleti biztosítás lényegénél járunk, amit érdemes azokra bízni, akik a leginkább értenek hozzá – a biztosítókra.**

Az I. és II. pillérből álló, az állam és a biztosítók együttműködését feltételező vegyes rendszer egyik **fontos előnye, hogy két rendszert egyszerre próbálna alkalmazni** a hazai kockázatkezelési eszköztárba. Ennek előnye, hogy az alapvetően **konzervatív hazai termelői társadalom számára két olyan szereplő helyére lép a két új rendszer, amelyeket már megszokott és jól ismer, így a reform talán könnyebben elfogadhatóvá válna számára.** Így a NAR helyébe beléphetne az I. pillér, míg a biztosítók eddigi kínálata kibővíülhetne és átalakulhat a II. pillér elvei szerint.

Emellett **fennmaradna az állami lehetőség arra, hogy bizonyos türelmi időszak után értékelje e rendszereket, és a nem megfelelően működő rendszert átalakítsa vagy megszüntesse.** Ha a prémium rendszer nem váltaná be a hozzá fűzött reményeket (penetráció növekedése), és nem tudná felhasználni a hozzá rendelni kívánt forrásokat, akkor lehetőség lenne ezen összegek átcsatolására az I. pillérbe.

²⁶ „Potyautas magatartás”.

A vegyes rendszerben az **I. rendszer fő célja** lehetne, hogy termelői szempontból minél **olcsóbban** (de a NAR-díjakkal nagyobb összegért) nyújtson **minimális** (de előre megállapított) **védelmet** minél több termelő számára **az ad hoc kifizetések helyett**. Ezzel szemben a **II. rendszer** a termelői **díjfizetés-összeg maximalizálásánál** olyan nagyságrendű termelői kört foglalna magában, amelyen belül már (a termelői díjakhoz képest) az alacsonyabb állami díjtámogatás mellett is helyreállna az egyensúly a díjbevételek és kárkifizetések között.

Mindkét pillérről elmondható, hogy – akárcsak a NAR – **csak a növénytermesztés kockázataival foglalkozna**. Ennek alapvető oka, hogy az állattenyésztés természeti viszonyokhoz kapcsolódó kockázatai nagyságrendileg kisebbek, mint a növénytermesztésé. A legnagyobb tételt jelentő baleset-betegség okozta állat-elhullások pedig, sokkal inkább kezelhetőek üzemi szinten, mint a növénytermesztési kockázatok. Ráadásul a 2000-es évek elején éppen az állattenyésztés biztosítási díjtámogatása során alakultak ki olyan anomáliák, amelyek végül elvezettek a hazai biztosítási díjtámogatási rendszer megszüntetéséhez. Emellett azonban hosszabb távon indokolt az állatbiztosítások e rendszerekbe való bevonása.

Az általunk javasolt rendszer ezen felül nem foglalkozna sem az erdészet, sem a halászat, sem a vadgazdálkodás kockázatkezelésének kérdéseivel, mert egyrészt ezen ágazatok alapvetően szűk termelői kört érintenek, másrészt rendkívül speciális eseteknek tekinthetőek, amelyekre nem alkalmazhatóak a növénytermesztés és az állattenyésztés biztosítása során követett elvek.

5.1.1. I. pillér

5.1.1.1. Leírás

A Nemzeti Agrárkárnyújtási Rendszer helyett javasolt, I. pillért jelentő, állami rendszer alapstruktúrája a következő:

1. **Támogatott kockázatok köre: ún. all risk rendszer.** Függetlenül attól, hogy a kárt mi okozta, minden termés kieséssel számol a rendszer, még ami a termelő saját hibájának köszönhető. A rendszer ebben a formájában hozamgarantált, a kiesett hozam központilag rögzített mértéke mellett.
2. **Támogatott növénykultúrák köre: főbb növények – búza, kukorica, árpa, napraforgó, repce, szőlő, alma.** Azokra a fő növényekre érdemes bevezetni ezt a rendszert, amelyeket jellemzően az egész országban, minden kistérségben termelnek, így egy-egy kistérségben több termelő is foglalkozik velük, egyes termelők tudatos lépései (pl.: termés feketén való értékesítése, amely nem jelenik meg a statisztikában) pedig, nem befolyásolják érdemben a kistérségi átlagot.
3. **Kötelező rendszer:** lehetőség szerint minden olyan mezőgazdasági termelőnek részt kell vennie, aki nem rendelkezik biztosítással a II. pillérben.
4. **Kistérségi átalánydíjas rendszer:** nem üzemenkénti, hanem kistérségi átalánydíjak kerülnek megállapításra. Ezen belül kistérségi szintű bonus-malus rendszer működne ha a kistérség esetében gyakori a kárkifizetés, annál a kistérségnél egyrészt romlik a kistérségi átlag (egyre nehezebb lesz átlag alatti eredményt elérni), másrészt növekszik a díj. Az erősen és kevésbé károsodó kistérségek között a szolidaritás jegyében lenne keresztfinanszírozás a károsodó kistérségek javára.
5. **Állami viszontbiztosítású rendszer:** a befizetett díjból károkra ki nem fizetett rész egy állami „forgóalap” tartalékába kerülne, az ebből a tartalékból nem fedezhető nagyobb károk esetén pedig a központi költségvetés tartaléka terhére történne meg a kifizetés.

6. **Kárfelmérés statisztikai alapon:** az állami szervek növényi kultúrákra végzett kistérségenkénti hozambecslése és az adott kistérség 5 éves mozgóátlagának eltérése alapján kerül megállapításra a kár az adott kistérségben. Amennyiben a hozamcsökkenés meghalad egy bizonyos szintet, az adott kistérség az adott növényi kultúrára kártérítésre lesz jogosult a kárkülönböztetés és az ezt alulmúló kistérségi átlaghozam különbségének bizonyos mértékéig.
7. **Állami adminisztrációval:**
 - a. Regisztráció: a rendszerbe tavasszal üzemenként jelentkezik be minden egyes termelő a terület nagysága és a biztosítható növényi kultúrák felsorolásával. Az adott évi kistérségi díjszabás alapján pedig, befizeti a biztosítási díjat.
 - b. Ősz végén a kistérségi hozamstatisztikai adatok alapján megállapításra kerül, hogy mely kistérségben mely növények teljesítettek az átlagos küszöbérték alatt.
 - c. A károsult kistérségi szinten az összes, a rendszerben regisztrált, az adott növénykultúrát termesztő termelője bevallott növénykultúrája területe alapján megkapja a kárkifizetést, függetlenül attól, hogy milyen kár keletkezett.
 - d. Az adott évi károk felmérése után újra kiszámításra kerülnek a kistérségi átlagok, kárkülönböztetés, növényenkénti kárenyhítési árak és díjráták, s a következő év tavaszán nyilvánosságra hozzák ezeket.
8. **Azonos üzleti konstrukcióval:** minden egyes növénykultúrára egyféle állami konstrukció lesz köthető.

5.1.1.2. Modellszámítás az I. pillér káraitól és a biztosíthatóság ebből következő mértékéről

Az I. pillérbeli kárfogalom és térítési nagyságrend meghatározásához **szükséges az e pillérben felmerülő károk nagyságrendjének idősoros modellezése, annak érdekében**, hogy a rendszerbe belépő termelők **kárenyhítési igénye arányos maradjon a befizetett díjakkal** és az e rendszerbe utalt **állami támogatás nagyságával**. Így a rendszer még nagy károk esetén sem szorul állami többletforrásra.

Az I. pillér modellezésénél a következő feltételezésekből indultunk ki:

- minden 2 EUME feletti hazai mezőgazdasági termelő tagja a rendszernek
- az állam nem kíván a jelenlegi NAR-ba helyezett összegnél (kb. 2,5 Mrd Ft) nagyságrendileg nagyobb támogatást adni a rendszernek
- a jelenlegi NAR-ba befizetett termelői díjakkal nagyságrendileg megegyező díjakat alkalmazna a rendszer.

A modellezés során a kistérségi hozam adatok híján a Tesztüzemi rendszer 9 éves adatait (2001-2009) használtuk fel. 170 magyarországi kistérségre vetítve az összes kistérség esetében évenként kiszámoltuk a hipotetikus, adott kistérségben működő tesztüzemek adott évi hozamadatainak átlagaként adódó kistérségi hozamokat az I. pillérbe vont növényekre (búza, kukorica, árpa, napraforgó, repce, szőlő, alma) esetében. A 170 kistérségre 9 évre kaptunk egy-egy növényi hozam adatot (kivéve az ország minden kistérségében nem termesztett szőlőt és almát). E hozam adatok átlaga adja a 9 éves hozam átlagokat a 7 növényre a 170 kistérségben. A 9 éves hozam átlagtól számított negatív eltéréseket tekintettük kárnak, amit kistérségenként megszoroztunk a növény- és ültetvényterületekkel, majd a 2009. évi termelői átlagárakkal. Ezeket az értékeket összegezve megkaptuk, hogy 2001 és 2009 között milyen nagyságrendű károk keletkeztek országosan.

Emellett a 9 éves kistérségi hozam átlagokhoz viszonyított negatív eltérések átlaga megszorozva a kistérségi vetésterületekkel és a 2009. évi árakkal, adja egy átlagos év átlagos veszteségének nagyságát.

Mind az évenkénti kárnagyságok, mind a 9 éves átlagos kárnagyság esetében 5%-os lépésközzel csökkentettük a 9 éves kistérségi átlaghozamokat. A károk pedig az aktuális kistérségi hozam és az 5%-os lépésközzel csökkentett átlaghozam közötti érték. Ezáltal az átlag csökkenésével párhuzamosan a kárnagyság csökken. Az így összeállított kár-adatsor alapja lehet a kistérségi kárkülönbözet és a termelői biztosítási díjak megállapításának.

A fenti okfejtés képletekkel levezetve a következőképpen néz ki:

$$e_{j,t} = \frac{\sum_{i=1}^n f_{i,t} q_{i,t} p_{2009}}{\sum_{i=1}^n f_{i,t}}$$

$$\bar{e}_j = \frac{\sum_{t=1}^m e_t}{m}$$

$$g_j = \frac{\sum_{t=1}^m (e_{j,t} - \bar{e}_j)}{m} \quad \forall e_{j,t} \leq \bar{e}_j$$

$$s_j = F_j g_j$$

$$S = \sum_j^{268} s_j$$

$$\bar{e}_{j,k} = \bar{e}_j$$

$$\bar{e}_{j,k+1} \Leftarrow \bar{e}_{j,k} - 0,5 \bar{e}_{j,k} \quad \forall k, g_j, s_j, S$$

ahol:

- q = termésátlag (t/ha)
- f = betakarított terület (ha)
- i = gazdaság (1, 2, 3, ..., i , ..., n)
- p = országos egységár (1000 Ft/t)
- t = év (2001, 2002, 2003, ..., t , ..., 2009)
- m = adatbázisbeli évek száma, 9
- j = kistérség (1, 2, 3, ..., j , ..., 268)
- e = hozamérték (1000 Ft/ha)
- $\bar{e}$ = átlaghozam-érték (1000 Ft/ha)
- g = hozamérték-kiesés (1000 Ft/ha)

F = kistérségi betakarított terület (ha)
 s = kár (1000 Ft)
 S = országos kár
 k = átlaghozam-érték korrekció (1, 2, 3, ..., k , ..., 21)

A 2001-2009 közötti évjáratokban átlagosan (2009-es áron számolva) évi 60 milliárd forint kár keletkezett a 7 növényben, ha kárnak vesszük minden olyan kistérség évjáratát, amikor az adott kistérség átlaghozama ugyanezen kistérség 9 éves átlaga alatt maradt (kár = átlaghozam - aktuális éves hozam)²⁷. Ha csak azokat a hozamkieséseket vesszük figyelembe, amelyek a 9 éves átlagok 95%-a alatt maradnak, tehát 5%-kal csökkentjük a kárküszöböt, akkor már csupán évi 49 milliárd forint a kár összege. 50%-os kárküszöbnél (az átlagos hozam felénél kisebb hozamú kistérségek kárait összesítve) már csupán 4,3 milliárd forint az éves kár összege (36. táblázat).

36. táblázat

A kárnagyságok változása az I. pillérben a 9 éves kistérségi átlagok, mint kárküszöbök lépcsőzetes csökkentésével²⁸

millió forint

Kárküszöb az átlaghozam százalékában	Búza	Kukorica	Árpa	Napraforgó	Repce	Alma	Szőlő	Összesen
100,0	11 747	25 037	3 081	4 782	4 832	3 393	7 907	60 779
95,0	8 820	20 729	2 399	3 460	3 918	3 008	7 078	49 411
90,0	6 525	16 948	1 838	2 400	3 140	2 649	6 304	39 804
85,0	4 725	13 537	1 371	1 617	2 508	2 317	5 620	31 695
80,0	3 278	10 528	1 006	1 034	1 980	1 997	4 981	24 803
75,0	2 197	7 923	749	644	1 556	1 701	4 375	19 144
70,0	1 423	5 765	562	386	1 199	1 425	3 845	14 605
65,0	885	4 003	422	228	916	1 186	3 375	11 014
60,0	509	2 615	310	139	689	971	2 926	8 159
55,0	292	1 644	214	83	514	777	2 485	6 009
50,0	153	906	153	51	376	618	2 068	4 326
45,0	62	448	104	32	276	508	1 685	3 116
40,0	32	218	71	20	199	410	1 333	2 283
35,0	10	91	50	11	137	318	1 011	1 629
30,0	3	30	35	6	92	243	705	1 113
25,0	-	9	25	3	56	179	440	713
20,0	-	2	17	1	30	120	216	386
15,0	-	-	12	-	15	80	92	198
10,0	-	-	7	-	4	43	20	74
5,0	-	-	2	-	0	16	2	21
0,0	-	-	-	-	-	-	-	-

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

²⁷ A számításban fellelhető, a Varga (2010) által számított 70 milliárdos gabonakárhoz viszonyított csökkenés alapvető oka a károk kistérségi szintű kezelése, amely esetben a termelői károk egy részét az azonos kistérségbeli, más termelőknél mutatózó kedvezőbb terméseredmények részben kiegyenlítik, így a végső kárösszegben már nem jelennek meg.

²⁸ Az alma és a szőlő esetében a kis elemszám miatt az adatok fenntartással kezelendők.

Jól látható tehát, hogy az **all risk rendszerben**, kb. **5 milliárdos éves kárenyhítési keret** esetén, a felmerülő **károk 100%-ának térítésekor legalább 50%-kal kell csökkenteni a kárkűszöböt, hogy finanszírozható legyen a rendszer.** Ez egy átlagos kistérségben búzából 2 tonnás kistérségi átlag alatti hozamot jelent (a 2 tonna és a tényleges hozam közötti nagyságot, tehát 1,5 tonnás kistérségi átlag esetén 0,5 tonnát térítve), kukoricából 3 tonna alatti hozamot, napraforgóból és repceből 1-1 tonna alatti hozamot jelent, tehát csak ekkor lépne be az I. pillér finanszírozása.

Ha emelni kívánjuk a kárkűszöböt, de nem akarjuk növelni az I. pillérre fordítandó keretet, csökkenthetjük a felmerülő károk térítési nagyságrendjét.

Ha csupán a felmerülő károk 50%-át fizetjük ki, a kárkűszöb az átlagos hozam 60%-áig emelhető, 25%-os térítési arány mellett pedig már a 75%-os kárkűszöb – illetve a kistérségi átlag 75%-a alá eső kistérség hozamkiesése is finanszírozható. A továbbiakban ezzel a három kárenyhítési verziót (50%-os kárkűszöb, 100%-os térítés, 60%-os kárkűszöb, 50%-os térítés, 75%-os kárkűszöb, 25%-os térítés) vizsgáljuk meg részletesebben.

37. táblázat

Az átlagos kárnagyságok változása az I. pillérben a 9 éves kistérségi átlagok mint kárkűszöbök lépcsőzetes csökkentésével

millió forint

Kárkűszöb az átlaghozam százalékában	Összes kár 100%-os térítése	Összes kár 50%-os térítése	Összes kár 25%-os térítése
100,0	60 779	30 389	15 195
95,0	49 411	24 706	12 353
90,0	39 804	19 902	9 951
85,0	31 695	15 847	7 924
80,0	24 803	12 401	6 201
75,0	19 144	9 572	4 786
70,0	14 605	7 303	3 651
65,0	11 014	5 507	2 754
60,0	8 159	4 080	2 040
55,0	6 009	3 005	1 502
50,0	4 326	2 163	1 082
45,0	3 116	1 558	779
40,0	2 283	1 142	571
35,0	1 629	815	407
30,0	1 113	556	278
25,0	713	357	178
20,0	386	193	96
15,0	198	99	49
10,0	74	37	19
5,0	21	10	5
0,0	-	-	-

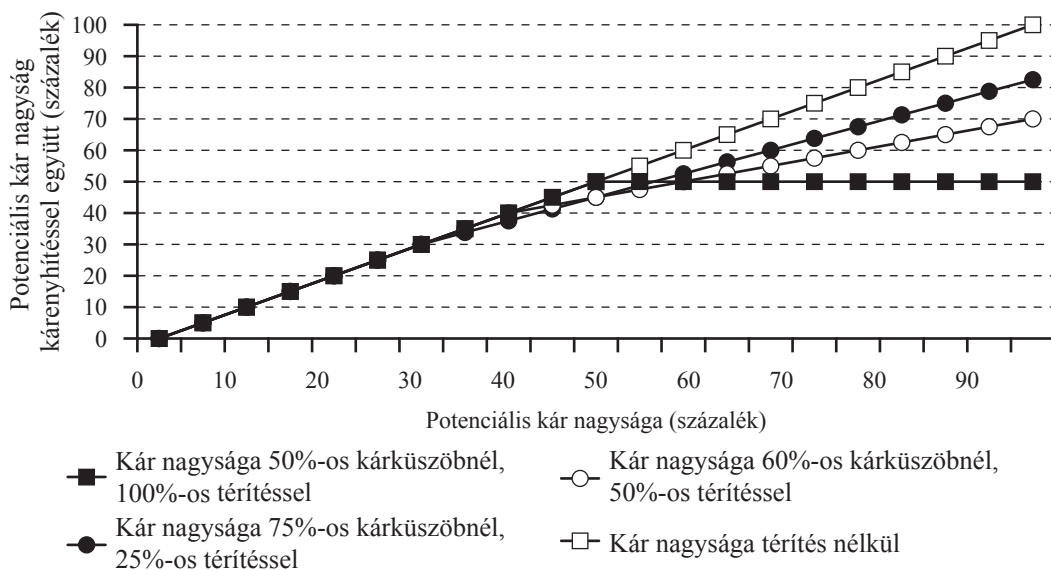
Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A kárküszöb emelése a felmerülő kár térítésének csökkentése árán azonban alapvetően eltérő motivációkat eredményez az I. pillérben. Ha nincs érdemi önrész, akkor a termelők kevésbé lesznek érdekeltek a kár csökkentésében. Jelentősebb összegű önrész esetén ez a típusú érdekelttség megszűnik, hiszen a termelőnek nem érdeke nagyobb önrészt veszíteni.

A kárküszöb és a kártérítési arány mozgatása erősen hat arra, hogy a rendszer mely kársávba eső kistérségeket preferálja. 50%-os kárküszöb és 100%-os kártérítés esetén a kistérségek egyikében sem lehet nagyobb a kár 50%-nál, hiszen az e feletti érték teljes egésze megtérítésre kerül. A 60%-os kárküszöb esetén azon kistérségek járnak jól, amelyek kára az átlag 40 és 50%-a közé esik (ők már kapnak kárenyhítést), viszont ebben a rendszerben mindazon kistérségek rosszul járnak, amelyek 50%-nál nagyobb kárt szenvedtek, hiszen a maximális kár (a termés 100%-ának megsemmisülése esetén) elérheti akár a 70%-ot is. A 75%-os kárküszöb esetén hasonló a helyzet: a kevésbé károsodó kistérségek járnak jól, viszont a 100%-os pusztulás esetén a kárenyhítés már csupán nem egész 20%-nyi, a potenciális kár így meghaladhatja a 80%-ot (14. ábra).

14. ábra

A potenciális kár nagyságának változása a kárküszöb és a térítési arányok változása esetén

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A kárküszöb és a kártérítési arány módosítása nem csupán azt változtatja meg, hogy mely kársávba eső kistérségek „járnak jól” az I. pillérben, hanem azt is, hogy mely növények esetében milyen nagyságú összeg kerül kifizetésre. Míg az 50%-os kárküszöb és a 100%-os térítés alapvetően a szőlő- és almatermesztőknek kedvező, mivel rájuk esik a kárenyhítési összeg több mint fele, addig a 75%-os küszöbnél már arányosabbá válik a kárenyhítés megoszlása, mivel a szántóföldi növények az összeg közel 70%-át kapják meg.

38. táblázat

A kárenyhítés megoszlása az egyes I. pillérben biztosítható növények között a kárkűszöb és a kártérítés arányának változásának

millió forint

Megnevezés	Kár nagysága 50%-os kárkűszöbnél, 100%-os térítéssel	Kár nagysága 60%-os kárkűszöbnél, 50%-os térítéssel	Kár nagysága 75%-os kárkűszöbnél, 25%-os térítéssel
Búza	153	255	549
Kukorica	906	1 308	1 981
Árpa	153	155	187
Napraforgó	51	69	161
Repce	376	344	389
Alma	618	486	425
Szőlő	2 068	1 463	1 094
Összesen	4 326	4 080	4 786

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Ennek oka, hogy a szőlő- és almatermesztésben sokkal nagyobb hozamingadozások jellemzőek, sőt gyakori a 80-90%-os kár, szemben a szántóföldi növények 30-40%-os termés kiesésével, ahol a termés teljes megsemmisülése viszont ritka jelenség. A hazai időjárási viszonyokra kevésbé érzékeny növények (pl.: napraforgó), szinte alig kerülnek be a kárenyhítési körbe. Ez utóbbi helyzet (az egyes szántóföldi növények közötti erős eltérés a kárenyhítésbeli részesedésben) nem jelent igazi problémát, hiszen a vetésforgó miatt a szántóföldi növénytermesztők jellemzően a fentebb említett összes gabonafélét és olajos növényt előállítják. A szőlő- és almatermesztés viszont már egészen más hivatás, mint a szántóföldi növénytermesztés, így fontos lehet e két csoport közötti arányok elemzése.

Az I. pillér adatainak nyomán többféleképpen is számolható a növénykultúránkénti biztosítási díj (39. táblázat). Egyrészt díjelvek szerint –minden növénytermelői csoport a maga kárát fizeti, vagy keresztfinanszírozás valósul meg az egyes növények között. Második kérdés, hogy az I. pillér milyen penetrációjával számolhatunk: a teljes mezőgazdasági területtel vagy csupán a NAR-ban szereplő termelők területével kalkuláljunk. Fontos kérdés lehet még a kártérítési gyakorlat (különböző kárkűszöbök és térítési szintek), hiszen a különböző esetekben más-más lesz az egyes növénykultúrák díja az arányos díjszámításnál.

A táblázat első két oszlopa az **egyenlő díjfizetés** esetét mutatja be, amikor minden növényre ugyanakkora díj esik. Nyilvánvaló, hogy a hektáronkénti 671, illetve 628 forintos díj elsősorban a **szőlő- és almatermesztőknek kedvez**, hiszen annak ellenére fizetnek ugyanannyit, mint a búzatermesztők, hogy hektáronként 10-20-szor akkora értéket állítanak elő – ezáltal 10-20-szor nagyobb a kár nagysága. A 3-5. oszlop díjai jól mutatják, hogy egy **arányos díjfizetési rendszerben a kevésbé károsodó növények (pl.: búza, napraforgó) termelésének tized-századannyi díjat kellene fizetni, mint a gyakrabban károsodó növények (repce, alma, szőlő) esetében**. Ez azonban felveti annak veszélyét, hogy az erősebben károsodó kultúráknak esetleg megfizethetlenné válik a kárenyhítésben való részvétel. Az összes uniós biztosítási rendszer kedvez az erősebben károsodó régióknak, termelőknek és növénykultúráknak, annak érdekében, hogy ne zárja ki őket a biztosított rendszerből.

**Az I. pillérben biztosítható növények biztosítási díjainak alakulása
a díj-, terület- és kárszámítás-jellemzők változásával**

Díj- és terület-jellemzők	Minden növényre azonos díjjal, össz-területtel	Minden növényre azonos díjjal, NAR-beli területtel	Minden növényre arányos díjjal, összterülettel			Kétféle díjjal, növények közti kereszt-finanszírozással, összterülettel	Kétféle díjjal, növények közti kereszt-finanszírozással, NAR-beli területtel
Kárszámítás-jellemzők	75%-os kárkűszőb, 25%-os térítés	75%-os kárkűszőb, 25%-os térítés	50%-os kárkűszőb, 100%-os térítés	60%-os kárkűszőb, 50%-os térítés	75%-os kárkűszőb, 25%-os térítés		
Növény	biztosítási díj forint/hektárban						
Búza	671	628	67	111	240	700	700
Kukorica	671	628	385	555	841	700	700
Árpa	671	628	239	242	292	700	700
Napraforgó	671	628	47	65	150	700	700
Repce	671	628	722	661	746	700	700
Alma	671	628	7 335	5 763	5 044	3 000	3 000
Szőlő	671	628	12 539	8 868	6 630	3 000	3 000
	ezer forint						
Összes termelői díjfizetés	2 393 028	1 589 727	2 163 021	2 039 794	2 393 028	2 782 093	1 949 752
Állami hozzájárulás (50%)	2 393 028	1 589 727	2 163 021	2 039 794	2 393 028	2 782 093	1 949 752
Összesen	4 786 057	3 179 453	4 326 042	4 079 588	4 786 057	5 564 185	3 899 505
Kárnagyság	4 786 057	3 179 453	4 326 042	4 079 588	4 786 057	-	-

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Ezt az elvet érvényesíti a 6. oszlop díjszabása, amely egységes díjat állapít meg a szántóföldi növényekre, emellett egységes, de az előzőeknél jóval magasabb díjat a szőlőre és az almára. A 6. és 7. oszlop utolsó sorai jól jelzik, hogy akár a 100%-os lefedettséggel, akár a NAR-beli gazdálkodók belépésével számolunk, mindkét esetben (50%-os állami kiegészítés mellett) elegendő forrás mutatkozik arra, hogy fedezhetővé váljanak az átlagosan felmerülő károk.

Magyarországon 10 évből legalább háromban nagyon súlyosan károsodik a termés (2000 és 2009 között ilyen volt a 2000-es, a 2003-as és a 2007-es év. Egyes években tehát nem az átlagos, hanem annál jóval nagyobb károk is bekövetkezhetnek, ami jelentősen megnövelheti a rendszer kifizetéseit. Ezért **nem haszontalan megvizsgálni egy ilyen év kárnagyságrendjét, különösen akkor, ha az új kockázatkezelési rendszer egyik fő célkitűzése, hogy már kezdetektől se szoruljon az eleve elhatározottnál nagyobb állami segítségre.**

Ebben az esetben **jóval nagyobb károkról van szó: a 60 helyett 155 milliárdos éves összes kárt** a korábban ideálisnak nevezett három verzió (50%-os kárkűszőb, 100%-os térítés, 60%-os kárkűszőb, 50%-os térítés, 75%-os kárkűszőb, 25%-os térítés) esetében nem 4 és 5 milliárd, hanem

10-13 milliárd forint befizetési összeggel feleltethető meg (40. táblázat). Ez jól mutatja, hogy **egy súlyosan károsodó év a kívánatos állami támogatás (2,5 milliárd forint) akár a háromszorosát-négyszeresét is elviheti, ha az állam kitart az I. pillérben vállalt kiszámítható térítések mellett.**

40. táblázat

A 2003. évi kárnagyságok változása az I. pillérben a 9 éves kistérségi átlagok, mint kárküszöbök lépcsőzetes csökkentésével

ezer forint

Kárküszöb az átlaghozam százalékában	Összes kár 100%-os térítése	Összes kár 50%-os térítése	Összes kár 25%-os térítése
100,0	155 458 429	77 729 215	38 864 607
95,0	133 314 076	66 657 038	33 328 519
90,0	111 691 974	55 845 987	27 922 994
85,0	91 223 057	45 611 529	22 805 764
80,0	72 108 744	36 054 372	18 027 186
75,0	55 010 312	27 505 156	13 752 578
70,0	40 741 401	20 370 700	10 185 350
65,0	29 144 729	14 572 365	7 286 182
60,0	20 222 631	10 111 315	5 055 658
55,0	14 340 760	7 170 380	3 585 190
50,0	10 005 563	5 002 782	2 501 391
45,0	6 894 609	3 447 305	1 723 652
40,0	4 932 223	2 466 112	1 233 056
35,0	3 335 355	1 667 677	833 839
30,0	2 207 813	1 103 906	551 953
25,0	1 469 551	734 776	367 388
20,0	931 619	465 809	232 905
15,0	529 738	264 869	132 434
10,0	183 744	91 872	45 936
5,0	12 447	6 224	3 112
0,0	-	-	-

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Mivel ilyen **többletforrásra vélhetően nincs lehetőség pedig a díjak jelentős emelése nem valósítható meg (ilyen károknál már a szántóföldi növénytermelőknek 2000 forintos díjat kellene fizetni hektáronként, ami már inkább egy biztosítási díj nagyságrendjének, és nem a kárenyhítésének felel meg) érdemes olyan kárküszöbökkel számolni, amelyek esetében még egy súlyosan károsodó év sem tudja felborítani a rendszer költségvetését.**

Így javasolható a 100%-os térítési szint fenntartása mellett a 40%-os kárküszöb bevezetése, az 50%-os térítés esetén a 60%-ról az 50%-os küszöbre való áttérés, a 25%-os térítési szint pedig 75 helyett 60%-kal oldható meg.

Javaslatunk alapján az 50%-os kárkűszöb és az 50%-os térítés kombinációja a megfelelő: ezáltal egyrészt kivédhetővé válik a 100%-os térítés (az önrész hiánya, valamint a szőlő és az alma túlsúlya) problematikája, másrészt termelői szemmel sem válik marginálissá a rendszer, amely veszély a 25%-os térítés esetén fenyeget.

Megoldódik a költségvetés igénybe vételének problémája is: **még egy rendkívül súlyosan károsodó évben (pl.: 2003), sem kell attól tartani, hogy az I. pillér a megállapítottnál nagyságrendekkel nagyobb terheket ró a költségvetésre. Így akár három (kedvező) év alatt összegyűjthető az az alaptőke** (egy „normálisan” károsodó év kára 2,1 milliárd forint, ezzel állna szemben az 5,5 milliárd forintos díjbefizetés - 100%-os lefedettség és 700/3000 forint/hektáros díj esetén, ahol a 3,4 milliárd forint a VM halmozódó tartalékába kerülne), **ami lehetővé tenné, hogy az 50%-os térítés mellett a kárkűszöb 50-ről 60%-ra ugorjon.**

Összességében az I. pillér működése a következő lenne: ha a termelő a pillérekbe bevont 7 növény valamelyikét termesztésbe vonja, kötelezően tagjává válik a rendszernek, ezáltal be kell jelentenie a növényt és a területnagyságot, be kell fizetnie a díjat a területnagyság alapján. Ezzel a termelői feladatok véget érnek, ősszel, amikor megjelennek a hozamstatisztikák, nyilvánosságra kerül, hogy az egyes kistérségekben mely növények esetében csökkent az előző évek átlagának 50%-a alá a terméshozam. Azon termelők, akik ezekben a térségekben vannak, automatikusan megkapják az adott növényre számított díjat a területnagyságuk alapján, az egyéni károsodás mértékétől függetlenül.

5.1.2. II. pillér

5.1.2.1. Leírás

A jelenlegi (biztosítók és biztosító egyesületek által képviselt) magánbiztosítási rendszer javaslatunk szerint a következőképpen kerülne átalakításra, mely után a kockázatkezelési rendszer II., magánbiztosítói lábát képezné:

1. **Lefedett kockázatok köre:** a **jég, tűz, téli fagy, vihar** károkozása mellett az **aszály, az árvíz, a belvíz és a tavaszi fagy** is bekerül – viszont kizárásra kerül minden olyan kártétel, amely emberi mulasztásnak vagy más eseménynek köszönhető. A rendszer hozamgarantált.
2. **Támogatott kultúrák köre:** induláskor a **búza, kukorica, árpa, napraforgó, repce, szőlő, alma**, de potenciálisan bármelyik növényre kiterjeszthető.
3. **Szabadon választható rendszer:** csak azok kerülnek bele, akik vállalják az I. pillérnél magasabb szintű díjfizetést.
4. **Egyedi díjas rendszer:** üzemenként bonus-malus alapon kerül megállapításra a díj. Annál az üzemnél, ahol egy évben kár történik, a következő évben emelkedik a díj.
5. **Üzleti viszontbiztosítási rendszer:** a biztosítóknak befizetett díj bizonyos hányadát e biztosítók továbbadják a viszontbiztosítóknak, amelyek nagy károk esetén helytállnak.
6. **Kárfelmérés kárszakértői alapon:** ha egy termelőt kár ér, értesíti a biztosítót, amely kárszakértőt küld ki a biztosított táblára. A kárszakértő megállapítja, hogy a kárt valóban a biztosításban szereplő veszélynek okozta-e. Ha nem, elutasítja a kárt, ha igen, betakarításkor ismét kiszáll, és véglegesíti a kárt, amit a biztosító kifizet.
7. **Magánbiztosítói adminisztrációval:**
 - a. Regisztráció: a biztosító ügynökei meglátogatják a termelőket, és meggyőzik őket a biztosítás szükségességéről. Ezután a belépő termelő megadja a biztosítónak, hogy hol, milyen nagyságú területen milyen növényi kultúrákat termel, és milyen konstruk-

cióval (államilag támogatott, vagy magán) kívánja biztosítani őket. Ez és a termelő előző évi kárai, valamint (a támogatott konstrukció esetén) az állami díjtábla alapján a biztosító megállapítja a befizetendő díjat, amit a termelő befizet. Ha a termelő még nem szerepelt a II. pillérben, a biztosítási díjat az állami kockázati térkép alapján állapítja meg a biztosító. Amennyiben más biztosítótól érkezik a termelő, az aktuális biztosító az előző biztosítónál kapott bonus-malus besorolás alapján állapítja meg a díjat.

- b. Díjtámogatás felvétele: a termelő a biztosítótól kapott díjigazolást benyújtja az állami hivatalhoz, amely alapján kifizetik neki az állami díjtámogatást. Ez az igazolás mentesíti őt attól, hogy levonják tőle az I. pillérhez kapcsolódó díjat.
 - c. Ha a termelőt kár éri, értesíti a biztosítót, amely kárszakértőt küld (előszemle), melynek célja a káresemény bekövetkeztének igazolása.
 - d. Igazolt kár esetén a betakarítás előtt ismét kiszáll a kárszakértő, véglegesíti a kárt, amelyet a biztosító kifizet.
 - e. Az adott évi károk nyomán a biztosító kikalkulálja a következő évi díjat – úgy az adott veszélynem elleni biztosításra, mint az adott termelő díjára.
8. **Egyetlen üzleti konstrukcióval:** egyetlen támogatott biztosítási konstrukció létezne, azonos kárküsöbökkel és azonos veszélynemekkel. A biztosítók közötti verseny nem ezekben, hanem az egyéb szolgáltatásokban (kár-szakértési szolgáltatás, ügynöki szolgáltatás) bontakozna ki. Az állam csak az aszály-belvíz-árvíz-tavaszi fagy veszélynem-csoport díját támogatná, viszont a biztosítást csak a jég-tűz-vihar-téli fagy-aszály-belvíz-árvíz-tavaszi fagy veszélynem-csoport összességére lehetne megkötni. Ezen felül a biztosítók bármilyen, nem támogatott biztosítási konstrukciót is köthetnének.

5.1.2.2. Modellszámítás a II. pillér káiról és díjairól

Ahogy az I. pillérben, úgy a **II-ban is szükséges az e pillérben felmerülő károk nagyságrendjének idősoros modellezése ahhoz, hogy meghatározzuk az e pillérben használható kárfogalmat és térítési nagyságrendet.** Ez ugyanúgy azt a célt szolgálja, mint az I. pillérben: a belépő termelők biztosítási igénye arányos marad a befizetett díjakkal és az e rendszerbe utalt állami támogatás nagyságával, teljesítve azt az elvárást, hogy a rendszer még nagy károk esetén se szoruljon plusz állami forrásra.

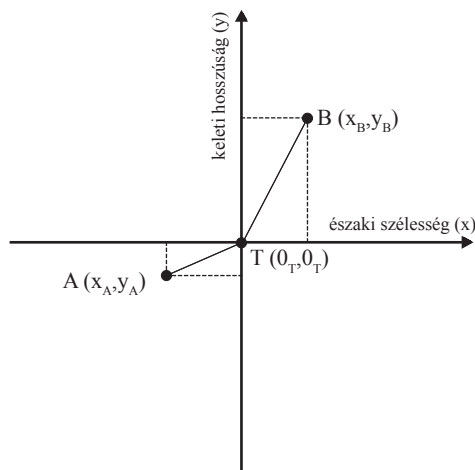
A II. pillér modellezésénél a következő feltételezésekből indultunk ki:

- minden 2 EUME feletti hazai mezőgazdasági termelő köthet biztosítást a II. pillérben, így először erre a potenciális körre számítottuk ki a károkat,
- csak a búza, a kukorica, az árpa, a napraforgó, a repce, a szőlő és az alma károsodásával foglalkoztunk, mivel e növények adják a hazai növénytermesztés gerincét,
- e növények esetében sem foglalkoztunk a veszélynemek okozta minőségi károsodással, csak a hozamkieséssel,
- csak az aszály, belvíz, árvíz, tavaszi fagy okozta károkkal és az erre fizetendő díjakkal kalkulál a modell, a jelenleg is biztosítható veszélynemek káraival és díjaival nem, mivel azok külön, a jelenlegi biztosítók díjai és kárstatisztikái alapján kerülnek kiszámításra, és nem is kerülnek támogatásra,
- a szántóföldi növényeknél csak az aszály-belvíz-árvíz-kárral számoltunk, míg a szőlőnél és az almánál csak a tavaszi fagygal,
- statisztikai adatok híján nem foglalkoztunk az üzemben belüli (táblaszintű) eltérésekkel (ez jellemzően csak a belvíz esetében jelenthet a modellhez képesti többletkárt, mivel az aszály nem pontszerűen jelentkező káresemény),

- mivel a fenti veszélynemekre nem állnak rendelkezésre statisztikai adatsorok, a modell feltételezi, hogy ezen veszélynemek okozta károk az all risk károkból szűrhetők ki egy-szerű meteorológiai feltételekkel és hozamalapú kárküsöbök használatával,
- a termelők díjvállalási hajlandósága megegyezik az AKI által a tesztüzemi rendszer üze-mei között végzett kérdőíves felmérés adta eredményekkel (minta elemszám = 325 darab üzem).

15. ábra

A tesztüzemi meteorológiai adatok kiszámítási sémája

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A modellezéshez a Tesztüzemi rendszer 9 éves adatsorait (2001-2009) használtuk fel, amelyeket összekötöttünk az OMSz 2001-2009 közötti adatsorával, amelyen belül havi szinten találha-tóak meg a következő adatok a több mint 100 darab automata mérőállomás helye szerint: napsütéses órák száma, csapadék, havi közép- minimum- és maximumhőmérséklet. Minden egyes tesztüzemre saját havi adatok kerültek kiszámításra oly módon, hogy a tesztüzemi helyszínek és a hozzájuk közel eső mérőállomások kerülnek összekapcsolásra földrajzi koordinátaik alapján. Így a tesztüzemi hely-séghez legközelebb fekvő és az átellenes térségben elhelyezkedő mérőállomás időjárási átlagá-ból kerül kiszámításra a tesztüzemi saját adat, a mérőállomásoktól vett távolság számtani átlagával arányosan. Ezáltal 1000 időjárási adat kerül kiszámításra, amelyek 1900 üzemhez és azok hozam-adataihoz kapcsolódnak

A meteorológiai adatok kiszámításának képletezett leírása a következő:

$$\overline{A,T} = m\sqrt{x_A^2 + y_A^2}$$

$$\overline{B,T} = m\sqrt{x_B^2 + y_B^2}$$

$$c_T = \left\{ \begin{array}{ll} c_A - |c_A - c_B| \frac{\overline{AT}}{\overline{AT} + \overline{BT}} & \exists c_A, c_B \text{ és } c_A > c_B \\ c_A + |c_A - c_B| \frac{\overline{AT}}{\overline{AT} + \overline{BT}} & \exists c_A, c_B \text{ és } c_A \leq c_B \\ c_A & \exists c_A \text{ és } \nexists c_B \\ c_B & \nexists c_A \text{ és } \exists c_B \end{array} \right\}$$

ahol:

T = tesztüzem

A = legközelebbi mérőállomás

B = a szemközti térség legközelebbi mérőállomása

x,y = földrajzi koordináták (°)

m = 111.130 km (1° földfelszíni hosszúsága)

c = meteorológiai adat (°C, mm, napsütéses órák száma)

Az így nyert tesztüzemi hozam- és meteorológiai adatokkal kapcsolatban a következő feltételeket támasztottuk a szántóföldi növények esetén: egy adott üzem az adott évben akkor tekinthető aszálykárosodottnak, ha üzemi hozama az adott kárküszöb alatt van, és a március-szeptemberi havi csapadékból legalább egy kevesebb 10 mm-nél. A belvíz- és árvíz kár esetén a március-szeptemberi csapadéknak meg kellett haladnia a 80 mm-t, ugyancsak a kárküszöbnél alacsonyabb hozam mellett. A szőlő-alma ültetvények tavaszi fagykárára a március-május közötti hónapok közül legalább az egyik minimumhőmérsékletének 0 °C alatt kellett lennie az adott növény hozamának kárküszöböt meg nem haladó szintje mellett. Az így kapott évenkénti káragságokat az adott üzem tesztüzemi súlyával felszorozva kaptuk meg az országos káragságot a 2001-2009 közötti időszakra. Ezt az országos, növényenkénti káragságot csökkentettük ezután 0,5 tonnánként, jellemzően az adott növény 2000-2009 közötti éves átlaghozam-szintjéről vagy annak közeléből. Így a búza és az árpa esetében 4 tonna/hektár hozamról indul a kárküszöb csökkentése, a kukoricánál 6 t/ha-ról, a napraforgónál és a repcénél 2 t/ha-ról, míg az almánál 16, a szőlőnél 12 t/ha-ról.

A 41. táblázatból jól látható, hogy a II. pillérben is jelentős a különbség az átlagosan káros és a súlyosan károsodó évjárat között. Míg egy átlagos év átlagos össz kára 45 milliárd forint²⁹, addig egy minden növénynél bekövetkező súlyos évjárat ezt akár meg is háromszorozhatja. Ennél kisebb mértékben ugyan, de hasonlóan nőhet az üzemenkénti károsodott növénykultúrák száma³⁰, éves átlagos 63 ezerről 107 ezer darabra.

²⁹ Az I. pillérhez képesti kisebb kárösszeg annak köszönhető, hogy a meteorológiai kritériumok jelentősen szűkítik az e pillérben elfogadható károk körét, amit a termelőkénti kárszámítás sem tud ellensúlyozni.

³⁰ Az üzemenkénti károsodott növénykultúrák száma azt jelenti, hogy mivel alapesetben egy szántóföldi növénytermesztő több növényt is termeszt, ezért az ő esetében az aszálykár akár négy-ötféle növényt (pl.: búzát, kukoricát, repcét, napraforgót) is érinthet, amit úgy veszünk, hogy ebben az üzemben négy-öt káresemény történt. Ezáltal eshet meg, hogy egy súlyosan károsodó évben az összes káresemény darabszáma meghaladja a tesztüzemi rendszer által reprezentált gazdaságok számát – ami azt is jelenti, hogy egy gazdaságban átlagosan egynél több növényt ért kár.

41. táblázat

A II. pillér növénykultúránkénti kárnagyságainak és az üzemenként károsodott növénykultúrák darabszámának változása a kárkűszőb csökkentésével³¹

Megnevezés	Kárkűszőb	Átlagos kár	Nagy kár	Átlagos káresemény	Nagykár-esemény
	t/ha	ezer forint		darab	
Búza (nagy kár: 2003)	4,0	11 907 093	36 658 486	19 201	34 244
	3,5	6 968 868	25 427 619	13 825	31 674
	3,0	3 639 560	15 893 275	9 009	26 277
	2,5	1 710 556	8 765 392	5 461	20 883
	2,0	681 834	3 962 148	3 000	13 039
	1,5	221 145	1 379 618	1 629	9 071
Árpa (nagy kár: 2003)	4,0	2 440 517	4 714 041	7 443	8 437
	3,5	1 560 544	3 397 773	5 581	7 795
	3,0	913 410	2 234 656	3 890	6 841
	2,5	497 588	1 334 562	2 470	6 234
	2,0	233 979	649 825	1 602	4 745
	1,5	89 211	269 474	840	2 967
Kukorica (nagy kár: 2007)	6,0	16 526 290	51 010 507	20 719	38 665
	5,0	9 309 083	31 423 173	14 830	32 436
	4,0	4 490 037	15 996 101	10 573	24 711
	3,0	1 726 430	6 211 515	5 349	14 755
	2,0	466 652	1 675 313	2 761	8 508
Repce (nagy kár: 2007)	2,0	3 139 760	8 295 482	2 072	5 677
	1,5	1 333 432	3 897 190	1 293	3 944
	1,0	356 626	931 657	655	2 430
	0,5	37 744	47 712	227	674
Napraforgó (nagy kár: 2003)	2,0	4 314 259	9 473 718	5 863	8 547
	1,5	1 432 729	3 388 324	3 022	5 279
	1,0	299 270	791 211	1 047	1 603
	0,5	26 335	66 840	205	265
Alma (nagy kár: 2003)	16,0	3 229 930	5 273 210	3 149	3 715
	14,0	2 203 280	3 586 917	2 544	3 407
	12,0	1 495 364	2 088 251	2 261	3 154
	10,0	917 547	888 822	1 854	2 694
	8,0	574 702	530 006	1 244	1 425
	6,0	314 549	247 654	1 086	1 233
Szőlő (nagy kár: 2005)	12,0	4 079 064	11 001 391	5 381	7 781
	10,0	2 663 972	7 967 426	4 768	7 764
	8,0	1 452 943	4 993 584	3 701	6 488
	6,0	707 675	2 676 016	2 290	4 089
	4,0	255 338	1 062 716	936	2 491
Összesen	100%	45 636 914	126 426 835	63 828	107 066
	75%	17 493 322	57 161 397	36 109	80 883
	50%	4 580 516	15 752 378	15 188	42 086

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

³¹ Az alma és a szőlő esetében a kis elemszám és az emiatt használt nagy súlyszámok miatt az adatok fenntartással kezelendők.

A II. pillér növénykultúránkénti kárnagyságainak és az üzemenként károsodott növénykultúrák darabszámának változása a kárkűszőb csökkentésével³²

százalék

Megnevezés	Kárkűszőb (t/ha)	Átlagosan kár fedezésének költsége az átlag-termés arányában	Átlagosan károsodó év biztosítási díja	Nagy kár fedezésének költsége az átlag-termés arányában	Nagykáros évjárat biztosítási díja
Búza (nagy kár: 2003)	4,0	9,3	12,5	28,8	38,3
	3,5	5,5	7,3	19,9	26,6
	3,0	2,9	3,8	12,5	16,6
	2,5	1,3	1,8	6,9	9,2
	2,0	0,5	0,7	3,1	4,1
	1,5	0,2	0,2	1,1	1,4
Árpa (nagy kár: 2003)	4,0	9,0	12,0	17,4	23,1
	3,5	5,7	7,7	12,5	16,7
	3,0	3,4	4,5	8,2	11,0
	2,5	1,8	2,4	4,9	6,6
	2,0	0,9	1,1	2,4	3,2
	1,5	0,3	0,4	1,0	1,3
Kukorica (nagy kár: 2007)	6,0	10,3	13,8	31,9	42,5
	5,0	5,8	7,8	19,6	26,2
	4,0	2,8	3,7	10,0	13,3
	3,0	1,1	1,4	3,9	5,2
	2,0	0,3	0,4	1,0	1,4
Repce (nagy kár: 2007)	2,0	7,7	10,2	20,2	27,0
	1,5	3,3	4,3	9,5	12,7
	1,0	0,9	1,2	2,3	3,0
	0,5	0,1	0,1	0,1	0,2
Napraforgó (nagy kár: 2003)	2,0	7,7	10,3	16,9	22,6
	1,5	2,6	3,4	6,1	8,1
	1,0	0,5	0,7	1,4	1,9
	0,5	0,0	0,1	0,1	0,2
Alma (nagy kár: 2003)	16,0	20,7	27,6	33,8	45,1
	14,0	14,1	18,9	23,0	30,7
	12,0	9,6	12,8	13,4	17,9
	10,0	5,9	7,9	5,7	7,6
	8,0	3,7	4,9	3,4	4,5
	6,0	2,0	2,7	1,6	2,1
Szőlő (nagy kár: 2005)	12,0	37,3	49,7	100,6	134,2
	10,0	24,4	32,5	72,9	97,2
	8,0	13,3	17,7	45,7	60,9
	6,0	6,5	8,6	24,5	32,6
	4,0	2,3	3,1	9,7	13,0

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

³² Az alma és a szőlő esetében a kis elemszám és az emiatt használt nagy súlyszámok miatt az adatok fenntartással kezelendők.

A 41. táblázatból származtatható a 42. táblázat, amely megmutatja, hogy milyen költségekkel és biztosítási díjakkal lehet számolni az átlagos és a súlyosan károsodó évjáratok mellett³³. **Jól látható, hogy a szántóföldi növények esetében 10-14%-ba kerül az alapvetően az aszály által dominált aszály-árvíz-belvív-tavaszi fagy biztosítás, míg a szőlő és az alma esetében 20% feletti díjra lenne szükség** ugyanezen biztosítás önfinanszírozó megkötéséhez (100%-os lefedettség mellett, átlagos évjáratral számolva). Erősen károsodó évjárat mellett viszont már 20-40%-ra rúgna a szántóföldi növények biztosítási díja is.

Ezek az adatok hasonlíthatóak össze a termelők díjvállalási hajlandóságával, amelyet az AKI tesztüzemi rendszerében végzett kérdőíves felmérés alapján készítettünk el.

43. táblázat

A növényenkénti termelői díjvállalási hajlandóság megoszlásának változása a kárkülönbözet függvényében³⁴

százalék

Növény	Kár-különbözet	Biztosítási díj a termés százalékában								Összesen
		0,5	1,0	2,0	3,0	5,0	7,0	9,0	felette	
Búza	90	17,0	35,7	22,3	12,5	10,3	0,0	1,8	0,4	100
	70	36,1	29,3	12,0	11,5	9,6	0,0	1,4	0,0	100
	50	52,7	22,3	12,5	10,3	2,2	0,0	0,0	0,0	100
Árpa	90	22,7	33,5	18,4	11,9	10,8	0,0	1,6	1,1	100
	70	38,3	29,4	12,8	9,4	8,3	0,0	1,7	0,0	100
	50	56,2	18,4	11,9	10,8	2,7	0,0	0,0	0,0	100
Kukorica	90	18,2	34,6	20,6	12,6	11,7	0,0	1,4	0,9	100
	70	37,9	29,3	12,6	10,6	8,1	0,0	1,5	0,0	100
	50	52,8	20,6	12,6	11,7	2,3	0,0	0,0	0,0	100
Napraforgó	90	17,4	29,2	21,5	16,7	12,5	0,7	1,4	0,7	100
	70	36,8	25,7	11,8	10,3	11,0	1,5	2,9	0,0	100
	50	46,9	21,5	16,2	13,4	2,1	0,0	0,0	0,0	100
Repce	90	15,4	22,0	19,8	20,9	14,3	3,3	2,2	2,2	100
	70	30,4	29,1	16,5	7,6	8,9	5,1	2,5	0,0	100
	50	47,9	19,8	15,8	12,1	4,4	0,0	0,0	0,0	100
Szőlő	90	-	-	-	-	83,3	4,2	12,5	-	100
	70	-	-	-	-	85,7	4,8	9,5	-	100
Alma	90	-	-	-	-	85,0	10,0	5,0	-	100
	70	-	-	-	-	94,4	5,6	0,0	-	100

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

³³ A biztosítási díjakat 25%-os biztosítói költséget (75%-os kárhányadot) feltételezve úgy számoltuk ki, hogy a kárköltségeket elosztottuk 0,75-tel.

³⁴ Az alma és a szőlő esetében a kis elemszám miatt az adatok fenntartással kezelendők. A szántóföldi növények esetében az 50%-os szint szakmai becslés eredménye.

A 43. táblázatból jól látható, hogy **a hazai termelők díjvállalási hajlandósága – amint azt egy korábbi fejezetben említettük – alapvetően alacsony** (még egy gyakorlatilag teljes kárkifizetés esetén sem éri el a termés értékének két százalékát), annak ellenére, hogy az igen nagy károkat okozó aszályról, belvízről, tavaszi fagyról lenne szó. Például a búza esetében a 90%-os kárküszöb esetén is csupán a termelők 1,8%-a hajlandó 9%-os díjat fizetni, míg 17%-a 0,5%-ot, 35,7%-a pedig 1%-ot fizetne. Ez az **alacsony díjvállalási hajlandóság a szolgáltatás csökkentésével** (a kárküszöb leszállításával) természetesen csökken, így a búza esetén a 70%-os kárküszöbnél már a termelők több mint harmada, 36,1%-a válaszolta azt, hogy csupán a termés 0,5%-át fizetné ki díjként egy ilyen biztosításért. Ami egyben azt is jelenti, hogyha szeretnénk legalább a termelők 50%-át a II. pillér hatókörébe vonni, akkor a termelőkre terhelt biztosítási díjnak jellemzően nem szabad meghaladnia az 1-2%-ot (szőlőnél, almánál az 5%-ot) – kárküszöbtől függően.

A 42. és 43-as számú táblázat összevetéséből már első ránézésre **látszik, hogy miért nem születhetett állami támogatás nélkül aszály-belvíz-árvíz-tavaszi fagy biztosítás** Magyarországon: a hazánkban megszokott, **az átlagtól vett eltérést kárnak tekintő** (95%-os kárküszöbvel számoló) **biztosítási kultúrában a piaci díjak 10-15% körül lennének** (átlagos évjáratokkal számolva), **miközben a termelők átlagosan kevesebb, mint 1%-a hajlandó rá, hogy 9% feletti díjat fizessen egy ilyen biztosításért.**

Látható azonban a piaci rés is: a kárküszöb 50%-os leszállításával (az átlagtermés felénél rosszabb termésre fizető biztosítás esetén) **búzánál például már csak a termés 0,7%-a lenne a díj** (42. táblázat), **miközben a termelői díjvállalási hajlandóság a termelők 47,3%-a esetében vélhetően még mindig nagyobb, mint 1%** (43. táblázat) – elmondható tehát, hogy **egy ilyen biztosítás elvileg akár még piaci alapon is működhetne.**

Ezen veszélynekem esetében kijelenthetjük, hogy alapvetően (tekintettel a hazai termelők alacsony díjvállalási hajlandóságára és az előforduló nagy károokra) **egy szerényebb, inkább katasztrófa-biztosításnak nevezhető biztosítási konstrukciónak van meg a létjogosultsága a hazai viszonyok között**, amely „csupán” azt vállalja, hogy a termelőt csak a termés egy részénél nagyobb kieséstől védi meg.

A kárküszöbök alapján összepárosítva a 42. és 43. táblázat adatait³⁵, folyamatosan **csökkentve a II. pillérbeli résztvevők számarányát a teljes termelői körhöz képest azokra a termelőkre, akik magasabb díjvállalási hajlandósággal rendelkeznek**, előállítottunk egy táblázatot, amely a II. pillér lefedettségével arányosan csökkenő kárnagyságokat állítja szembe a termelői kör szűkítésével nem csökkenő díjakkal. **A díjak tömege azért nem csökken a termelői kör szűkítésével, mert a létszám csökkenését kompenzálja az emelkedő díjvállalási hajlandóság.** Például a búza esetében az 50%-os kárküszöbnél, ha 0,5%-ról 1%-ra emeljük a termelői díjat, gyakorlatilag nem változik a díjtömeg, mert bár elveszítjük a termelők több mint felét (egészen pontosan 52,7%-át), de a díj a kétszeresére emelkedik, így a feleannyi termelő kétszer annyit fizet be (44. táblázat).

³⁵ A 43. táblázat 90%-os kárküszöbét használtuk a 42-es táblázat 100%-os kárküszöbénél, míg a 70%-os kárküszöböt (43. táblázat) a 75%-osnak (42. táblázat), az 50%-ost pedig az 50%-os szintnek feleltettük meg. Amennyiben a 42. táblázatnál a szintek között több lépcső is volt, jellemzően 87,5%-ig a 90%-os szintet használtuk, 87,5%-tól 62,5%-ig a 70%-os szintet, míg 62,5%-tól az 50%-os szintet.

A mezőgazdasági átlagkárok és a termelői díjak, valamint a támogatások változása a II. pillérbeli részvétel változásával

Megnevezés	Kárkűszöb	A lefedettség változása átlagkárok esetén			
		100%	50%	40%	30%
Kárnagyság és biztosítói költség (ezer forint)	100%	60 849 218	30 424 609	24 339 687	18 254 765
	75%	23 324 429	11 662 215	9 329 772	6 997 329
	50%	6 107 355	3 053 677	2 442 942	1 832 206
Egyéni díj (ezer forint)	100%	3 384 270	3 206 353	3 987 841	3 158 848
	75%	3 384 270	2 721 332	2 341 126	2 867 836
	50%	3 384 270	1 934 645	2 177 066	1 923 812
Támogatás (ezer forint)	100%	6 768 541	6 412 705	7 975 682	6 317 696
	75%	6 768 541	5 442 664	4 682 252	5 735 671
	50%	6 768 541	3 869 291	4 354 131	3 847 623
Összes díj (ezer forint)	100%	10 152 811	9 619 058	11 963 524	9 476 544
	75%	10 152 811	8 163 996	7 023 378	8 603 507
	50%	10 152 811	5 803 936	6 531 197	5 771 435
Károsodott növény-kultúrák száma (darab)	100%	63 828	31 914	25 531	19 148
	75%	36 109	18 054	14 444	10 833
	50%	15 188	7 594	6 075	4 556

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A kárnagyságot csupán a kárkűszöb 50%-ra való leszállításával lehet egyensúlyba hozni a termelői díjak és a maximális (65%-os) támogatás összegével (45. táblázat). Ez alól egy kivétel van, a 30%-os penetráció, amikor a felmerülő károkat már egy 75%-os kárkűszöb esetén is fedezni lehet a díjak és a támogatások összegéből.

Felmerül azonban a kérdés, hogy mi történik akkor, ha nem átlagos károk, hanem nagy károk történének a rendszer bevezetésének első éveiben.

Amennyiben követni akarjuk azt az elvet, hogy a rendszernek már első évétől kezdve plusz külső segítség nélkül kell működnie, akkor is, ha jelentősen károsodó évjárat következik, leszűkül a díjakból és támogatásokból finanszírozható károk köre.

45. táblázat

A mezőgazdasági nagykárok és a termelői díjak, valamint a támogatások változása a II. pillérbeli részvétel változásával

Megnevezés	Kárkűszöb	A lefedettség változása nagy károk esetén			
		100%	50%	40%	30%
Kárnagyság és biztosítói költség (ezer forint)	100%	128 505 856	64 252 928	51 402 342	38 551 757
	75%	55 470 548	27 735 274	22 188 219	16 641 164
	50%	14 635 791	7 317 895	5 854 316	4 390 737
Egyéni díj (ezer forint)	100%	3 384 270	3 206 353	3 987 841	3 158 848
	75%	3 384 270	2 721 332	2 341 126	2 867 836
	50%	3 384 270	1 934 645	2 177 066	1 923 812
Támogatás (ezer forint)	100%	6 768 541	6 412 705	7 975 682	6 317 696
	75%	6 768 541	5 442 664	4 682 252	5 735 671
	50%	6 768 541	3 869 291	4 354 131	3 847 623
Összes díj (ezer forint)	100%	10 152 811	9 619 058	11 963 524	9 476 544
	75%	10 152 811	8 163 996	7 023 378	8 603 507
	50%	10 152 811	5 803 936	6 531 197	5 771 435
Károsodott növény-kultúrák száma (darab)	100%	93 242	46 621	37 297	27 973
	75%	74 084	37 042	29 634	22 225
	50%	39 953	19 977	15 981	11 986

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

46. táblázat

Az 50%-os kárkűszöbök melletti marginális termelői díjak változása a penetráció mértékének változásával

Növény	Kárkűszöb (t/ha)	Penetráció mértéke			
		100%	50%	40%	30%
Búza	2,00	0,5%	0,5%	1,0%	1,0%
Árpa	2,00	0,5%	0,5%	1,0%	1,0%
Kukorica	3,00	0,5%	0,5%	1,0%	1,0%
Repce	1,00	0,5%	1,0%	1,0%	2,0%
Napraforgó	1,00	0,5%	1,0%	1,0%	2,0%
Alma	8,00	5,0%	5,0%	5,0%	5,0%
Szőlő	6,00	5,0%	5,0%	5,0%	5,0%

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Gyakorlatilag **csupán az 50%-os kárkűszöb mellett megvalósuló, a termelők 30, illetve 40%-át magába foglaló eshetőség marad működőképes**, más esetekben olyan mértékben megugrik a kár (30%-os penetrációnál és 75%-os kárkűszöb mellett például alig 7 milliárdról 16 milliárd forint fölé), **amely növekedést a díjak már nem tudnak fedezni**. További nehézséget jelentene, hogy **drasztikusan megugrik a károsodott (tehát kárszakértő kiszállását igénylő) károk száma**. Míg a javasolt verzióban 6-ról 15 ezerre nő a károsodott kultúrák száma (ez nagyságrendileg

7-8 ezer üzem meglátogatását igényelheti), addig a 75%-os kárszinten már 20-30 ezer a károsodott kultúrák száma, amely már olyan nagyságú kiszállást generál, ami a jelenlegi kárszakértői állomány-nal nem vállalható.

A legszélesebb körnek biztosítási lehetőséget nyújtó, még nagykárok esetén is finanszírozható és kárszakértővel bejárható megoldás tehát az 50%-os kárkülönb mellett a 40%-os lefedettségnek megfelelő díjelőírás, amit a maximális, 65%-os díjtámogatás egészít ki. Ez az összes szántóföldi növény esetében 1% saját erőt jelent, amihez 2%-nak megfelelő állami díjtámogatás járul. Így a biztosítónak befizetendő díj 3% lenne, amiből 2%-ot kap vissza a termelő. A szőlő és az alma esetében 15%-os díjról van szó, amely után 10%-os díjvisszatérítés jár.

Összességében a támogatott konstrukció a következőképpen nézne ki: minden növényre egy-séges, állam által előírt díj kerülne kiszámításra. A díjképlet két részből állna: egyrészt az aszály-belvíz-árvíz-tavaszi fagy képletből, amelyet az országhoz tartozó térképből (később a bonus-malus képletből) számításnak ki az állami díjelőírások alapján, valamint a jég-tűz-vihar-téli fagy képletből, amelyet a biztosítók korábbi bonus-malus rendszere alapján, de a biztosítói adatokból évenként képzett és államilag elfogadott, rendeletben közzé tett díjtáblázat alapján számításnak ki. Az összdíj így növényenként változó, nagyságrendileg 5-7% lenne, amire a termelő 2%-pontnyi díjtámogatást kapna (a 3%-os aszály-belvíz-árvíz-tavaszi fagy biztosítás 65%-át).

5.1.3. Az I. és II. pillér koegzisztenciája, működése és a két rendszer jövőbeni fejlődése

5.1.3.1. Az I. és II. rendszer koegzisztenciája és működése

Az I. és II. rendszer együttélésének legegyszerűbb megoldása a következő: aki tagja lesz a II. (prémium) rendszernek, az ugyanazon növényvel ne jelentkezessen az I. rendszerbe és viszont: tehát egy termelő egy növénykultúra esetében vagy az I., vagy a II. rendszert vegye igénybe, együttes igénylés ne váljon lehetővé.

Így a termelőknek a következő lehetőségeik lesznek arra, hogy biztosítási alapon kezeljék kockázataikat:

- Nem tagjai az I. és II. pillérnek, mivel nem termesztnek búzát, kukoricát, árpát, napraforgót, repcét, almát, szőlőt, hanem csak másféle növényeket, és nincs más biztosításuk sem.
- Nem tagjai az I. és II. pillérnek, mivel nem termesztnek búzát, kukoricát, árpát, napraforgót, repcét, almát, szőlőt, viszont másféle növényeikre kötnek nem támogatott piaci biztosítást (jég, tűz, stb.)
- Csak az I. pillérnek tagjai, mivel termesztnek búzát, kukoricát, árpát, napraforgót, repcét, almát vagy szőlőt, nem kívánnak belépni a II. pillérbe, más biztosításuk viszont nincs.
- Tagjai az I. pillérnek, és emellett rendelkeznek nem támogatott üzleti biztosítással (jég-, vihar- vagy más biztosítással), akár az előbb felsorolt növényekre, akár más olyan növényre, amelyek nem tartoznak az I. pillér hatálya alá.
- Tagjai a II. pillérnek, tehát támogatott biztosítással (mely lefedi a jeget, tüzet, vihart, téli fagyot (kárkülönb: 3 éves átlag, 90%-os térítés mellett) valamint az aszályt, belvizet, árvizet, tavaszi fagyot (kárkülönb: állami rendelet szerint, jellemzően az átlag kb. 50%-a, 90%-os térítés mellett) rendelkeznek búzára, kukoricára, árpára, repcére, napraforgóra, almára, szőlőre, más biztosításuk pedig nincs.
- Tagjai a II. pillérnek a támogatott növényekkel, és emellett rendelkeznek nem támogatott biztosításokkal egyéb növényeikre

- Tagjai az I. pillérnek a növények egyik felével (mondjuk búzával és kukoricával), a II. pillérnek a növények másik felével (mondjuk az árpával, a repcével, a napraforgóval, a szőlővel és az almával), emellett nem rendelkeznek más biztosítással
- Tagjai az I. és II. pillérnek (különböző növényekkel), emellett még van üzleti biztosításuk más növényekre.

Bár e felsorolás elég bonyolultnak tűnik, a termelő helyezte nem ennyire nehézkes, mivel két lépésben eldöntheti, hogy milyen szintű biztosítási védelmet választ. Egyrészt termelési döntésével (termesztli a 7. pillérekbe bevont növény valamelyikét) kötelezően tagjává válik az I. pillérnek. Ha nem termeli a 7. növényt, akkor nem válik taggá. Ha ezen felül még biztosítani akarja magát, akkor keres egy biztosítási ügynököt, aki biztosításokat ajánl számára növényfajtánként. Ezek jellemzően jég-tűz-vihar stb. biztosítások lesznek, növényenként különbözőfélék, de a 7. a pillérekbe bevont növényre lesz egy másik ajánlat is: támogatott biztosítást venni, amely a szokásos biztosítható kockázatokon kívül az aszály-belvíz-árvíz-tavaszi fagy veszélynem-csoportot is tartalmazza (bár csak alacsony kárküszöbre, így inkább katasztrófabiztosításnak minősül), és mivel állami támogatás is jár hozzá, gyakorlatilag csak 1%-ponttal drágább, mint a hagyományos kombinált jég-tűz-vihar-téli fagy biztosítás. Ha a 7. növény bármelyikéből választ egy támogatott konstrukciót, akkor arra a növényre nem kell befizetnie az I. pillérbeli kötelező díjat (ez nagyjából 0,5%-pontnyi összeget jelent, tehát csak 0,5%-ponttal drágább a támogatott konstrukció, mint a hagyományos kombinált). A biztosítónak kifizeti a szokásos biztosítási díjakat, viszont kap egy igazolást, hogy y növény x hektárjára kötött támogatott biztosítást, amit bead az állami hivatalnak, ami kiutalja neki az előírt díjtámogatást.

5.1.3.2. A két rendszer lehetséges fejlődése

Az állam célja, hogy a magas szintű védelem irányába terelje a termelőket. A II. rendszer terjedésével tehát egyre szűkülne az I. rendszer tere, ezzel csökkenne forrásigénye, amelyet a növekvő II. rendszerbe lehetne átcsoportosítani.

Mivel a magánbiztosítói rendszer alapvetően szabadon választható, várható, hogy csak lassan, fokozatosan fog terjedni a termelői körben. Ennek a „lassúságnak” több fontos előnye is van. Egyrészt a lassú növekedés esélyt ad a biztosítóknak, hogy fokozatosan hozzáigazítsák szemlélyi állományukat a megváltozott rendszerhez, hiszen az új veszélynemek kárrendezését be kell tanulni, ráadásul az új veszélynemek egyúttal több kárrendezést, több kiszállást is igényelnek, ami miatt akár még a kárszakértői állományt is növelni kell, ami nem megy egyik pillanatról a másikra. Másrészt mind biztosítói, mind állami szempontból előnyös, hogy várhatóan csak fokozatosan növekszik az új veszélynemekből fakadó károkért való helytállás igénye, és először nem az összes termelő összes kárát kell kifizetni, hanem csak egy kisebb körét – de ezen a kisebb körön lemérhető lesz, hogy mire lesz elegendő az állami díjtámogatás, valamint az, hogy kell-e szigorítani a veszélynemek elbírálásán abból a célból, hogy finanszírozható maradjon a rendszer.

Mivel először csak becslések lesznek arra vonatkozóan, hogy miként alakul ki az egyensúly az új veszélynemek kárai és az állami díjtámogatással bővített biztosítási díjak között, létfontosságú, hogy az állam az összes biztosítótól és a termelőktől megkapja a megkötött biztosítási kötvények adatait (ez lenne az alapja az állami díjtámogatás kifizetésének is). Ezáltal elemezhetővé válna, hogy elégséges-e az egyes veszélynemek állami díjtámogatása, vagy bizonyos esetekben növelni kell az arányt, netán lehetőség van a csökkentésre és más veszélynemekhez való átcsoportosításra. Emellett ezen adatbázis (biztosítói adatszolgáltatás esetén) és a biztosítóváltáskor kötelezően előírt termelői kérelőzmény átadása (termelői adatszolgáltatás) által az összes biztosítónak lehetősége nyílna arra, hogy közös bonus-malus rendszert vezessen be – így megszűnne a mindig károsodó területek gazdáinak „vándorlása” a biztosítók között.

Az I. és II. pillér jövőjét, fejlődését más-más korlátok határozzák meg. **Az I. pillér igazi potenciálja a kistérségi hozambecslés fejlődésében van: minél kisebb kistájakra** készíthető megbízható statisztika a 7. a pillérben szereplő növényre, annál pontosabb lesz az all risk rendszer, **annál inkább azok fogják megkapni az ebből a pillérből származó kárenyhítést, akik a leginkább rászorulnak.**

A II. pillér ennél jóval nagyobb kifutással rendelkezik, **legnagyobb korlátját pedig az alacsony termelői díjvállalási hajlandóság** jelenti: hiába lenne több pénz az állami díjtámogatásra, az alacsony termelői díjvállalás és a 65%-os szabály miatt az állam csak kétszer annyit adhat, mint amennyit a termelő, és az így összeállt díjtömeg bizony sokszor nem elég a felmerülő károk fedezésére (lásd 45. táblázat). A II. pillér fő célja tehát az, **hogy megszerettesse a termelőkkel a biztosítást**, mint kockázatkezelési eszközt – ezáltal **növelve díjvállalási hajlandóságukat**, a repce téli fagykárának biztosítása jól mutatja, hogy ez nem lehetetlen – ami az állami támogatással együtt a jövőben **lehetővé teszi**, hogy érdemben **emelkedhessen a kárküszöb** a kezdeti szerény, 50%-os szintről. A II. pillér **további lehetőségei** között szerepel a pillér **minél több növényre való kiterjesztésre**, amihez csak megfelelő előtanulmányokra és részletes statisztikai adatgyűjtésekre van szükség (pl.: mivel a búzán és az árpán kívüli kalászos gabonák is hasonlóan viselkednek, mint az előbbi kettő, minden további nélkül kiterjeszthető a II. pillér e növényekre is). Jó példával járnak elől Spanyolországban, ahol a folyamatos fejlesztéseknek hála lassan már nincs is olyan növény és állatfajta, amelyikre ne lenne államilag támogatott biztosítási konstrukció.

A II. pillér fejlesztésének **meghatározó eleme lehet a kárrendezési eljárások** (meteorológiai adatokat figyelembe vevő) **kifinomulása**: annak a „keskeny ösvénynek” a megtalálása, **amely valóban csak a tényleges kárt ismeri el kárnak, de azt mindenféleképp** – elégedettséget biztosítva ezzel a termelőnek, profitot pedig a biztosítónak.

Összességében – ha megvan a termelői, kormányzati és biztosítói hajlam az együttműködésre, és megfelelő kitartás van a szereplőkben, hogy lefolytassák az ezzel kapcsolatos vitákat és kutatásokat – **Magyarország elindulhat azon az úton, amely egy fenntartható**, Nyugat-Európában már bejáratott, az állam és a biztosítók együttműködésén alakuló **kockázatkezelési rendszerhez vezet**. Ez a rendszer, ha szolid térítésekkel is, de kiszámíthatóvá teszi a termelők gazdálkodását, **megóvva őket attól, hogy a hazánkban leggyakoribb elemi csapások okán tönkre menjenek** – és megóvva a biztosítókat attól, hogy ki kelljen vonulniuk a hazai mezőgazdasági biztosítási piacról.

Összefoglalás

Tanulmányunkban megvizsgáltuk a hazai biztosítási piacot, igyekezve feltárni annak fő problémáit, annak érdekében, hogy érdemi javaslatokat tudjunk tenni a helyzet orvoslására.

Ennek során a következő megállapításokat tettük:

1. A hazai mezőgazdaság egyik **legsúlyosabb tehertételét** jelentik a klimatikus viszonyokból adódó **veszélynek okozta károk**: aszály, jég, fagy, belvíz, stb. okozta károk. Ezen károk éves szinten **100 milliárdos nagyságrendű kárt okoznak** a hazai mezőgazdaságnak.
2. **Egyetlen kockázatkezelési rendszer sem alkalmas ilyen nagyságrendű károk megtérítésére**. Ezen károk összessége ugyanúgy a termelésre vállalkozó gazda kockázatviselését igényli, annak vállalkozói kockázatába tartozik és **ugyanúgy kedvezőtlen, megváltoztathatatlan természeti adottságnak tekinthető, mint hogy hazánkban nincs tengeri kikötője**.
3. **Egy kockázatkezelési rendszer egyetlen célja tehát nem a makroszintű teher levétele, hanem annak szétterítése lehet és kell legyen**. A veszélynek egy része ugyanis jellemzően koncentráltan, kis területen jelentkezik, így könnyen veszélybe sodorhatja egy-egy termelő teljes termését. **A kockázatkezelési rendszer igazi célja tehát az, hogy működése által lehetőleg egyetlen termelő se jusson csődbe egy, a termőterületét akár több éven át sújtó elemi kár miatt**. Ezáltal a kockázatkezelési rendszer nem a teljes kártömeg megtérítésére vállalkozik, hanem a kártömegben belül területileg elszórtnak jelentkező, **egyes termelőket érintő „kárcsúcsok” levágására, azok elosztására a többi termelő között**.
4. **A hazai kockázatkezelési rendszer nem képes betölteni a fentiekben leírt elvárható funkcióját**. Ennek okai: csak egy szűk kockázati körre (pl.: jég, tűz, vihar, téli fagy) kapható biztosítás, a többi veszélynek ellen is védelmet kínáló állami rendszer (NAR) alacsony térítése miatt pedig nem jelent igazi védelmet. A termelők egy szűk köre (a terület 40%-át lefedő gazdálkodói kör) köt csupán biztosítást. Így az összes felmerülő **hazai veszélynek károsítását 100%-nak véve a hazai termelés minden évben e kárpotenciál nagyságrendileg 8%-át lefedő védelemmel** (a 21%-os jégkár-potenciál 40%-os lefedettségével) **indul neki a gazdasági évnek**.
5. **E rossz működés több okra vezethető vissza**. Ezek közül a legfontosabbak a következők: egyrészt **alacsony, a károk nagyságával nem arányban álló a termelői díjvállalási hajlandóság**, amelynek történelmi okai vannak – a szocializmusban a biztosítás „kevesek ügye” volt, a rendszerváltás után pedig ezt az eszközt nem ismerő termelők széles köre kezdett termeléshez. E termelői kört ráadásul a folyamatos állami ad hoc beavatkozás is „lenevelte” a biztosításról. További fontos okot jelent **a térségenként eltérő kockázati kitettség, valamint a termelői agrikultúrából fakadó kárérzékenység erős szóródása, ami szegmentált kockázati közösséget eredményez**. A penetráció növelésére a '90-es években bevezetett állami díjtámogatás nem érte el a célját, nem nőtt a valós veszélyektől megóvott termelői kör, így 2004-ben ez a lehetőség megszűnt. A biztosítást megkötő termelőkért ezt követően **éles, romboló árverseny** bontakozott ki a **piacon**, ami a klímaváltozás okozta nagykárok szaporodásával fél évtizedes **veszteséges működést** eredményezett a mezőgazdasági biztosítók körében. Ezáltal a **biztosítók közül többen eljutottak a magyar piac elhagyásának gondolatáig**, ami ha bekövetkezik, még tovább rontja a hazai kockázatkezelés helyzetét.

6. **A hazai termelői kör esetében** – éppen az eltérő múlt miatt – jelentős **a különbség az egyéni és a társas gazdaságok biztosítási hajlandósága között**: míg az előbbiek esetében szinte teljesnek (75%) tekinthető a lefedettség, az **utóbbiak esetében alacsony**, szám szerint 14%-os (terület szerint 25%-os) a **lefedettség**. Fontos megemlíteni, hogy **a biztosított és a nem biztosított gazdaságok jövedelmi helyzete érdemben nem tér el**, tehát úgy tűnik, hogy nem a pénz megléte vagy hiánya okozza a biztosítások használatában mutatkozó eltérést.
7. Az **igazi eltérés** azonban nem a társasági formából, hanem **a méretből fakad: minél nagyobb egy gazdaság, annál nagyobb mértékben használ biztosításokat**. Ennek oka az idegen tőke használatával kapcsolatos: a **nagyobb méret nagyobb idegentőke-használatot is jelent, és a hitelezők nem engedhetik meg maguknak, hogy kihelyezett hiteleiket ne védje semmi az elemi csapások ellen, így kötelezik a termelőket a biztosítás megkötésére**. A termelői oldalról is nagyobb az igény, hiszen **egy hitelekkel erősen leterhelt gazdaságnak** jellemzően már **nincs „főlős”**, hitelfedezetként nem használt **tőkéje** arra, hogy az időjárási kockázati tartalékot képezzen belőle, így jóval **kevésbé viseli el az időjárásból fakadó ingadozásokat**, mint egy saját tőkéből gazdálkodó termelő.
8. A termelői biztosítottság fő fordulópontjai a következők: a **külső kényszer (integrátor, hitelező, állam) legalább annyi termelőt indít biztosítás kötésére, mint a biztosításokhoz való pozitív hozzáállás**. Az e kockázatkezelési terméket nem használók közel fele a pénzhiányra hivatkozik, a maradékot a NAR-ban való részvétel vagy egy korábbi rossz tapasztalat tántorította el. A biztosítások közötti választásokban is e szempontok (díj nagysága, korábbi tapasztalatok) játsszák a legfontosabb szerepet.
9. **Új termelői kör bevonására a díjak mellett már a második helyen az új veszélynemek (aszály, belvíz, árvíz, tavaszi fagy) elleni védelem nyújtása adna esélyt**, azonban az **ezen veszélynemek elleni biztosítási díjvállalási hajlandóság rendkívül alacsony**: a termelőknek közel fele nem hajlandó a termés értékének egy 1%-ánál nagyobb díjat kiadni. Nagyobb díjvállalási hajlandóság elsősorban az olajosoknál, azon belül is a repcénél figyelhető meg.
10. **A NAR-ra a legtöbb termelő mint a biztosítást kiegészítő kockázatkezelési eszközre tekint**, amely csak hosszabb távon válhat képessé a biztosítások helyettesítésére.

A fenti megállapítások nagyságrendileg felrajzolják azt a keretrendszert, amelyen belül a hazai kockázatkezelésnek mozognia kell. E keretrendszerből, annak összefüggéseiből adódnak azok a következtetések, amelyek kiindulópontjai lehetnek a hazai kockázatkezelési rendszer jövőbeni fejlesztésének.

1. **A makroszintű tények** (az elmúlt öt évben reálértelemben 30%-kal esett a biztosítások díja, mégsem nőtt a biztosítottság) **és a termelői vélekedések** (a megkérdezett termelők a pénz hiányát nevezték meg a biztosítás elmaradásának legfőbb okaként és egy olcsóbb díj esetén hajlandóak lennének biztosítást kötni) **közötti látszólagos ellentmondás feloldása a díjak mértékében keresendő**. A termelők nagyobb része maximum fél, illetve egy százalékot fizetne egy kombinált biztosításért, miközben egy ilyen kombinált termék ára jóval 2% felett van még a jég-tűz-vihar biztosítás esetén is, így a **díjak egészen egyszerűen nem estek** (a biztosítói kárhányadok romlását látva kijelenthetjük: **nem is eshettek**) olyan szintre, ahol a termelőknek felébredne az érdeklődése e termékek iránt.

2. Megállapítható, hogy miért nem született az elmúlt időszakban piaci alapon aszály-belvíz-árvíz-tavaszi fagy biztosítás: **míg egy a hazai szokványoknak nagyságrendileg megfelelő** (90%-os kárküszöb alatt 100%-os térítést nyújtó), **a fenti veszélynek okozta károkkal szemben védelmet nyújtó biztosítás ára nagyjából a termés értékének 15%-a lenne**, addig **a hazai piacon a termelők 1%-a lenne hajlandó 9%-nál magasabb díjat fizetni egy ilyen biztosításért.**
3. Jól mutatja, hogy **a termelői díjvállalási hajlandóság és a veszélynek okozta károk Európa biztosítottág szempontjából vezető országaiban sincsenek egyensúlyban**, hogy a három bemutatott, példamutató kockázatkezelési rendszerrel rendelkező uniós tagállam, Ausztria, Franciaország és Spanyolország egyikében sem működik olyan kockázatkezelési rendszer, amely képes lenne állami díjtámogatás nélkül működni.
4. **A biztosítási díjakról való termelői vélekedések jelentősen formálhatóak**, amire a **repce a jó példa**. Az elmúlt tíz évben felfutó repcetermeléssel együtt fejlődő, **5%-nál nagyobb díjba kerülő télifagy-biztosítás olyan mértékben megváltoztatta az e növényt termelő gazdák biztosításokkal szembeni attitűdjét** (azt a képzetét, hogy mennyi lehet a reális ára egy biztosításnak), **hogy teljesen más veszélynek esetében is érzékelhetően magasabb volt a magasabb díjakat kifizetni hajlandó termelők aránya**, mint a többi növény esetében.
5. **Az eddigiekben piaci alapon nem biztosítható veszélynek** (aszály, belvíz, árvíz, tavaszi fagy) **kapcsolódó**, átlaghozamtól számított (minden kárnak tekinthető, ami az átlaghozam alatt van) rendkívül **magas kárnagyság** és jelenlegi **alacsony termelői díjvállalási hajlandóság** valamint az EU azon szabálya miatt, hogy az állami **díjtámogatás nagysága nem haladhatja meg az összes díj 65%-át**, **csak egy olyan biztosítási szisztéma kialakítását teszi lehetővé, amely az alacsonyösszdíjakhoz igazítja a kártérítéseket**. Ezáltal **csak egy jellegében katasztrófabiztosítás vitelezhető ki a hazai piacon**, ahol **csak egy igen magas hozamkiesés felett kezd el téríteni a biztosító**. Tovább erősíti ezt a tényt, hogy a termelői díjvállalási hajlandóság vélhetően kevésbé esik a kárküszöb csökkentésével, mint a károk előfordulási valószínűsége, így egyes növények esetén egy katasztrófabiztosítás (50%-nál nagyobb termés kiesésre térítő biztosítás) akár piaci alapon is működhetne.

A fenti megállapításokból és következtetésekből eredeztetjük javaslatainkat, amelyek egy későbbi, a kockázatkezelési rendszer átalakítására vonatkozó állami cselekvési terv kialakításában jelenthetnek segítséget.

1. **Az államnak mindenféleképp be kell avatkoznia a hazai kockázatkezelési piacon**, mivel az **eddiggi biztosítási rendszer tartalékai kimerültek**, a biztosítók a piac elhagyását fontolgatják, ezzel termelők tízezreit sodorhatják a jelenleginél is kiszolgáltatottabb helyzetbe.
2. **Az állami beavatkozás sorvezetői az eddig elért vívmányok:** legalább annyi termelőt kell elérni, mint a NAR-ban, legalább olyan színvonalon, mint a NAR-ban, a biztosítások körét pedig, ki kell terjeszteni a korábban nem lefedett veszélyekre. Mindezt úgy, hogy végesek az állami források, amelyek a rendszerbe bevonhatóak, tehát el kell kerülni a NAR bevezetésekor fellépő problémát, mikor az erősen káros évjárat találkozott a még nem feltöltött tartalékalappal.
3. **E célok együttes elérése csak két rendszer, két pillér együttes alkalmazásával való-sítható meg:** az **I.**, a NAR helyébe javasolt pillér egy **kistérségi all risk biztosítás** lenne, amely minden (az I. pillérbe bevont növényt termesztő) termelő kárát lefedné, de jobb nyomomonkövethetőséget biztosítana a NAR-nál, és a **II. pillér**, amely egy szabadon választ-

ható, egyedi, **állami díjtámogatással futó**, a jeget, tüzet, vihart, téli fagyot, aszályt, árvi-zet, belvizet, tavaszi fagyot magába foglaló **biztosítási konstrukció lenne**. Ez utóbbi célja lenne a termelői díjvállalások maximalizálása, a termelők fokozatos „rászoktatása” a biztosításra, mint kockázatkezelési eszközre.

4. **Mindkét rendszer indulásakor katasztrófabiztosításként kezdhethné meg működését:** az I. pillér 50%-os kárkülöbséggel és 50%-os térítésekkel, a II. pillér a jég-tűz-vihar-téli fagy esetén 90%-os, az aszály-belvív-árvíz-tavaszi fagy esetén 50%-os kárkülöbséggel és 90%-os térítéssel.

Ilyen vagy ehhez hasonló rendszerek hazai kiépítésének megkezdése végre megállít-hatja a hazai kockázatkezelési rendszer erózióját, és elindíthat egy olyan építkezést, amelynek eredményeit a nálunk szerencsésebb sorsú országok esetében már láthatjuk: tudatosan **kockázatot kezelő termelőket, akiket **kevésbé fenyeget** az a **veszély**, hogy pusztán **időjárásnak** kitett voltuk és szerencsétlenségük okán **csődbe jussanak**.**

Summary

Problems and Further Development Possibilities of the Hungarian Agricultural Insurance System

This study examined the insurance market in Hungary with a view to identifying its principal problems in order to be able to make creditable proposals for improving the situation.

During this activity, we have established the following:

1. **Damage from the dangers** caused by the climatic conditions constitute the **most important burden** for Hungarian agriculture, including damage caused by drought, hail, frost, waterlogging, etc. These calamities cause **damage amounting to one hundred billion** in a year to Hungarian agriculture.
2. There is **no risk management system which is able to compensate such levels of damage**. All of these damage require risk assumption by farmers undertaking to produce, making them part of their enterprising risks, and are to be considered as **irremediable natural factors as is the fact that Hungary has no sea ports**.
3. Therefore the **purpose of a risk management system cannot be the removal of the macro-level burden, but it can and should be the spreading of this burden**. Namely, part of the hazards typically emerges in a concentrated manner, within a small area, thus easily endangering the entire produce of a single farmer. Therefore, the **true purpose of the risk management system has to be guaranteeing that through its operation no one producer can become bankrupt due to calamities afflicting his/her cultivation area perhaps over several years**. As a consequence, the risk management system does not undertake to compensate the total damage amount, but it is intended to **cut the damage extremes** within the overall damage mass which presenting themselves in **scattered areas and concern only a few farmers, by dividing it among the other agricultural producers**.
4. **The Hungarian risk management system is not able to fulfil its expected functions as described above**. The causes thereof include: insurance may only be concluded for a narrow range of hazards (e.g.: hail, fire, storm, winter frost), while the national system offering protection against the remaining damage sources (NAR – national crop damage compensation system) does not grant real protection due to the very low compensation amounts. Only a narrow range of producers (farmers covering about 40% of the cultivated area) conclude insurance. As a result, if we take **the damage caused by all types of hazard in Hungary as 100%, the Hungarian production starts each economic year with protection covering around 8% of this damage potential** (40% coverage of the hail damage potential amounting to 21% of all damage).
5. This **ill functioning** may be attributed to several reasons. Of these the following are the most important: firstly, the **producers' inclination to assume insurance premiums is low, and is not proportional with the rate of damage**, due to historic reasons; in the socialist system insurance was an "affair of a few people", and a wide range of farmers ignoring this tool started production following the change of regime. Furthermore, this sphere of producers has been also "disaccustomed" to insurance by the continuous ad hoc state interventions. A further important reason consists in the **different risk exposure of different regions, as well as the strong dispersion of the risk sensitivity rate due to the different production regimes, resulting in a segmented risk society**. The state support to premiums introduced in the 1990s for increasing the rate of penetration did not

attain its intended goal; the number of producers protected from concrete damage did not increase, thus this possibility was terminated in 2004. Thereafter, a **strong, destructive price competition started in the market** for winning farmers concluding insurances, resulting in a half decade of **loss-making operation** among agricultural insurers as the number of major damage events increased due to climate change. As a consequence, **the idea of abandoning the Hungarian market has emerged amongst several insurers**, which – if it occurred – would further deteriorate the Hungarian risk management situation.

6. There is a remarkable difference between **the inclination of the private and corporate farms among the Hungarian agricultural producers to take insurance** – for the very reason of their different history: while the **coverage** in the case of the former type may be considered as almost full (75%), it is **very low**, amounting to only 14% numerically (25% by area) among the latter farm types. The income position of the insured and uninsured farms is not considerably different, suggesting that it is not the availability or lack of funds resulting in the difference of taking insurance.
7. The **real difference** derives however not from corporate form, but from the **farm size: the larger a farm is the more it uses insurance**. This is connected with the use of foreign capital: **larger size means more foreign capital involved and creditors cannot afford to leave their lending without protection against calamities, therefore they oblige producers to conclude insurance**. Also there is a greater need on the producers' side, because a **farm heavily burdened by loans** typically has **no "surplus" capital** not engaged as collateral of loans to be employed as weather risk provision, therefore such a farm is less able to support fluctuations due to the weather conditions than a producer using only his/her own funds for financing the farming activities.
8. The main turning-points of the farmers' insurance coverage are as follows: **outside pressure (by integrators, creditors or by the state) forces at least an equal number of farmers to take insurance as the positive approach to insurance**. Nearly half of those not using this risk management product blame lack of funds, while the rest have been put off by their participation in the NAR or by a former negative experience. The same aspects (amount of the premium, previous experience) also have a principal role in the selection among insurance types.
9. In addition to **lower premiums, protection against new hazards** (drought, waterlogging, flood, spring frost) **could also be significant in encouraging new producers to take insurance**, however **inclination to assume insurance premiums for these hazards is extremely low**: nearly half of the farmers are not ready to spend more than 1% of the crop value for premiums. A greater disposition to assume premiums can be observed amongst producers of oil-seeds, and within this, of rape.
10. Most producers consider the NAR as a risk management tool completing insurance that might be able to replace insurance only in the long term.

The above statements already outline the scope of a framework system for the possible changes to the Hungarian risk management system. This framework and its context allow the following conclusions to be drawn that could serve as starting points for the future development of the Hungarian risk management system.

1. Resolution of the **paradox between the macro-level facts** (the insurance premiums have decreased by 30% in real value but the rate of insurance coverage has not increased) **and the farmers' assertions** (the farmers interviewed cited the lack of funds as main reason

for missed insurance and stated that they were ready to take out insurance in the case of lower premiums) **is to be found in the overall level of premiums. The majority of farmers would be ready to pay up to half or one percent for a combined insurance, while the price of a similar combined product far exceeds 2% even for hail/fire/storm insurance, implying that the premiums simply have not decreased (and, in view of the deterioration in damage rates it may be professed: could not decrease) to a level able to awaken the farmers' interest for these products.**

2. It is verifiable, why no market-based insurance product covering drought/internal water/flood/spring frost damage has been launched in the recent period: **while the price of insurance compensating the damage caused by the above hazards and complying with the overall Hungarian standards** (granting 100% compensation below 90% damage threshold) **would roughly amount to 15% of the crop value, only 1% of Hungarian farmers would be ready to pay premiums exceeding 9% for a similar insurance.**
3. The fact that the **farmers' inclination to assume insurance premiums and the damage caused by different hazards are not balanced even in the European countries being in a leading position in respect of insurance coverage;** in none of the three EU Member States presented as maintaining exemplary risk management systems – Austria, France and Spain – is a system operating that would be able to function without state support granted to premiums.
4. **Farmers' opinions concerning insurance premiums are easy to change; rape is a good example thereof.** The winter frost insurance developed parallel to the growth of rape production during the recent decade and priced over 5% has changed the attitude against insurances of the farmers producing this crop (their opinion on the fair price of an insurance) that the **rate of farmers disposed to pay higher premiums for insurance against entirely different hazards was sensibly higher among them than among producers of other crops.**
5. Due to the extremely **high damage rate** compared to the average yield (everything below the average yield is considered as damage) **connected to the hazards until now not insurable on a market basis** (drought, internal water, flood and spring frost) and the actual **low inclination of farmers to assume premiums** and to the **EU regulation**, providing that **the amount of the state support to premiums should not exceed 65% of all premiums**, only an insurance scheme **where compensations are adjusted to the low amount of the total premiums** can be developed. As a consequence, the development of a **disaster only -oriented insurance scheme is feasible** in the Hungarian market, where **damage compensation obligation of insurers starts only above a very high level of yield loss.** This situation is further supported by the fact that, by decreasing the damage threshold, the farmers' premium assumption inclination would probably decrease at a lesser rate than the probability of damage incidence; therefore a disaster-oriented insurance (insurance against yield drop in excess of 50%) would even be feasible on a market basis in the case of certain crops.

Our suggestions have been derived from the above statements and conclusions and could be of assistance for the elaboration of a future national action plan relating to the reform of the risk management system.

1. **State intervention is unavoidable in the Hungarian risk management market** because the **reserves of the previous system of insurance are exhausted;** insurers are contemplating leaving the market, thus probably bringing tens of thousands of farmers to an even more undefended position than at present.

2. **Benchmarks of the state intervention are the previous achievements:** at least the same number of farmers should be addressed as under the NAR, at least to the same standard, while the scope of insurance has to be extended to hazards previously not covered. All of these under conditions where the government's resources that may be involved into the system are restricted; thus the difficulties emerging upon launching of the NAR – when a year strongly burdened by damage coincided with a reserve fund not yet topped up – are to be avoided.
3. **Simultaneous attainment of these goals is only possible through the joint operation of two systems, two pillars: pillar I**, a system suggested to replace NAR, a **regional all-risk type insurance** that would cover the damages of all farmers (producing crops included in pillar I), guaranteeing however a better traceability than the NAR, and **pillar II**, consisting of an optional, individual **insurance scheme with state support granted to premiums** and covering hail, fire, storm, winter frost, drought, flood, internal water and spring frost. This latter system would have the purpose of maximising premium assumption by farmers, gradually “accustoming” the agricultural producers to insurance as a risk management tool.
4. **At the time of launching, both systems could start their operation as disaster insurance:** pillar I with a 50% damage threshold and 50% compensation, while pillar II with a 90% damage threshold for hail, fire, storm and winter frost and 50% for drought, internal water, flood and spring frost and with 90% compensation.

Initiating the development of these or similar systems in Hungary could at long last stop the decline of the Hungarian risk management system and would be able to start a process of improvement, the results of which can already be observed in countries that are more fortunate than Hungary: **farmers consciously managing risks** and being therefore less **at risk of going bankrupt merely due to their weather exposure or to their misfortune.**

Kivonat

A tanulmány alapvetően két fő részből áll: egyrészt számba veszi a hazai mezőgazdasági biztosítási rendszer problémáit, másrészt megvizsgálja, hogy melyek lehetnek a rendszer kitörési pontjai. A tanulmány a jelenlegi rendszer fő problémájául a biztosítható időjárási kockázatok alacsony számát, az alacsony penetrációt, az alacsony termelői díjvállalási hajlandóságot, a növekvő klimatikus kockázatokat és az éles biztosítói árversenyt nevezi meg. Ezen okok oda vezettek, hogy több biztosító is megfontolta a magyar piacról való kivonulást, veszélyeztetve a jelenlegi alacsony kockázatkezelési szint megtartását. A tanulmány a kitörési pontot az állami beavatkozásban látja, mely két módon jelenne meg: egyrészt a jelenlegi kárenyhítési rendszert alakítaná át egy all risk rendszerré, másrészt bevezetné a biztosítási díjtámogatást, melyben az állam előírná az eddig nem biztosított veszélynemek (aszály, belvíz, árvíz, tavaszi fagy) biztosítását a díjtámogatásért cserébe.

Abstract

Problems and Further Development Possibilities of the Hungarian Agricultural Insurance System

The study is divided into two main parts: the first investigates the problems of the Hungarian agricultural insurance system and the second reviews the possible take-off points of the system. The study identifies the low number of insurable weather hazards, the low penetration rate, the farmers' low inclination to premium assumption, increasing climatic hazards and the tough competition amongst insurers as the principal problems of the current system. These causes together have led to a situation that some insurers have contemplated their withdrawal from the Hungarian market, thus imperilling even the maintenance of the current low level of risk management. Intervention by the state has been identified by the study as a take-off point from this situation, and this could be executed in two ways: firstly, the current damage mitigation system would have to be transformed into an all-risk system and, secondly, an insurance premium supporting scheme would have to be launched, where the state would specify the insurance of hazards until now not insured (such as drought, internal water, flood and spring frost) in exchange for premium supports.

Irodalomjegyzék

1. ALVINCZ József – SZAJKÓ Pál – TUNYOGINÉ NECHAY Veronika [1994]: A családi gazdaságok finanszírozásának helyzete Magyarországon. Agrárgazdasági Tanulmányok
2. BIELZA, M – CONTE, Costanza – DITTMANN, Christoph – GALLEGO, Javier – STROBLMAIR, Josef [2008]: Agricultural Insurance Schemes. European Commission. Final Report.
3. Bundesministeriums für Finanzen [2004-2009]: Katastrophenfondsberichte.
https://www.bmf.gv.at/Budget/Finanzbeziehungenzu_658/Katastrophenfonds/_start.htm
4. ENJORAS, G. – SENTIS, P. [2008]: The main determinants of insurance purchase: An empirical study on crop insurance policies in France. Paper presented at the 12th EAAE Congress 'People, Food and Environments: Global Trends and European Strategies', Gent Belgium, 26-29 August 2008
5. EU-Bizottság [2008]: Annex 1: Fact Sheet Austria. In: Agricultural Insurance Scheme
6. FELKAI Beáta – VARGA Tibor [2010]: Az egyedi- és összkockázatú agrárbiztosítások hazai és nemzetközi gyakorlata. Agrárgazdasági Információk, 2010/5. szám
7. KOVÁCS Gábor (szerk.) [2009]: Kockázatok és kockázatkezelés a mezőgazdaságban. Agrárgazdasági Tanulmányok, 2009/6. szám
8. Magyar Biztosítók Szövetsége [2000-2009]: Magyar Biztosítók Évkönyve.
<http://www.mabisz.hu/hu/piaci-adatok-jelentesek.html>
9. Magyar Biztosítók Szövetségének honlapja, <http://www.mabisz.hu>
10. Österreichische Hagelversicherungsanstalt VVaG honlapja, <http://www.hagel.at>
11. PESTI Csaba [2009]: A mezőgazdasági termelés területi egyenlőtlenségeinek vizsgálata. PhD értekezés, Szent István Egyetem, Gödöllő
12. PRETTENTHALER, F. et al. [2006]: Anpassungsstrategien gegen Trockenheit: Bewertung ökonomisch–finanzieller versus technischer Ansätze des Risikomanagements. Wegener Center Verlag, Graz.
13. top agrar [2010]: Was muss eine Agrarversicherung bieten?
14. VARGA Tibor [2010]: Az összkockázatú biztosítások és azokban a mezőgazdasági termelők díjvállalási hajlandósága. Konferencia kiadvány. XII. Nemzetközi tudományos napok, Gyöngyös, 2010. március 25-26.
15. WEINBERGER, K. [2009]: Management von Wetterrisiken in Anbetracht des Klimawandels und der GAP-Reform. Ländlicher Raum. Online-Fachzeitschrift des Bundesministeriums für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft. <http://www.laendlicher-raum.at>

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A jégbiztosítási díjtételek alakulása az egyes növényfajtáknál	13
2. táblázat: Téli fagykár-biztosítási díjtételek alakulása	14
3. táblázat: Viharkár biztosítási díjtételek alakulása	14
4. táblázat: Homokverés-kár biztosítási díjtételek alakulása	15
5. táblázat: Tűzkár biztosítási díjtételek alakulása.....	15
6. táblázat: Erdészeti kultúrák tűzkár biztosítási díjtételeinek alakulása	16
7. táblázat: Állatállományok természeti csapás és egyéb károk elleni biztosítási díjtételei	17
8. táblázat: Állatállományok járvány-biztosítási díjtételeinek alakulása	18
9. táblázat: A MABISZ és a Tesztüzemi rendszer állat- és növénybiztosítási díjai	20
10. táblázat: A biztosítási díjak alakulása a mezőgazdaságban a Tesztüzemi rendszer alapján	20
11. táblázat: A jégkárbiztosítással lefedett területek nagysága megyei bontásban	24
12. táblázat: A mezőgazdasági biztosítások aránya az összes és a nem-életbiztosításokhoz képest	27
13. táblázat: A nem-életbiztosítások és a mezőgazdasági biztosítások kárráfordításainak és díjbevételeinek alakulása	28
14. táblázat: A növénybiztosítások és az állatbiztosítások kárráfordításainak és díjbevételeinek alakulása.....	29
15. táblázat: Mezőgazdasági biztosítással rendelkező gazdaságok aránya az egyéni gazdaságok között	31
16. táblázat: Mezőgazdasági biztosítással rendelkező gazdaságok aránya a társas gazdaságok között.....	32
17. táblázat: Mezőgazdasági biztosítással rendelkező és nem rendelkező egyéni gazdaságok eladósodottsága az összes forrás arányában.....	35
18. táblázat: Mezőgazdasági biztosítással rendelkező és nem rendelkező egyéni gazdaságok jövedelmezősége az összes forráshoz képest	35
19. táblázat: Mezőgazdasági biztosítással rendelkező és nem rendelkező társas gazdaságok eladósodottsága az összes forráshoz képest.....	36
20. táblázat: Mezőgazdasági biztosítással rendelkező és nem rendelkező társas gazdaságok jövedelmezősége az összes forráshoz képest.....	37
21. táblázat: A szántóföldi növénytermesztők biztosítási döntéseinek főbb motívumai	38
22. táblázat: A mezőgazdasági biztosítások közötti választásban szerepet játszó legfontosabb motívumok	39
23. táblázat: Új biztosítás kötésének legfontosabb hajtóereje a szántóföldi növénytermesztés esetén	39

24. táblázat: Új biztosítás kötésének legfontosabb hajtóereje a szőlő- és gyümölcsstermesztés esetén.....	40
25. táblázat: A NAR termelői értékelése.....	43
26. táblázat: A Nemzeti Mezőgazdasági Természeti Kár Enyhítési Alap kártérítés kiadásai	46
27. táblázat: Francia biztosítási termékek jellemzői	47
28. táblázat: Mezőgazdasági piaci biztosítások elterjedése Franciaországban (2005)	48
29. táblázat: Biztosítható kockázatok Ausztriában	49
30. táblázat: Az agrár-kártérítések és a biztosítási díjak viszonya Ausztriában.....	50
31. táblázat: A jég- és fagykárbiztosítások támogatásának aránya a katasztrófa-alap kiadásaiából.....	52
32. táblázat: Az osztrák bonus-malus rendszer fokozatai	53
33. táblázat: A spanyol agrárbiztosítás forrásai	58
34. táblázat: Biztosítási kötések aránya mezőgazdasági szektoronként	59
35. táblázat: A mezőgazdasági biztosítás fontosabb eredményei 2009-ben	59
36. táblázat: A kárnagyságok változása az I. pillérben a 9 éves kistérségi átlagok, mint kárkülöbségek lépcsőzetes csökkentésével	73
37. táblázat: Az átlagos kárnagyságok változása az I. pillérben a 9 éves kistérségi átlagok mint kárkülöbségek lépcsőzetes csökkentésével	74
38. táblázat: A kárenyhítés megoszlása az egyes I. pillérben biztosítható növények között a kárkülöbség és a kártérítés arányának változásának	76
39. táblázat: Az I. pillérben biztosítható növények biztosítási díjainak alakulása a díj-, terület- és kárszámítás-jellemzők változásával	77
40. táblázat: A 2003. évi kárnagyságok változása az I. pillérben a 9 éves kistérségi átlagok, mint kárkülöbségek lépcsőzetes csökkentésével.....	78
41. táblázat: A II. pillér növénykultúránkénti kárnagyságainak és az üzemenként károsodott növénykultúrák darabszámának változása a kárkülöbség csökkentésével	83
42. táblázat: A II. pillér növénykultúránkénti kárnagyságainak és az üzemenként károsodott növénykultúrák darabszámának változása a kárkülöbség csökkentésével	84
43. táblázat: A növényenkénti termelői díjvállalási hajlandóság megoszlásának változása a kárkülöbség függvényében	85
44. táblázat: A mezőgazdasági átlagkárók és a termelői díjak, valamint a támogatások változása a II. pillérbeli részvétel változásával	87
45. táblázat: A mezőgazdasági nagykárok és a termelői díjak, valamint a támogatások változása a II. pillérbeli részvétel változásával	88
46. táblázat: Az 50%-os kárkülöbségek melletti marginális termelői díjak változása a penetráció mértékének változásával	88

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Az elemi károk kárnemenkénti megoszlása, 2009	8
2. ábra: Az alacsony hazai biztosítási szint főbb okai.....	10
3. ábra: A mezőgazdasági biztosítások főbb csoportjainak díjtömeg-változása	22
4. ábra: A növénytermesztéshez kapcsolódó biztosítások főbb csoportjainak díjtömeg-változása I.	22
5. ábra: A növénytermesztéshez kapcsolódó biztosítások főbb csoportjainak díjtömeg-változása II.....	23
6. ábra: Az állattenyésztéshez kapcsolódó biztosítások főbb csoportjainak díjtömeg-változása	23
7. ábra: A növénybiztosítással rendelkező üzemek szántó-, szőlő- és gyümölcsös-területének aránya az összes szántó-, szőlő- és gyümölcsös-területhez	25
8. ábra: Az állatbiztosítással rendelkező üzemek szarvasmarha-, sertés- és baromfi-állományának aránya a teljes szarvasmarha-, sertés- és baromfi-állomány értékéhez viszonyítva	26
9. ábra: A mezőgazdasági biztosítással rendelkezők aránya az egyes üzemtípusokon belül.....	33
10. ábra: A mezőgazdasági biztosítással rendelkezők aránya az egyes méretkategóriákon belül	34
11. ábra: Termelői díjvállalási hajlandóság egy aszály-, belvíz-, árvíz-, tavaszifagy-biztosítás esetén, 90%-os kárküszöb mellett	41
12. ábra: Termelői díjvállalási hajlandóság egy aszály-, belvíz-, árvíz-, tavaszifagy-biztosítás esetén, 70%-os kárküszöb mellett	42
13. ábra: A biztosított terület alakulása Ausztriában	51
14. ábra: A potenciális kár nagyságának változása a kárküszöb és a térítési arányok változása esetén	75
15. ábra: A tesztüzemi meteorológiai adatok kiszámítási sémája	81

MELLÉKLETEK

Kérdőív a tesztüzemi termelőkhez

Megkérjük szánja rá a kérdőív kitöltéséhez szükséges időt, hogy megfelelő javaslatokat tudjunk kidolgozni az agrárpolitika döntéshozói számára

1. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása búzára vagy egyéb kalászosra?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs ilyen terményem.					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

2. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása kukoricára?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs ilyen eredményem.					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használlok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

3. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása napraforgóra?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs ilyen eredményem.					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használlok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

4. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása repcére?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs ilyen terményem.					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

5. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása almára vagy egyéb gyümölcsre?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs ilyen terményem.					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

6. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása szőlőre?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs ilyen terményem.					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használlok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

7. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása szarvasmarhára?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs ilyen jószágom					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használlok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

8. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása sertésre?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs ilyen jószágom					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

9. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása brojlerre?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs ilyen jószágom					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

10. Van-e mezőgazdasági üzleti biztosítása vagyokra (épület, berendezés, mg. gép, készlet stb.)?

Bármelyik esetet választja, rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

Igen, mert:

	1	2	3	4	5
az integrátor kötelezett rá.					
más piaci szereplő kötelezett rá.					
állami intézmény kötelezett rá.					
jónak tartom a biztosításokat					
Egyéb					

Nem mert:

	1	2	3	4	5
nincs vagyonom					
nincs rá pénzem.					
más kockázatkezelési eszközöket használlok.					
úgyis benne vagyok a Nemzeti Agrárkárnyhítési Rendszerben.					
rosszak a biztosítókkal kapcsolatos tapasztalataim.					

Egyéb kifejtése:

11. A mezőgazdasági biztosítás kiválasztásában melyik alábbi szempontnak van a legfontosabb szerepe?

Rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 5. Legkevésbé fontos)

	1	2	3	4	5
A díj nagyságának					
Az önrész vagy más biztosítói paraméter nagyságának					
A korábbi évek biztosító kártérítéssel kapcsolatos jó vagy rossz tapasztalatoknak					
A korábbi évek biztosítókkal és azok munkatársaival kapcsolatos általános tapasztalatoknak					
Egyéb					

Egyéb kifejtése:

12. Csak azok a gazdálkodók töltsék ki, akik foglalkoznak szántóföldi növénytermesztéssel, de nincs ilyen növénybiztosításuk. Kötnék biztosítást, ha ...

Rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 7-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 7. Legkevésbé fontos)

	1	2	3	4	5	6	7
Olcsóbb lenne a díj.							
Benne lenne az aszálykár.							
Benne lenne a belvízkár.							
Benne lenne az árvíz kár.							
Kisebbs lenne az önrész							
Benne lenne a tavaszi fagykár.							
Egyéb							

Egyéb kifejtése:

13. Kérem, mindenképpen töltse ki, amennyiben szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozik!

Ha olyan biztosítást köthetne, amely alapján a biztosító aszály, belvíz, árvíz, tavaszi fagykár bekövetkeztekor a 10%-nál nagyobb termés kiesés esetén fizeti meg a 10% felett levő kárreszt (pl. 20%-os kárnál 10%-os kártérítést), akkor az egy hektárra jutó átlagos éves bevétel (termelési érték) hány százalékát lenne hajlandó kifizetni biztosítási díjként?

	Búza	Egyéb kalászos	Kukorica	Napraforgó	Repce	Cukorrépa
Nem termeszttem						
0,5%						
1%						
2%						
3%						
5%						
7%						
9%						
9% felett						

14. Kérem, mindenképpen töltse ki, amennyiben szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozik!

Ha olyan biztosítást köthetne, amely alapján a biztosító aszály, belvíz, árvíz, tavaszi a 30%-nál nagyobb termés kiesés esetén fizeti meg a 30% felett levő kárreszt (pl. 40%-os kárnál 10%-os kártérítést), akkor az egy hektárra jutó átlagos éves bevétel (termelési érték) hány százalékát lenne hajlandó kifizetni biztosítási díjként?

	Búza	Egyéb kalászos	Kukorica	Napraforgó	Repce	Cukorrépa
Nem termeszttem						
0,5%						
1%						
2%						
3%						
5%						
7%						
9%						
9% felett						

15. Csak azok a gazdálkodók töltsék ki, akiknek van ültetvényük (szőlő-gyümölcs), de nincs ültetvény biztosításuk. Kötnék biztosítást, ha ...

Rangsorolja fontosságuk szerint az alábbi érveket egy 1-től 8-ig terjedő skálán (1. Legfontosabb, ..., 8. Legkevésbé fontos)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Olcsóbb lenne a díj.								
Benne lenne az aszálykár.								
Benne lenne a belvízkár.								
Benne lenne az árvíz kár.								
Kisebb lenne az önrész								
Benne lenne a téli fagykár								
Benne lenne a tavaszi fagykár.								
Egyéb								

Egyéb kifejtése:

16. Kérem, mindenképpen töltsé ki, amennyiben ültetvénnyel foglalkozik!

Ha olyan ültetvény biztosítást köthetne, amely alapján a biztosító aszály, belvíz, tavaszi fagykár a 10%-nál nagyobb termés kiesés esetén fizeti meg a 10% felett levő kár részét (pl. 20%-os kárnál 10%-os kártérítést), akkor az egy hektárra jutó átlagos éves bevétel (termelési érték) hány százalékát lenne hajlandó kifizetni biztosítási díjként?

	Szőlő	Alma	Cseresznye	Meggy	Kajszi	Őszi-barack	Egyéb gyümölcs
Nem termeszttem							
5%							
7%							
9%							
12%							
15%							
20%							
20% felett							

17. Kérem, mindenképpen töltse ki, amennyiben ültetvénnel foglalkozik!

Ha olyan ültetvény biztosítást köthetne, amely alapján a biztosító aszály, belvíz, tavaszi fagykár a 30%-nál nagyobb termés kiesés esetén fizeti meg a 30% felett levő kárrészt (pl. 40%-os kárnál 10%-os kártérítést), akkor az egy hektárra jutó átlagos éves bevétel (termelési érték) hány százalékát lenne hajlandó kifizetni biztosítási díjként?

	Szőlő	Alma	Cseresznye	Meggy	Kajszi	Őszi-barack	Egyéb gyümölcs
Nem termeszttem							
5%							
7%							
9%							
12%							
15%							
20%							
20% felett							

18. Mi a véleménye a terménybiztosítás helyzetéről?

19. Mi a véleménye az állatbiztosítás helyzetéről?

20. Mi a véleménye mezőgazdasági épület- és gépbiztosítás helyzetéről?

21. Mit tekint az agrárbiztosítások jelenlegi legnagyobb problémájának?

A Nemzeti Agrárkár-enyhítési Rendszer megjelenése hogyan befolyásolja az agrárbiztosítások helyzetét?

	1	2	3	4	5	6	7
helyettesíti azokat.							
részből helyettesíti azokat.							
kiegészíti azokat.							
konkurenciát jelent a biztosítóknak.							
a jövőben helyettesíthetné azokat							
a jövőben részben helyettesíthetné azokat.							
Egyéb							

Egyéb kifejtése:

Köszönöm, hogy időt áldozott a kitöltésre. Amennyiben szeretné, hogy a jelenlegi kérdőív alapján gyűjtött adatok kiértékeléséről tájékoztassuk, és a Közös Agrárpolitikáról szóló kérdőívben nem adta meg az email címét kérem, itt adja meg:

A könyvsorozatban megjelent kiadványok**(Az utolsó három év kötetei)****2007**

2007. 1. Erdész Ferencné:
A magyar gyümölcs- és zöldségpiac helyzete és kilátásai
[The Situation and Prospects of the Hungarian Fruit and Vegetable Market]
2007. 2. Varga Tibor (szerk.), Tunyoginé Nechay Veronika (szerk.), Mizik Tamás (szerk.):
A mezőgazdasági árképzés elméleti alapjai és hazai gyakorlata
[Price Calculation in Agriculture: Theoretical Foundations and Current Practice in Hungary]
2007. 3. Bánáti Diána, Popp József, Potori Norbert:
A GM növények egyes szabályozási és közgazdasági kérdései
[Legal and Economic Aspects of GM Plants]
2007. 4. Kürti Andrea, Stauder Márta, Wagner Hartmut, Kürthy Gyöngyi:
A magyar élelmiszergazdasági import dinamikus növekedésének okai
[The Reasons of the Dynamic Increase of Import in the Hungarian Food Economy]
2007. 5. Fogarasi József, Nyárs Levente, Papp Gergely, Varga Edina, Vőneki Éva:
A főbb állattenyésztési ágazatok és a takarmánytermelés helyzete Romániában
[Present State of the Main Livestock Production Sectors and Feed Production in Romania]
2007. 6. Popp József:
A bioüzemanyag-gyártás nemzetközi összefüggései
[Biofuel Production and its International Implications]
2007. 7. Udovecz Gábor (szerk.), Popp József (szerk.), Potori Norbert (szerk.):
Alkalmazkodási kényszerben a magyar mezőgazdaság – Folytatódó lemaradás vagy felzárkózás?
[Hungarian Agriculture Under Pressure for Adjustment]

2008

2008. 1. Györe Dániel, Juhász Anikó, Kartali János (szerk.), König Gábor, Kürti Andrea, Nyárs Levente, Radócné Kocsis Terézia, Stauder Márta, Varga Edina, Vőneki Éva, Wagner Hartmut:
A magyar élelmiszergazdasági export célpiacai és logisztikai helyzete
[Hungarian Food Economy Export - Target Markets and Logistic Situation]
2008. 2. Kovács Gábor (szerk.), Czárli Adrienn, Kürthy Gyöngyi, Varga Tibor:
Az agrártámogatások hasznosulása
[The Efficiency of Agricultural Subsidies]

2008. 3. Radócné Kocsis Teréz, Kürthy Gyöngyi, Pesti Csaba, Bukai Andrej:
A dohánypiac helyzete és a dohánytermelés lehetséges jövője Magyarországon és az Európai Unióban a kap reform tükrében
[The Tobacco Market and the Potential Future of Tobacco Production in Hungary and the European Union in the Light of the CAP Reform]
2008. 4. Erdész Ferencné, Kozak Anita:
A gyógynövényágazat helyzete
[Medicinal Plant Sector in Hungary - Production and Market Development]
2008. 5. Hamza Eszter:
A mezőgazdasági jövedelmek kiegészítésének lehetőségei
[Supplementary Sources of Income for Farmers in Hungary]
2008. 6. Dorgai László (szerk.):
A közvetlen támogatások feltételezett csökkentésének társadalmi- gazdasági- és környezeti hatásai (első megközelítés)
[The Social, Economic and Environmental Impacts of the Hypothetical Reduction of Direct Payments (first approach)]
2008. 7. Györe Dániel, Wagner Hartmut:
A termelői, fogyasztói és külkereskedelmi árak Magyarország és az EU közötti konvergenciája az élelmiszergazdaságban
[Convergence of the Producer, Consumer and Foreign Trade Prices in the Food Economy between Hungary and the EU]

2009

2009. 1. Bojtárné Lukácsik Mónika, Felkai Beáta Olga, Györe Dániel, Kapronczai István (szerk.), Kürti Andrea, Székelyné Raál Éva, Tóth Piroska, Vágó Szabolcs:
Tulajdonosi és szervezeti változások a hazai élelmiszeriparban
[Ownership and Organisational Changes in Hungarian Food Industry]
2009. 2. Györe Dániel, Juhász Anikó, Kartali János (szerk.), König Gábor, Kürthy Gyöngyi, Kürti Andrea, Stauder Márta:
A hazai élelmiszer-kiskereskedelem struktúrája, különös tekintettel a kistermelők értékesítési lehetőségeire
[The Structure of the Hungarian Food Retail Trade, with Special Regard to the Marketing Possibilities of Small Producers]
2009. 3. Popp József (szerk.), Potori Norbert (szerk.):
A főbb állattenyésztési ágazatok helyzete
[Status of the Main Animal Husbandry Sectors in Hungary]
2009. 4. Tóth Erzsébet (szerk.), Ludvig Katalin, Márkus Péter:
A vidéki megélhetés jellemzői és a tipikus modelljei a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben
[Characteristics of Rural Subsistence and Typical Models in the Most Disadvantaged Small Regions in Hungary]

2009. 5. Biró Szabolcs, Dorgai László (szerk.), Molnár András:
Árutermelő állattartásunk és a „kölcsonös megfeleltetés” alkalmazása
[Commodity Producing Animal Husbandry Activities and the Application of the Cross Compliance in Hungary]
2009. 6. Kovács Gábor (szerk.), Aliczki Katalin, Bartha Andrea, Fogarasi József, Garay Róbert,
Kemény Gábor, Kozák Anita, Kürthy Gyöngyi, Nyárs Levente, Potori Norbert,
Varga Tibor, Vőneki Éva:
Kockázatok és kockázatkezelés a mezőgazdaságban
[Risks and Risk Management in Agriculture]
2009. 7. Erdész Ferencné, Jankuné Kürthy Gyöngyi, Kozák Anita, Radóczné Kocsis Teréz:
A zöldség- és gyümölcságazat helyzete
[Situation of the Hungarian Fruit and Vegetable Sector]
2009. 8. Wagner Hartmut (szerk.), Juhász Anikó, Darvasné Ördög Edit,
Tunyoginé Nechay Veronika:
A válság hatása a magyar élelmiszergazdasági külkereskedelemre nemzetközi összeha-
sonlításban
[The Impacts of the Crisis in the Foreign Trade of the Hungarian Food Economy in an International Context]
2009. 9. Kapronczai István, Bojtárné Lukácsik Mónika, Felkai Beáta Olga,
Gáborné Boldog Valéria, Székelyné Raál Éva, Tóth Piroska, Vágó Szabolcs:
Az élelmiszerfeldolgozó kis- és középvállalkozások helyzete, nemzetgazdasági
és regionális szerepe
[The Position, National Economic and Regional Role of Small and Medium-sized Enterprises in the Food Processing Sector]
2009. 10. Györe Dániel, Popp József, Stauder Márta, Tunyoginé Nechay Veronika:
Az élelmiszer-kiskereskedelem beszerzési és árképzési politikája
[Supply Management and Pricing Policy of the Food Retail Trade]

2010

2010. 1. Juhász Anikó, Darvasné Ördög Edit, Jankuné Kürthy Gyöngyi:
Minőségi rendszerek szerepe a hazai élelmiszergazdaságban
[The Role of the Quality Systems in the Hungarian Food Economy]
2010. 2. Kemény Gábor, Felkai Beáta Olga, Fogarasi József, Kovács Gábor, Merkel Krisztina,
Tanító Dezső, Tóth Kristóf, Tóth Orsolya:
A hazai mezőgazdaság finanszírozási csatornái és a pénzügyi válság ezekre gyakorolt
hatása
[Financing Channels of the Hungarian Agriculture and Impacts of the Financial Crisis on Them]
2010. 3. Székely Erika, Halász Péter:
A mezőgazdasági tanácsadás intézményi feltételei és működési tapasztalatai
[Institutional Conditions and Operational Experiences of Agricultural Advising]

2010. 4. Jankuné Kürthy Gyöngyi, Kozak Anita, Radócné Kocsis Teréz:
A magyar dísznövényágazat helyzete és kilátásai
[The Current Situation and Perspectives of the Hungarian Horticultural Sector]
2010. 5. Juhász Anikó, Jankuné Kürthy Gyöngyi, König Gábor, Stauder Márta,
Tunyoginé Nechay Veronika:
A Kereskedelmi márkás termékek gyártásának hatása az élelmiszer-kereskedelemre és
beszállítóira
*[Effects of the Production of Private Label Goods on the Food Retail Trade and its
Suppliers]*
2010. 6. Merkel Krisztina, Tóth Kristóf:
A mezőgazdaság adózása különös tekintettel az egyéni gazdaságokra
[Taxation of Agriculture, with Special Regard to Private Farms]
2010. 7. Kemény Gábor, Varga Tibor, Fogarasi József, Kovács Gábor, Tóth Orsolya:
A hazai mezőgazdasági biztosítási rendszer problémái és továbbfejlesztésének
lehetőségei
*[Problems and Further Development Possibilities of the Hungarian Agricultural
Insurance System]*

A kiadványok megrendelhetők az intézeti titkárnál az alábbi telefonszámon: 06-1-476-3064